

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د
روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

پښتو

اووم ټولگی

پښتو

اووم ټولگی

په بازار کې یې اخیسته
وړه قانوني چلن کېږي.

د چاپ کس: ۱۳۹۰ هـ. ش.

Ketabton.com

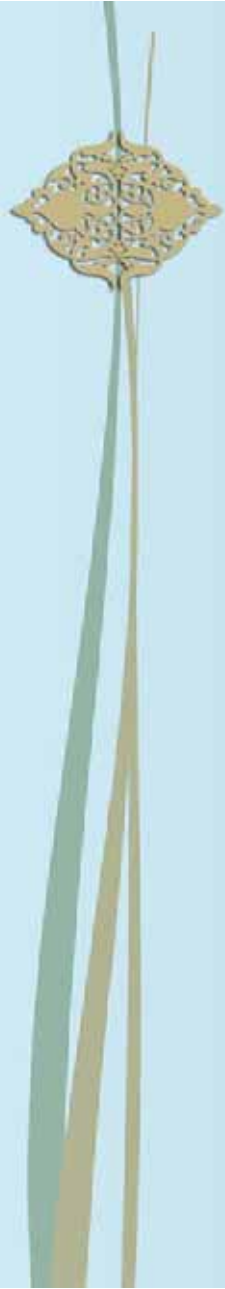
د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د
روزني او د سلېس د مرکز معیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

ښېښو

اووم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ.ش.

الف

ليکوالان:

محمد قاسم هيله من، د مؤلف مرستيال محمد قدوس زکوخېل

ايډيټوران:

محمد زرين انځور، پوهنمل بريالی باجوړی

دیني، سیاسي او فرهنگي کمیټه:

- مولوي عبدالصبور عربي
- دکتور محمد يوسف نیازی
- حبیب الله راحل د پوهنې وزارت سلاکار د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې.

د څارنې کمیټه:

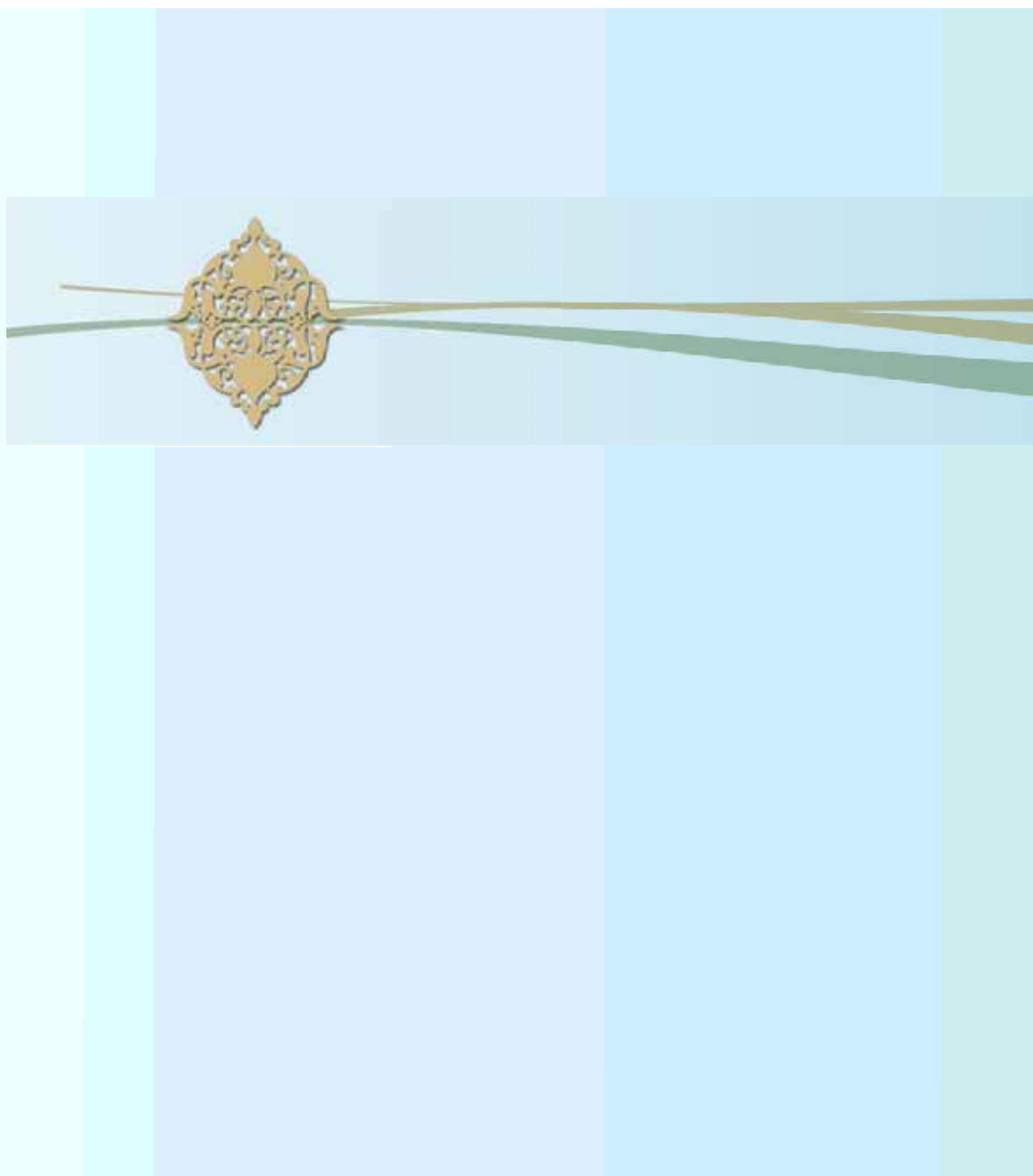
- دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د سپینس مرکز معین.
- دکتور شېرعلي ظریفې د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسؤل.
- د سرمؤلف مرستيال عبدالظاهر گلستاني د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی

رئيس.

کمیوز او ډیزاین: صفت الله مومند

2

دا وطن افغانستان دی دا عزت د هر افغان دی

کور د سوې کور د توري هر بچی پي قهرمان دی

دا وطن د ټولو کور دی د بېلوڅو د ازبکو

د پښتون او هزاره وو د ترکمنو د تاجکو

ورسره عرب، گوجر دي پامیریان، نورستانیان

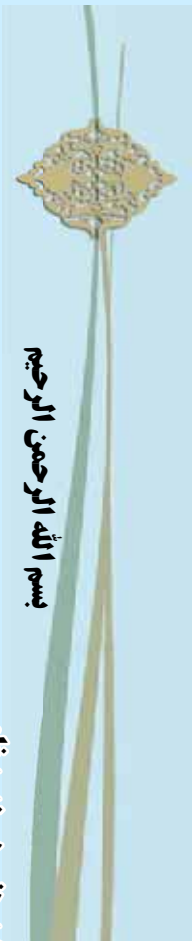
براهوي دي، قزلباش دي هم ایماق، هم پشه یان

دا هیواد به تل حکمېري لکه لمر پر شنه اسمان

په سینه کې د اسیا به لکه زړه وي جاویدان

نوم د حق مو دی رهبر وایو الله اکبر وایو الله اکبر

د پوهنې د وزیر پیغام گرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې رامنځته کېږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ووموي. البته نه ښايي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو نظریو او هیلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتیب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې، پکې زنلې شوې دي. د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدریسي پلان برخه ګرځېدلې ده.

هیله من یم دا کتاب له لارښوونو او تعلیمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د میتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو میندې او پلرونه هم د خپلو لویو او زامنو په پاکفیه ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هیلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې بریاوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ ګران ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤلیت په رښتیني توګه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو، د وطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معیارونو سره سم د ټولنې د څرګندو اړتیاوو له مخې پراختیا ووموي.

په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه، هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې مرسته کړې، له ملي او نړیوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدریس او درسي کتابونو په چاپ او ویش کې یې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

لیک لړ

مخ	سرليکونه	شميره
۱	د خدای ﷻ ستاينه	لومړی لوست
۵	زموږ گران پيغمبر	دویم لوست
۹	پسرلی اوښکلا پي	دریم لوست
۱۳	د (ی) ډولونه	څلورم لوست
۱۷	ملي مشر میرویس نیکه	پنځم لوست
۲۳	کلمه ، نوم او ډولونه یې	شپږم لوست
۳۱	بلخ ، د مدنیت زانگو	اووم لوست

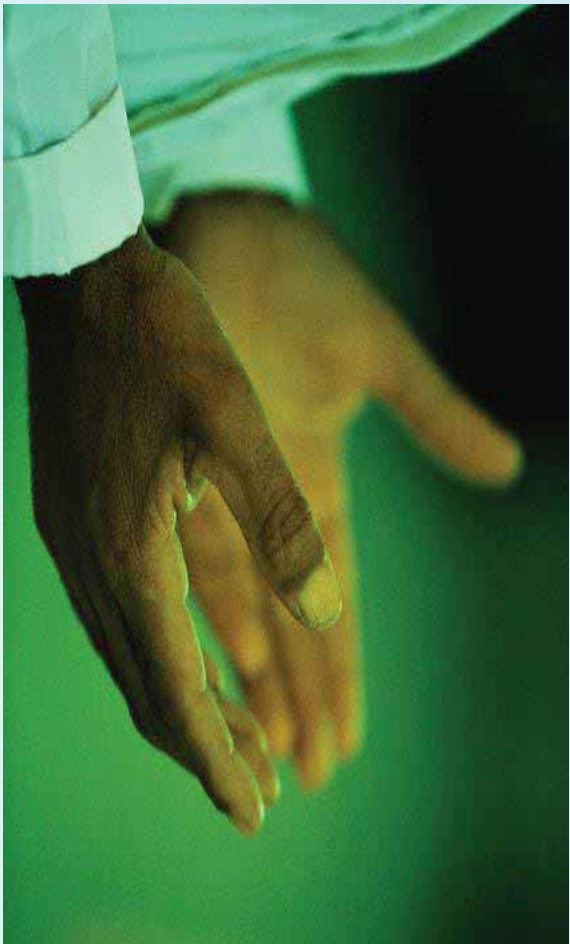

۳۵	لنډۍ، ولسي ادبيات	اتم لوست
۴۱	زده کړه : د ژوند اړتيا	نهم لوست
۴۵	ليکدود او اړتيا يې	لسم لوست
۴۹	ورځپاڼه : د معلوماتو چينه	يوولسم لوست
۵۵	ليکوال اوښوونکي: صالح محمد هوتک	دوولسم لوست
۵۹	طاق ظفر : د خپلواکۍ څلي	ديار لسم لوست
۶۳	قاضي او نوکر	خوارلسم لوست
۶۷	عبدالقادر خان خټک : نامتو شاعر	پنځلسم لوست
۷۱	دوديزې لويې	شپاړسم لوست
۷۷	کرستين اندرسن	اوو لسم لوست
۸۳	د مطالعې ارزښت	اتلسم لوست
۸۷	د يوروالي گټه	نولسم لوست
۹۱	د سبوگتې: ورځنۍ اړتيا	شلهم لوست
۹۵	چاپيريال څنگه وساتو؟	يووېشتم لوست
۹۹	رڼه او گرامر	دوه وېشتم لوست
۱۰۳	د نشې زيانونه	دروېشتم لوست
۱۰۹	د ماين خطرونه	څلر وېشتم لوست
۱۱۳	شاعر او سپورزمې	پنځه وېشتم لوست
۱۱۹	د مشرانو حقونه	شپږ وېشتم لوست
۱۲۳	صفت (ستانوم) او ډولونه يې	اووېشتم لوست
۱۲۹	نظم او ډولونه يې	اته وېشتم لوست
۱۳۵	ويناڼگه	

لو مړی لوست

د خدای ﷻ ستاینه

هر نېك كار د خدای ﷻ په پاك نامه پيل كېږي. هر كار چې د خدای ﷻ په نامه پيل شي، پای يې نېكمرغه وي. په هغه كې برکت اېښودل كېږي، ستونزې يې له مخې څخه په اسانۍ لېږې كېږي او په پای كې هغه څه لاس ته راځي چې غوښتنه يې شوي وي. له خدای ﷻ سره د مينې په پيدا كېدو د مسلمان زړه پياوړی كېږي. د خدای ﷻ ستاینه په زده كوونكو كې د مينې احساس روزي او په هغوی كې د توحيد روحیه پياوړې كېږي. زده كوونكي به دې حقيقت پوهېږي چې الله ﷻ د ځمكې، اسمانونو او ټولو كایناتو خالق دی.

■ موږ چا پیدا کړي یو ؟

■ ځمکه، اسمان او کاینات د چا خلقت دی ؟

زما رب چي هم خالق د کل جهان دی
هم مالک دی د زمین او هم آسمان دی
جهانفزه واره ده دي پیدا کړي
دی د دواړو جهانونو نگهبان دی
که مارغه دی، که حیوان، که بنیادم دی
د الله ﷻ د عظمتونو ثنا خوان دی
د موسیٰ سره ټي راز په کوه طور کړ
محمد ﷺ ټي مېلمه کړی په اسمان دی
محمد ﷺ چي دی بهتر د مخلوقاتو
نازل کړی یې په ده باندې قرآن دی
د خالق صفت مخلوق کولی نه شي
ای نسیمې ستا په ځان د څه گومان دی؟

سیده حیات بیگم نسیم

سیده حیات بیگم نسیم د الطاف گل کاکاخیل لور ده. په کال ۱۹۳۸ م. کې
په چترال کې زېږېدلې. سیدې قرآن کریم، احادیث، عربي، فارسي، اردو او پښتو
لوستي و. د شعرونو ډیوان یې د "نسیم وږمې" په نامه په کال ۱۹۸۶ م. کې
چاپ شوی دی.

یادونه:

هغه کلمې چې د ث، ح، ذ، ص، ط، ظ، ع، ف او ق توري په کې راغلي وي،
عربي کلمې بللې کېږي. لکه: خالق، معبود، ثواب، طاهر، مضمون...

د متن لنډيز:

الله ﷻ د ټولې نړۍ پيداکوونکی او خالق دی. دی د دواړو جهانونو ساتونکی دی. حيوان، پيرى، ماهى، مرغې او... انسان د لوى خداى ﷻ ستاينه کوي. پيغمبران يې د مخلوقاتو د لارښوونې لپاره را استولي دي. د الله ﷻ ستاينې ډېرې دي او مخلوق يې ټولې ستاينې نه شي پوره کولى.

- ۱- زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته څوابونه وړايي:
 - ◆ ستاسې په اند حمد ولې د کتاب په پيل کې راغلی دی ؟
 - ◆ حمد څه ته وايي او موږ ولې د خداى تعالى حمد وايو ؟
 - ◆ د حمد په ويلو زموږ په کار کې څه اسانې راځي ؟

۲- زده کوونکي دې په متن کې:

- ◆ عربي، دري او پښتو کلمې پيدا او په دريو څتارونو کې دې وليکي.
- ◆ ورته او مشابه کلمې ولټوي او په جلا، جلاکړنو کې دې وليکي.
- ◆ د ستاينوم، رب، کوه طور، خالق، مالک او واړه کلمې پيدا او په جملو کې

وکاروي.

۳- زده کوونکي دې لاندې بيت په نشر و اړوي:

که موسى سره يې راز په کوه طور کړ
محمد ﷺ يې مېلمه کړى په آسمان دى

۴- زده کوونکي دې:

- ◆ پورته حمد په گډه په خوږه ژبه او لوړ او از و وړايي.
- ◆ په څو جملو کې د خداى ﷻ په هکله د خپل احساس څرگندونه وکړي.

زده کونکي دي راتلونکي ورځې ته د خدای ﷻ پالنې په اړه يو شعر، نشر او يا يو
انځور راوړي.

د ځان پېژندل، د خدای ﷻ پېژندل دي. (حديث شريف)

دویم لوست

زهږو گران پیغمبر ﷺ

- تاسې د گران پیغمبر ﷺ د مبارک نامه له اورېدو وروسته څه وایئ؟
- حضرت محمد ﷺ په مکه مکرمه کې زېږېدلی او په (۴۰) کلنۍ کې په پیغمبرۍ گومارل شوی چې انسانان د خپل ځان او خدای ﷻ پېژندلو ته راوبولي. قرآن پر هغه نازل شوی چې د انسان د دواړو جهانونو د کمال او نیکمرغۍ لارې پکې ښوول شوي دي. د اسلام پیغمبر حضرت محمد ﷺ د نیکو خوښو او غوره اخلاقو یوه بشپړه بېلگه ده. د هغه هر عمل او وینا د مسلمانانو لپاره لوری لارښود دی.
- پر کشرانو باندې د گران پیغمبر د شفقت او مهربانۍ په هکله څه پوهیږئ؟
- د حضرت پیغمبر ﷺ وینا او کړو ته څه وایي؟

الهي راكړه وصال د خپل حبيب
 زړه مې بنېد كړې په جمال د خپل حبيب
 د هغو به گفتگو وي له قرآنه
 چې تل اوري قيل و قال د خپل حبيب
 د قيامت له حرارته يې باك نشته
 هر چې نوش كاندي زلال د خپل حبيب
 د صحرا د ريگ حساب راسره نشي
 كه هر خو شمېرم كمال د خپل حبيب
 دروازي مې دواړه سترگې د ختن شوي
 چې پرې وينم خط و خال د خپل حبيب
 كه نظر په واړو بنسكلو د جهان كړم
 هرگز نه وينم خوك سيال د خپل حبيب
 آرام نه كړي د سرو شونډو بې جوابه
 خوله مې سترې كړه په سوال د خپل حبيب
 بيهوده دي شمس الدينه قيل وقال دي
 خو آگاه نشي په حال د خپل حبيب

شمس الدين كاكړ

د شاعر پيژندگلوې:

دا نعتيه كلام د شمس الدين كاكړ دی. نوموړی د ديار لسې هجري پېړۍ
 له تكړه شاعرانو څخه و. شمس الدين كاكړ د پير محمد كاكړ د سېك له
 پيروانو څخه و. نوموړی په اصل كې د كندهار و، خو د عمر ډېره برخه يې په
 هند كې تېره كړې ده. د شعرونو يو په زړه پورې ديوان لري چې په ۱۲۳۸ هـ
 ق. كال كې يې بشپړ كړی دی.

د متن لنډيز:

په دې نعت شريف كې د خداى ﷻ د ستر پيغمبر حضرت محمد ﷺ يادونه د ((خپل حبيب)) په نامه شوي ده. د شمېر له مخې د بيان د ښځو په اندازه د هغه د كمال او حكمتونو يادونه شوې دي. په دې شعر كې له ((خپل حبيب)) څخه هدف د اسلام ستر پيغمبر حضرت محمد ﷺ دى او شاعر يې د ټولو ښېځنو مالک گڼي او په مينه يې يادوي.

څرگندونه

كمال هغه حالت دى، چې انسان په كې د خپل پيدايښت حقيقت پېژني. د خپل خداى ﷻ او د هغه د بنده گانو په وړاندې خپل مسؤليت درك كوي.

فعاليتونه

۱- د لاندې نوو كلمو معنا د كتاب په پاى كې و لټوئ، ځان پرې وپوهوئ او په جملو كې يې راوړئ:

بناد	زلال	قيل و قال
ختن	باك	سيال

۲- زده كوونكي دې په وار سره نعت په لور او او لولوي او بيا دې مفهوم پخپلو خبرو كې څرگند كړي.

۳- زده کو ونکي دي د گروپي کار په ترڅ کې عربي، دري او پښتو کلمې بېلې کړي.
۴- په متن کې ورته او مشابه کلمې و لټوئ.
۵- څو تنه زده کوونکي دي د متن له مخې د پيغمبر د اخلاقو په اړه خبرې وکړي.
۶- يو شمېر زده کوونکي دي لاندې بيت معنا کړي:
د صحرا د ريگ حساب راسره نشي
که هر څو شمېرم کمال د خپل حبيب

۷- نور زده کوونکي دي دا بيت په ساده ژبه تحليل او په نشر دي وليکي:
د قياست له حرارته يې باک نشته
هر چې نوش کاندې زلال د خپل حبيب

زده کوونکي دي د حضرت محمد ﷺ د نیکو اخلاقو په هکله د خپل مور او پلار
په مرسته په خپلو کتابچو کې څو لنډې، لنډې جملې وليکي.

درېم لوست

پسرلی او ښکلا يې

■ پسرلی د کال خړیم فصل دی ؟

یو کال څلور فصله لري. پسرلی د کال لومړی فصل دی. اوړی (دوړی)، منی او ژمی د کال نور درې فصلونه دي. د نړۍ یو شمېر هېوادونه د افغانستان په څېر څلور فصلونه، نه لري. یو شمېر هېوادونه چې سمندر ونه ته نژدې او یا د استوا لیکي ته څېرمه پراته دي، دوه فصله لري. یوه ته يې وچ او بل ته يې باراني فصل

ولاي.

■ پسرلی د عمر له کومې برخې سره پرتله کېدای شي ؟

■ د پسرلي موسم څه ځانګړتیا وي لري ؟

افغانستان يو غرنی هېواد دی. سمندر ته ډېر نژدې نه دی. له دې امله بېل بېل فصلونه لري. په يو شمېر سيمو کې ژمی ډېر سوړ وي، خو يو شمېر نورې سيمې بيا معتدل ژمی لري. يو شمېر سيمې په اوړي کې ډېرې تودې او په ژمي کې ډېرې سړې وي. په لوړو سيمو کې په ژمي کې واورې او په تېټو کې بارانونه اوري. همدا واورې او بارانونه دې چې په هېواد کې د اوږد ژبړمې جوړ وي.

په پسرلي کې په دېټو، غرونو، رغونو او بټونو کې راز راز گلان زرغونېږي. خلک دلې دلې د گلاتو د سيل او د طبيعت له ښکلا څخه د خوند اخيستو لپاره دېټو، د غرونو لمنو او سيل ځايونو ته ځي. که په ژمي کې ډېرې واورې او په پسرلي کې ډېر بارانونه و اوري، نو له امله يې راتلونکي کال ښېرازه او پسرلی يې له ښکلا ډک وي. په پسرلي کې په ځمکه کې نوې ساپو کېږي. ځمکه يا په طبيعي توگه او يا هم د بزگرانو او نورو کروندگرو د کار و زيار له امله شنه او خړوبېږي او د انسانانو د اړتيا وړ غلې دانې او ډول ډول مېوې زرغونوي. مرغان هم له يخو او سوړ سيمو څخه تودو او گرمو سيمو ته ځي. انسانان هم د نورو په څېر په خوځښت او حرکت راځي.

ځمکه تمابه شنه بڅملي ده
نوی بهار دی د کال ځواني ده
دا زوړ جهان چې بېرته ځوان شوی
اغېزه ټوله د پسرلي ده
ځمکې په خپل مخ ايښي گلونه
ونوپه غاړه کړه امپلونه
د کال ځواني ده وطن سمسور دی
خوشحاله گرځي زلمي او نجونه

سحر سبا دی غوثی غوړپری
د گل په پاڼو شبنم ځلیري
عجب احوال دی نن په گلشن کې
گلونه خاندی بلبل کړپری
گل پاچا الفت

د متن لنډيز:

د طبیعت پسرلی موږ ته دا پیغام راکوي چې ژوند هم بېلا بېل پړاوونه او موسمو نه لري. کله پر انسان پسرلی وي او کله منی. د ځوانۍ دوره پسرلي ته ورته وي او منی زړښت ته. د طبیعت پسرلی د نوي کال په راتلو بیا راځي، خو د ژوند پسرلی پر انسان یو وار راځي او چې تېر شو، بیا نه راځي. له دې امله باید د ژوند له پسرلي نه چې انسان د کار و زیار و سه لري، سمه گټه و اخلي او د ژوند د مني لپاره ترې توښه برابره کړي. پسرلی زموږ د ژوند لوی او ارزښتمن لوست دی. باید هغه د خپل ژوند مثال کړو.

۱- زده کوونکي دې د لاندې نوو کلمو معنا د کتاب په پای کې ولټوي او په مناسبو جملو کې دې وکاروي:

زوکړه، ښیرازه، ښکلا، مثال، خوب

۲- زده کوونکي دې په متن کې ورته او مشابه کلمې پیدا او وليکي.

۳- شاگردان دې یو یو دې پوښتنو ته څو اېړنه ورکړي:

پسرلی څو میاشتي او د کال کوم فصل دی؟ ♦

- ◆ د پسرلي او ژمي د فصلونو تر منځ توپیر څه دی؟
 - ◆ د پسرلي د فصل ښکلا په څه شي کې ده؟
 - ◆ پسرلی د انسان د ژوند کومې برخې ته ورته دی؟
- ۴- لاندې بیت په نثر و اړوئ :

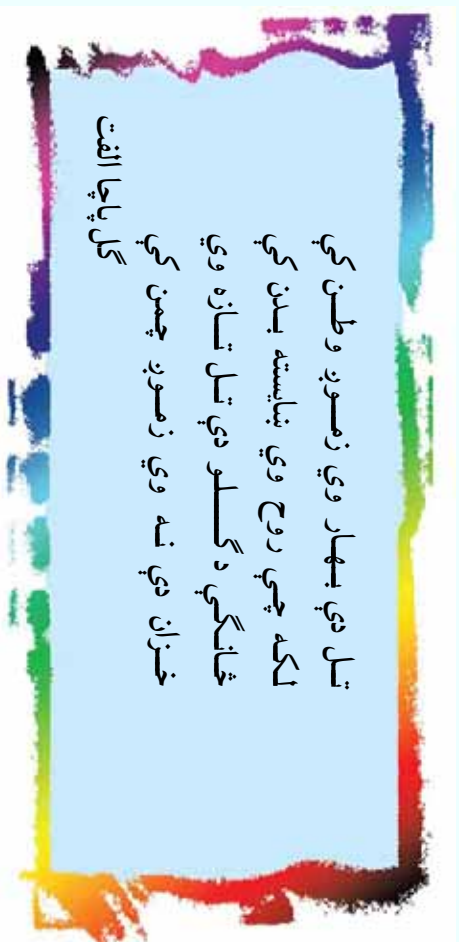
دا زور جهان چي بېرته ځوان شوی
اغېزه ټـمولـه د پسرلي ده

۵- زده کوونکي دې د کال د څلورو فصلونو او د نړۍ د نورو برخو د اقلیمونو په هکله خبرې وکړي.

۶- زده کوونکي دې د پسرلي د ښکلا او په ژوند کې د ځوانۍ له موسم سره د هغې پرتله وکړي.

زده کوونکي دې د پسرلي متن ولولي، په مفهوم دې ځانونه پوه کړي او د پسرلي د ښکلا په اړه دې یو څو کرښې په کتابچو کې وليکي.

د (ی) ډولونه

■ که مو د (ی) بېلا بېل ډولونه زده نه وي، ایا یو متن سم لوستلای یا لیکلای شی؟

هره ژبه ځانته بېل گرامر او قاعدې لري. پښتو هم د خپل جوړښت له مخې له نورو ژبو سره په غږ او لیکنه کې توپیر لري. که دا بڼې د چا زده نه وي، نو د یو پښتو متن په لوستلو او لیکلو کې له ستونزو سره مخامخ کېږي او هغسې چې لازمه ده، کلمې او جملې په سمه توګه نشي لوستلای. په پښتو کې (ی) ګانې پنځه لیکنې بڼې لري. دلته تاسو ته په لنډ ډول درېژندل کېږي.

■ د سړي جمع او مفرد څنګه لیکي؟

■ هغه لیکنه به سمه وي چې د (ی) ګانو) توپیر او سمه کارونه په کې نه وي شوي؟

لکه دمخه چې وريل شول، (ی) د پښتو ژبې يو کومکي غږ دی او پنځه دو له ويل (تلفظ) کېږي. دا غږونه په عمومي ډول د کلمو په منځ او پای کې څرگندېږي.

۱_ نرمه (ی): دا (ی) هېڅ ټکي نه لري، بې ټکو (ی) هم ورته وايي. زياتره د نارينه نومونو لپاره کارول کېږي. لکه: سړی، منگی، لرگی، زلمی، تورپالی. بېلګې يې په لاندې جملو کې وګورئ:

يو سړی راروان دی او لرگی يې په لاس کې دی.
منگی يې له سره ولويد.

زلمی او تورپالی نن سهار لاړل.

۲_ څرګنده (ي): د دې (ي) لاندې دوه ټکي څنګ په څنګ ايښودل کېږي. زياتره د جمع، مغیره او د نسبتي نومونو په پای کې راځي، لکه: سړي، منګي، لرګي، دوښي، موچي، پردي، خپلوي.

بېلګې يې په لاندې جملو کې وګورئ:
سلیم او وزیر کاکا ډېر ښه سړي دي.

کله کله پردي هم په کار راځي.

خپلوي او دوستي پال غواړي.

موچي ته مې بوتونه د گندلو لپاره ورکړل.

دوښي ته مې کالي راوړل.

۳_ اوږده (ي): هغې (ي) ته وايي چې لاندې تړي دوه ټکي سر پر سر يا لاندې باندې راغلي وي. دا (ي) زياتره د مؤنثو نومونو په پای کې راځي، لکه: ادې، شيدې، ناوې، مستې.

بېلګې يې په لاندې جملو کې وګورئ:

ادې شيدې توښه کوي.

د کاکا ناوې مستې جوړوي.

زرغوني ادې ته غږ کړ.

۴_ د تانيث (ی): دې (ی) ته لکۍ لرونکي (ی) يا زورکۍ واله وايي چې د مؤنثو

نومونو په پای کې راځي، لکه: ډوډی، خولی، خوکی، سپوږمۍ، تورپیکۍ او نور.

بېلګې يې په لاندې جملو کې وګورئ:

ګالۍ پر خوکی ناسته ده.

تورپیکۍ د احمد خولۍ پرېښيځي.

هوسی، ډوډی، خوري.

۵_ مخاطبه (ی): دې (ی) ته فعلي (ی) وايي او په جمع امر په فعلونو کې راځي،

لکه: خورۍ، ځي، کښينۍ، پاڅيرۍ، ودرېږۍ.

بېلګې يې په لاندې جملو کې وګورئ:

هلاکانو ډوډۍ وخورئ.

ځي لاړ شۍ.

کښينۍ او درس ولولۍ.

د متن لنډيز:

(ی) ګانې د پښتو ژبې غږونه دي. پنځه بېلا بېل ډولونه لري. د کلمو په پای کې راځي.

په پښتو کې پنځه ډوله (ی) ګانې دي چې هر یو یې خائنه ځانګړنې لري او په جلا جلا

ځایونو کې استعمالېږي. ددې تورو د بنو زده کړه د هر چا لپاره، په تېره هغو ته چې د

پښتو متنونو له لیکلو او لوستلو سره سروکار لري، اړینه او ضروري خبره ده.

لکۍ لرونکې (ی) او فعلي (ی) دواړه يو ډول تلفظ لري، خو لکۍ لرونکې (ی) په ښځينه نومونو کې او فعلي (ی) په فعلونو کې راځي. ددې لپاره چې د نومونو او فعلونو توپير وښي، دغه بدلون پکې راغلی دی.

۱- په لاندې جملو کې د (ی) تلفظي بېلابېلې بڼې وگورئ او اړوند ټکي ورلاندې کړئ:

- ◆ تاسی په کوم ټولگی کې یاستی؟
- ◆ زموږ کور ډېر لوی دی.
- ◆ د احمد خپلې شکېدلې ده.
- ۲- دا لاندې جملې بشپړې کړئ:
- ◆ خپلوي او پال غواړي.
- ◆ دویمې ته مې راوړل.
- ◆ ادې تومنه کوي.
- ◆ هوښی خوري.

۳- په لاندې کلمو کې نرمله (ی) په څرگنده (ي) وړوئ او بیا یې تلفظ او د معنا توپیر په گوته کړئ:

سړی	لرگی	منگی	پردي	مړی
۴- په لاندې کلمو کې د (ی) گانو نومونه ولیکئ:				
خو لۍ، منگی، لرگی، لیکۍ، څې				
۵- پنځه موټر نومونه ولیکئ چې په پای کې یې لکۍ لرونکې (ی) راغلې وي.				

کورنۍ، دنده

زده کوونکي دې د مور او پلار د حقونو په اړه یو څو کرښې ولیکي او بیا دې په متن کې پورته ټولې نومول شوي (ی) گانې په نښه کړي او په بله ورځ دې په ټولگي کې د نورو ترمخه ولولي.

پنځم لوست

ملي مشر ، ميرويس نيكه

د افغانستان د تاريخ په پاڼو کې يو شمېر داسې نورميالي، څېرې شته چې کارنامې او يادونې يې په زرينو کرښو ليکل کېږي. په دغو نامتو څېرو کې د ميرويس نیکه څېره ډېره ځلنده او تلپاتې ده. په دې لوست کې به د افغانستان د تاريخ د دغه نورميالي او مهم شخصيت په هکله يو مطلب ولولئ.

■ د ميرويس نیکه ستره ځانگړتيا کومه وه؟

■ ميرويس نیکه څنگه واکمن و؟

■ ميرويس نیکه له کومې لارې مشري ته رسيدلی و؟

ميرويس نيكه زموږ د هېواد ملي مشر او نوميالی واکمن و. د اټکل له مخې په ۱۰۸۴هـ. ق. (۱۶۷۳میلادي) کې زېږېدلی دی. پلار يې بنالام خان نومېد. بنالام خان د کندهار د هوتکو د قبېلې يو منلی مشر و. ميرويس نیکه د وخت زیاتره ديني زده کړې په کوچنيوالي کې سرته رسولې وې، په زلمیتوب کې يې د سوداګرۍ په کسب پيل وکړ. په دې توګه يې ډېر وځایونو ته سفر وکړ. د سفرونو په ترڅ کې د بېلابېلو خلکو او لسونو له حال احوال څخه خبر شو. پوهه، تجربه او معلومات يې لا زيات کړل.

په ۱۱۰۶هـ. ق. کال کې د صفوي شاه حسين د واکمنۍ په پېر کې گرګین د کندهار حاکم و. گرګین ډېر ظالم سړی و. د کندهار پر اوسېدونکو يې زيات زور او زياتی کاوه. د خلکو شکايتونه او عرضونه چا نه اورېدل. د افغانانو ددغه مهال زیاتره مشران او لویان صفوي يرغلګرو بنديان کړي يا وژلي وو. د خلکو سترګې يوازې ميرويس خان ته اوښتې، ميرويس خان چې تر دغه مهاله په سوداګرۍ بوخت و، د خلکو غوښتنو ته يې غاړه کېښوده. هغه له سوداګرۍ څخه ملي خدمت غوره وباله او د خلکو او قومونو تر منځ د اختلافونو په ليرې کولو يې پيل وکړ. خلک يې د ملي يووالي تر بيرغ لاندې راټول کړل.

ميرويس خان د خپلې پوهې او تدبير له مخې ځان گرګین ته نژدې او د هغه باور يې پر ځان پيدا کړ. له دې وروسته ميرويس خان اصفهان ته سفر وکړ. هغه چې ډېر پوه، زړور او ژور سړی و، ډېر ژر يې د اصفهان په دربار کې نفوذ وکړ. ځان يې په هغوی باندې د افغاني قبيلو د مشر او د گرګین د سلاکار په توګه ومانه. نوموړی له يو سپارښت لیک سره بېرته کندهار ته راستون شو.

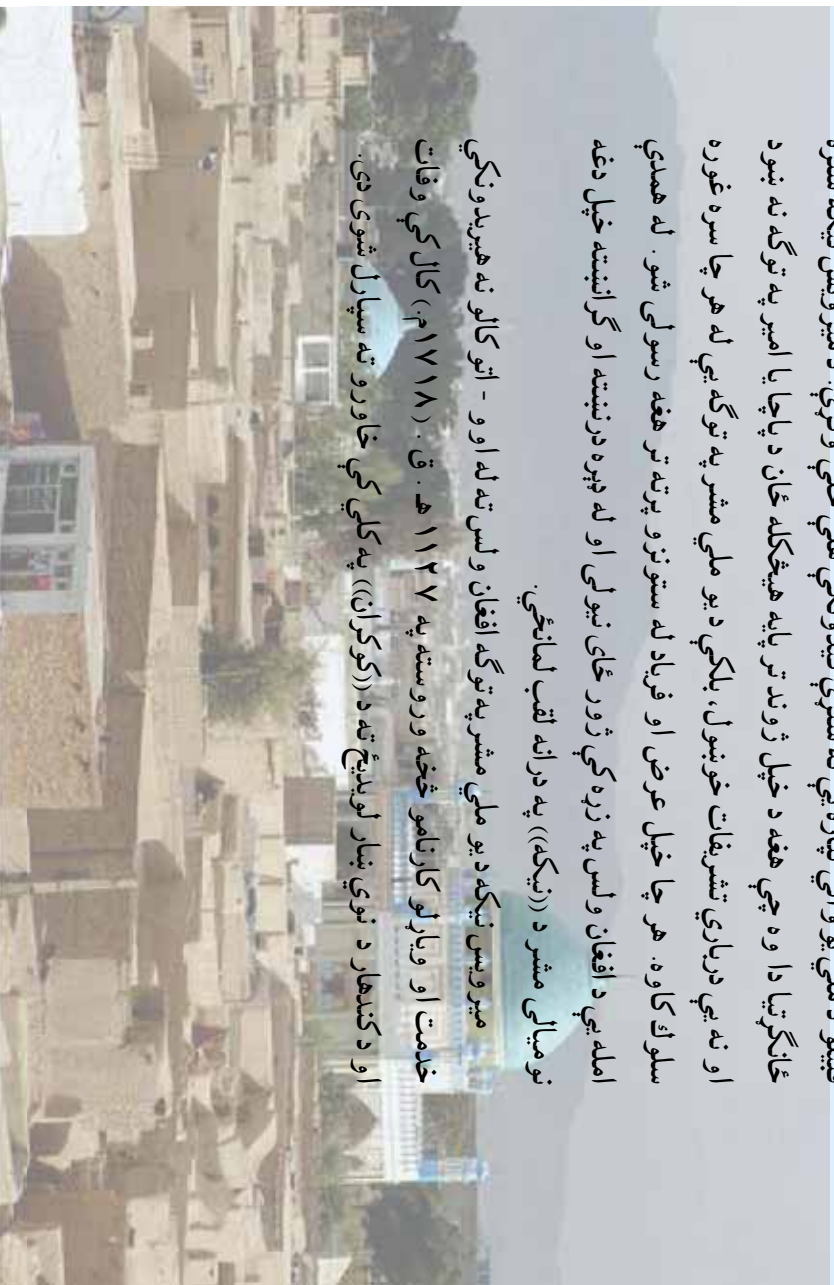
ميرويس نیکه له بېرته راستنېدو وروسته د قومونو تر منځ د اختلافونو د له منځه وړلو لپاره هلې ځلې چټکې کړې. گرګین ځان له خطر سره مخامخ وليد. وارخطا شو او ميرويس خان يې بندي اصفهان ته ولېږه. ميرويس خان هلته د خپلې پوهې، تدبير، فصاحت، بلاغت او قوي منطق له لارې ډېر ژر له بند څخه خوشې او د حج د فريضې د ادا کولو اجازه يې هم ترلاسه کړه. د حج پر مهال يې د هغه ځای له وتلو عالمانو سره

وليدل او دگرگين زور زياتي. بې هغوى ته بيان كړ او له هغوى څخه يې د يو ظالم حاكم په وړاندې د يو پاڅون لپاره شرعي فتوا وغوښتله. اصفهان ته راستون او له صفوي دربار څخه يې د خپلې مشرۍ او گرگين ته د مشورې وركولو فرمان تر لاسه كړ.

كندهار ته له راستنېدو وروسته يې يو شمېر قومونه د صفوي واكمنۍ په وړاندې مخالفتونو ته وهڅول. بيا يې د يو ملي پاڅون له لارې گرگين وواژه او د هغه لښكر يې تارومار كړ. په دې توگه پر كندهار باندې د يرغلگرو واك پاى ته ورسېد. مير ويس خان په ه. ق. كال كې د كندهار په كوكران كې د افغانانو د يوې ملي جرگې له لارې په مشرۍ وټاكل شو او د يو ملي خپلواك ولسي حكومت بنسټ يې كېښود.

مير ويس نيكه په ډېره پوهه او تدبير د هېواد د ملكي او پوځي چارو په سمبالښت پيل وكړ. شاوخوا سيمې يې په خپل حكومت پورې وتړلې. د ټولو مېشتو قومونو او قبيلو د ملي يووالي لپاره يې نه سترې كېدونكې هلې ځلې وكړې. د مير ويس نيكه ستره ځانگړتيا دا وه چې هغه د خپل ژوند تر پايه هيڅكله ځان د پاچا يا امير په توگه نه ښود او نه يې درباري تشرېفات خوښول، بلكې د يو ملي مشر په توگه يې له هر چا سره غوره سلوك كاوه. هر چا خپل عرض او فرياد له ستونزو پرته تر هغه رسولى شو. له همدې امله يې د افغان ولس په زړه كې ژور ځاى نيولى او له ډېره درنښته او گرانبښته خپل دغه نوميالى مشر د ((نيكه)) په درانه لقب لمانځي.

مير ويس نيكه د يو ملي مشر په توگه افغان ولس ته له او و - اتو كالو نه هيريږدونكي خدمت او وياړلو كارنامو څخه وروسته په ۱۲۷ ه. ق. (۱۷۱۸ م.) كال كې وفات او د كندهار د نوي ښار لويديځ ته د ((كوكران)) په كلي كې خاورو ته سپارل شوى دى.

د متن لنډيز:

مير ويس نيكه يو ملي مشر و. له كوچنيوالي په زړكتيا او پوهې مشهور و. هغه مهال پښتانه له يو شمېر ملي ستونزو سره مخامخ و و. له يوې خوا قومي مشران په خپلو كې مخالف و او له بلې خوا په كندهار كې د شاه حسين صفوي د حكومت حاكم، گرگين له خلكو سره ناوړه چال چلند كاوه. هغوى به يې په يو او بل نامه غوړول. يو شمېر قومي مشران يې بنديان كړي و و. لنډه دا چې وضعه ډېره كړكچنه وه. په دې وخت كې پښتنو مير ويس نيكه ته مخ و اړاوه. دغه نوميالي مېړه هم ملي خدمت له خپل شخصي خدمت څخه غوره وباله. ملا يې و ترله، د ډېرو ستونزو له گاللو وروسته يې د ولس په مرسته دښمنان مات كړل او د ملي افغاني حكومت بنسټ يې كېښود. افغانانو د يوې ملي جرگې له لارې مير ويس نيكه د هغه د غوره خدمتونو د سرته رسولو له كبله د ملي مشر په توگه وټاكه.

۱- په متن كې ورته او متضادي كلمې و لټوئ.

۲- د لاندې نو و كلمو معنا د كتاب په پاى كې پيدا او په جملو كې يې وکاروئ:
واکمن، ترجیح، نوميالی، منلی، ولاړ، اټکل، یرغلگر، پاڅون، پېر.

۳- د جرگې په اړه خبرې وکړئ.

۴- زده کوونکي دې په دوو ډلوو ویشل شي. هره ډله دې د میرویس نیکه د ژوند په اړه خبرې اترې وکړي.

۵- زده کو ونکي دي د پورته متن په لومړي پراگراف کې (ی گانې) ولټوي او ودي وایي چې کوم ډول (ی گانې) دي.

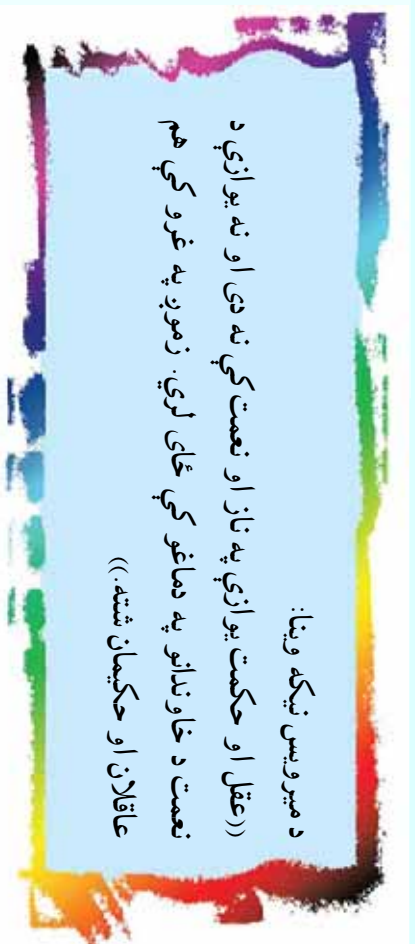
۶- زده کو ونکي دي وایي چې له یوه هېواد څخه د پرديو د شړلو لار د ولس په څه شي کې نغښتي ده؟

۷- زده کو ونکي دي یوه ملي جرگه تشکیل کړي. هغوی دي موضوع پخپله یا د ښوونکي په مرسته وټاکي او د بېلابېلو مشرانو د خبرو اترو له لارې دي د حل یوه لاره راوباسي.

۸- زده کو ونکي دي یو د ملي مشر ځانګړتیا وي بیان کړي.

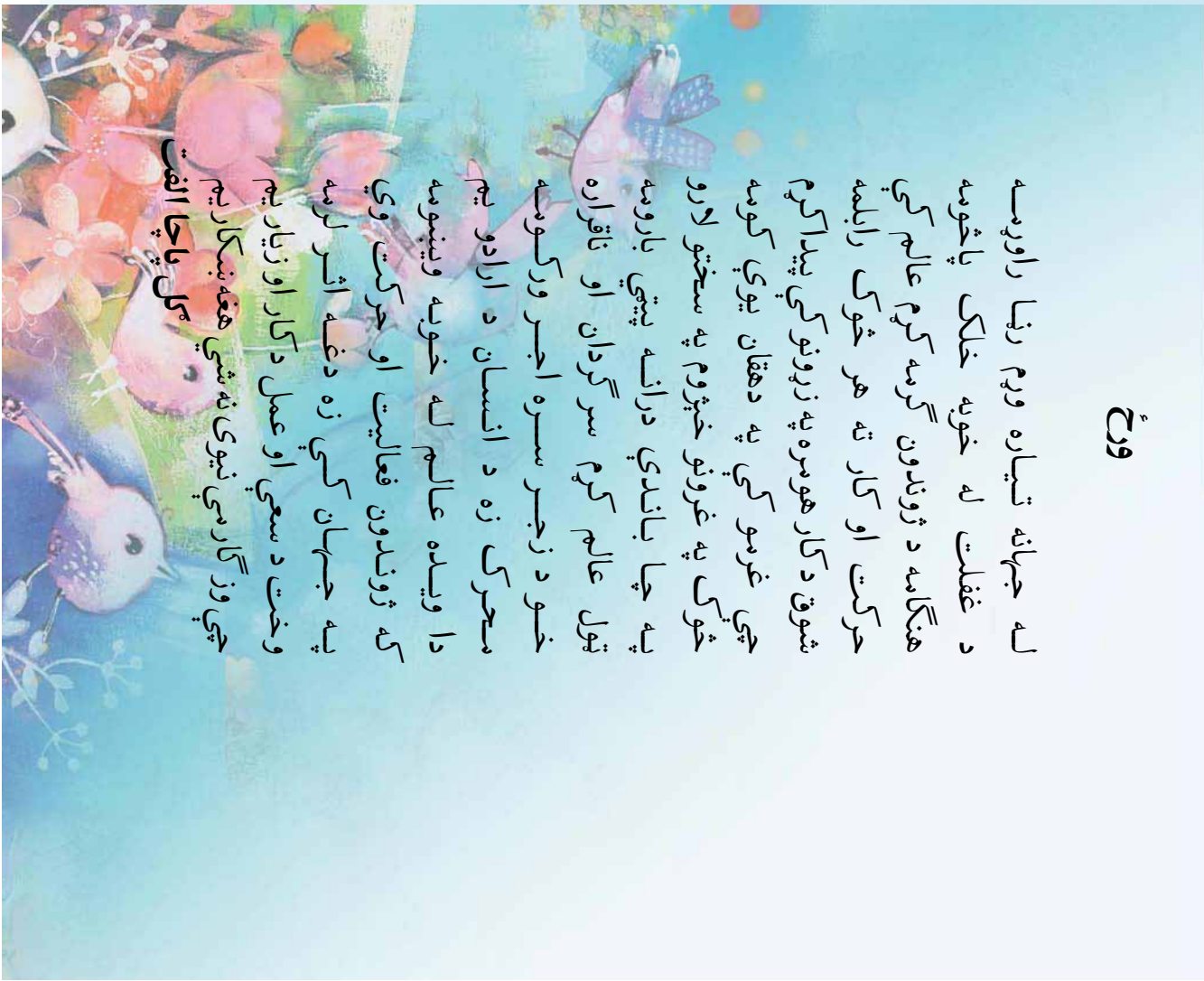
زده کو ونکي دي د تر لاسه شوو معلوماتو په رڼا کې د میریس نیکه په اړه په خپلو کتابچو کې یو څو کرښې وليکي.

زده کوونکي دي لاندې شعر ولولي او خوند دي تړي واخلي:

ورځ

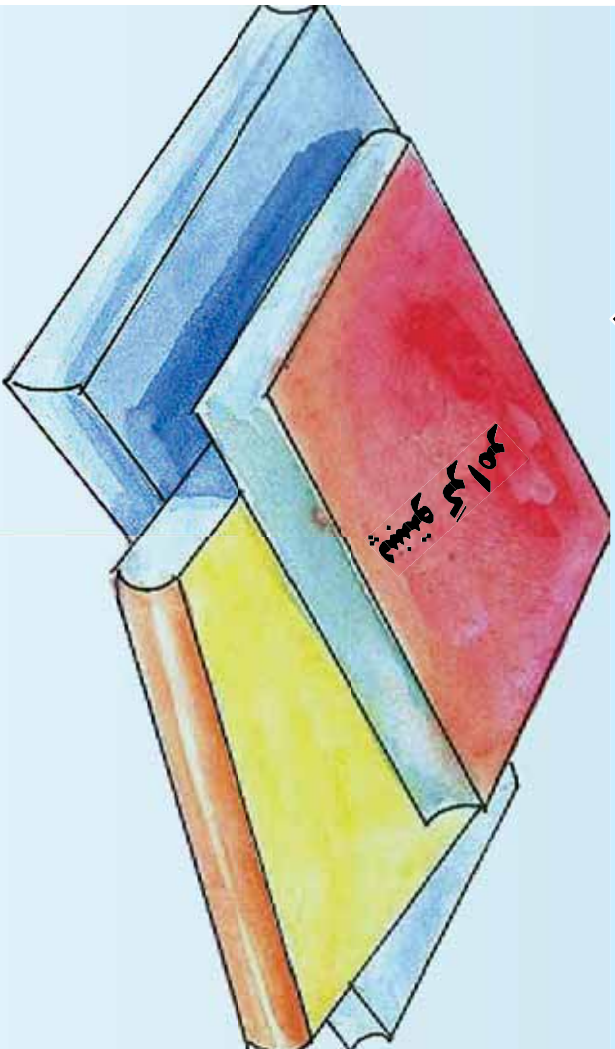
له جهانې تياره وړم رڼا راوړمه
د غفلت له خوبه خلک پاڅومه
هنگامه د ژوندون گرمه کړم عالم کې
حرکت او کار ته هر څوک رابلمه
شوق د کار هوسره په زړونو کې پیدا کړم
چې غرمو کې په دهقان یوې کومه
څوک په غرونو خپروم په سختو لارو
په چا باندې درانه پټې بارومه
ټول عالم کړم سرگردان او ناقراره
خو د زجر سره اجر ورکوممه
محرک زه د انسان د ارادو یم
دا ویده عالم له خوبه وینوممه
که ژوندون فعالیت او حرکت وي
په جهان کې زه دغه اثر لرمه
وخت د سعی او عمل د کار او زیار یم
چې وزگار مې نیوی نه شي هغه ښکار یم
کل پاچا الفت

شپږم لوست

کلمه ، نوم او ډولونه يې

■ کلمه څه ته وايي او له جملې سره څه توپير لري؟

هغه لفظ چې د يوې معنا د افادې لپاره له خولې راوځي، کلمه نو مېږي.

هغه کلمې چې کلام جوړوي، د کلام توکي نو مېږي او د کلمې ډولونه هم ورته وايي. جمله لږ تر لږه له دوو کلمو څخه، چې معنا څرگنده کړي، جوړېږي. په پښتو کې د کلمې ډولونه يا د کلام توکي له نوم، ضمير، صفت، فعل، قيدونو او اداثو يا تورو څخه عبارت دي.

■ نومونو په ژبه کې کومې اسانتياوې رامنځته کړي دي؟

نوم:

داسړی خورانيك خويبه دى.

احمد زما پروړوى دى.

زرغونه ښه ښايست لري.

اېمل ستا پخوانى ملگرى دى.

داتېره ډېره درنه ده.

په پورته جملو كې هغو كلمو ته پام وكړئ چې كړښه وړلاندې كښل شوي ده.

نوم هغه كلمه ده چې پرته د زمانې له ښوولو يو څوك، يو څيز او يا يو شى ونوموي، لكه په پورته كلمو كې سړى، احمد، زرغونه، ښايست، اېمل او تېره.

نوم د معنا او مفهوم له مخې پنځه ډولونه لري، لكه: خاص نوم، عام نوم، ذات نوم، معنا نوم، جنس نوم، جمع نوم.

۱- خاص نوم:

په لاندې جملو كې نومونو ته پام وكړئ او وگورئ چې څه راز شيان نوموي:

احمد شاه بابا د معاصر افغانستان بنسټ ايښودونكى دى.

ننگرهار د گلوهار دى.

مالى، د ميوڼد د جگړې اېله پښتنه وه.

هند ډېر لرغونى تاريخ لري.

ايران زموږ گاونډى هېواد دى.

په پورته جملو كې احمدشاه بابا، افغانستان، ننگرهار، مالى، ميوڼد، هند او ايران

داسې نومونه دي چې د اوريدو پر مهال يې فکر هماغه لوري ته ځي او سمدلاسه هماغه خلك، بنسارونه او يا هېوادونه درېږه زړه كيږي.

په دې توگه خاص نوم (ځانگړى نوم) هغه نوم دى چې يو ځانگړى شخص، څيز يا ځاى ونوموي.

۲_ عام نوم:

لاندې جملې ولولئ او نومونو ته پکې پام وکړئ.

دا يو تکره هلك دى.

هېواد پر هر چاگران دى.

سړکال د وچکالي، له امله کابو ټول څاروي مړه شول.

د اښځه او سړى څوک پېژني؟

په پورتنیو جملو کې هلك، هېواد، څاروي، ښځه او سړى داسې نومونه دي چې په يو ځانگړي شخص يا څيز باندې دلالت نه کوي او د اړوند جنس ټول غړي څرگندوي. دغو نومونو ته عام نوم ويل کېږي.

عام نوم داسې يو شى يا څيز نوموي چې ځانگړى يا خاص نه وي، لکه په پورته جملو کې درکړل شوې بېلگې.

۳_ ذات نوم:

دا جملې ولولئ او هغو کلمو ته پام وکړئ چې کرښه ور لاندې کښل شوې ده:

ډېره درنه ده، که مالوچ؟

د خاو به ډېرې بڅې وي.

دو مړه لور غږ! ستونۍ به دې وشکېږي.

پورته جملې وگورئ او هغو کلمو ته څير شئ چې کرښې ور لاندې ایستل شوې دي.
ذات نوم یو حس کېدونکی شی رابښي: یا په بله وینا داسې یو نوم نوموي چې زموږ په حواسو حس کېدای شي او بهرنی وجود ولري، لکه: ډېره، مالوچ، لرگی، خا، اوبه، ستونۍ.

۴_ معنا نوم:

لاندې جملې ولولئ:

دا خپل ښایست راپورې اور شو.

روغتيا د نېكمرغه ژوند ضامنه ده.
داسې هيله مې درخښه نه كېده.

ننگ، پت او ميرانه پښتني دودونه دي.

رخه د خوښۍ مخه نيسي.

خدای ﷻ دې له درد، غم او اندېښنې څخه لبرې لره.

د معنا نوم په يو غير محسوس څيز يا په يوې پلېدې پورې اړه لري او هغه نوموي، يعنې هغه څيز نوموي چې بهرنی وجود نه لري، لکه په پورته جملو کې ښايست، روغتيا، هيله، ننگ، پت، ميرانه، رخه، خوښي، درد، غم، اندېښنه.

۵- جنس نوم:

وخت لکه سره زړ دی.

که اوبه نه وي، ژوند به نه وي.

جوار او غنم د افغانستان کرنیز محصولات دي.

بې تېلو څراغ نه بلېږي.

په پورته جملو کې د کرښې له پاسه کلمو ته څير شئ او وگورئ چې څه راز نومونه دي؟

هغه نوم چې نه شمېرل کېږي مفرد او جمع يې يو څېر وي، د جنس نوم ورته وايي، لکه په پورته جملو کې سره زړ، اوبه، غنم، جوار او تېل.

۱- جمع نوم:

د سړي مياشتني ملي ټولنه له پوزلو کورنيو سره مرسته کوي.
دارمه د باتور کاکا ده.

افغان ولس له برمه ډکه مخينه لري.

دا نوم په څرگنده د لفظ له مخې يو مفرد نوم دی، خو په معنا کې يوه ډله يا ټولې نوموي
او جمع نوم ورته وايي، لکه: ټولنه، ولس، رمه او نور. په پښتو کې جمع نوم د ډبرو
ډلو په لحاظ بيا هم جمع کېږي، لکه: ټولنې، ولسونه، رمې.

نوم د شمېر له مخې په دوه ډوله دی، مفرد او جمع.
۱- مفرد نوم:

په لاندي جملو کې هغو نومونو ته پام وکړئ چې کرينه ترې لاندي ايستل شوي ده:
دا هلك ولي ځانته راځي، هغه نور څه شول؟
ددې باغ دا يوه ونه خرابه ده، هغه نورې ښې دي.

د توري او قلم خاوند، خوشحال ځنگ د پښتو وتلی شاعر او اديب و.
 مفرد نوم هغه نوم دی چې د بوري ډلې په يو شخص يا يو څيز دلالت وکړي، لکه په پورته جملو کې هلك، باغ، ونه، قلم، خاوند، شاعر.

۲- جمع نوم:

لاندې جملې ولولئ او هغو کلمو ته پام وکړئ چې کرښه ترې لاندې ایستل شوې ده:
 دا هلاکان څوک دي؟

زموږ د کلي باغونه خراب او ونې بې تولې وچې شوي دي.

د مال او دولت خاوندان تل له بېوزلو سره مرسته کوي.

په پورته جملو کې هلك په هلاکانو، باغ په باغونو، ونه په ونې، خاوند په خاوندان او پښتي او د جمع حالت بې نیولی دی.

په دې توگه ویلی شو، جمع نوم هغه نوم دی چې د بوري ډلې له یو څخه زیات اشخاص یا شیان ونوموي، لکه: هلاکان، نجونې، ونې، قلمونه او نور.

په پښتو کې د مفرد نوم جمع کول ځانته قاعدې لري. نارینه نوم ځانته او ښځینه نوم ځانته د خپلو قاعدو له مخې جمع کېږي.

۱-

◆ زده کوونکي دې وړايي چې کلمه له جملې سره څه توپیر لري؟ څو مثالونه دي

وراندي کړي.

◆ نوم څه راز کلمه ده؟ څو مثالونه يې په ټولگي کې ووياست.

◆ د نوم ډولونه کوم دي؟ يوازې نومونه يې واخلئ.

۲_

◆ په متن کې دا راغلې کلمې : افاده، سربتوب، وچکالي، توکي، پوروري، پټ،

توپير، چاپک، مېړانه معنا او په مناسبو جملو کې يې وکاروئ.

◆ وگورئ، په متن کې د کلمو په پای کې د (د گانو) کومې بڼې راغلي، ويي ليکئ.

۳_

◆ ددې لاندې مفردو نومونو جمع حالت وليکئ: کتاب، هلك، باغ، قلم، نوم، کلمه.

◆ د خاصو نومونو يو څو بېلگې وړايئ.

◆ جنس نوم څه ته وايي؟ بېلگې يې وليکئ.

۴_

◆ د زده کوونکو يوه ډله دي مفرد نومونه وړايي او بله ډله دي د هغه نومونو د جمع

حالت وړايي.

◆ زده کوونکي دي په دوو ډلو وېشل شي، يوه ډله دي له بلې څخه د عام نوم او

د جنس نوم پوښتنې وکړي او هغه بله ډله دي هغه نومونه وړايي.

◆ لاندې څو نومونه درکړل شوي، تاسو ووياست چې هغه کوم ډول نومونه دي:

جلال اباد، زمينه، مالوچ، بنياست، ټولنه، هلاکان، پسرلي، واوره، غنم.

زده کوونکي دي په کور کې يو متن وليکي او د پورته يادو شورو نومونو ټول ډولونه دي په کې وکاروي او په نښه دي کړي. سبا دي هغه په ټولگي کې وړايي.

او و م لوست

بلخ، د مدنيت زانگو

■ بلخ ته ولې د مدنيت زانگو وایي؟

بلخ یا بخدي زموږ د هېواد يو لرغونی ښار دی. بلخ د هېواد په شمال کې د امر د سیند تر څنګ پروت دی، له ډېرو سمسورو او حاصل خېزو و لایتونو څخه ګڼل کېږي. بلخ په تاریخونو کې په ډېرو وياړ او ښه نوم یاد شوی، له دې امله ورته ام البلاد (د ښارونو موږ) ویل شوی دی. بلخ د مېړنیو خاوړه وه. رستم له همدې ځایه پورته شوی دی چې د فردوسي په شهنامه کې ددې سیمو اټل و. اریایان د خپل مدنیت په لومړي پړاو کې دې ځای ته رارسېدلي او دلته میشت شوي دي (۸۰۰ ق. م). د بلخ تاریخي ښار د هېواد تېر ویاړ را په زړه کوي.

■ ستاسو په اند به بلخ څومره تاریخي مخینه ولري؟

بلخ په ځينو ليکنو کې په (باختريش) يادشوی دی. د تاريخ په ډېرو پاڼو کې بلخ د ام البلاد، يعنې د اريانا او افغانستان لومړنۍ ټاټوبی او د ښکلو او لوړو بېرغونو د ښار په نوم ياد شوی دی. د بلخ تاريخي مخينه له ميلاد څخه دمخه څه ناڅه دوه زره اته سوه کالو ته رسېږي.

د بلخ يا بخدي کلا د وارا (ارگ) په نامه هم ياده شوې ده. دا ځای د اريانا لومړنۍ استوگنځي او پلازمېنه وه. دا پلازمېنه لومړنۍ ټاټوبی و چې اريايي پاچا، يما د هغې بنسټ ايښی و. وارا د خوندي او سپېدو ځای (پناگاه) معنا لري چې بيا وروسته د کور، ماڼۍ او معبد په نومونو هم کارول شوې ده.

د اريانا دايره المعارف د ليکنې له مخې هغه خرابۍ چې د بلخ د شاوخوا په څو کيلو مترۍ کې ليدل کېږي، ددغه ځای دېديه او تاريخي عظمت په سترگو کې مجسموي. د هغې له پاته شونو او اثارو څخه د بلخ بالا حصار، د بالا حصار د مدخل برج عياران، يو پند او لوی ديوال، لوی منارونه او د خاورو يوه غټه غونډۍ د يادونې وړ دي. د بلخ نهه گوندي جومات په بلخ کې پروت دی او د ځينو څېړونکو په وينا د افغانستان اسلامي ابداتو ډېره پخوانۍ اېده گڼل کېږي او په نهمې پېړۍ پورې نې تېري.

او سنې بلخ چې مزار شريف يې ولايتي مرکز دی، پخواني بلخ ته نژدې ودان شوی دی. د بلخ پخواني ياگدارونه زياتره د بلخ په ولسوالۍ کې تر سترگو کېږي. خلک يې له علم او پوهې سره مينه لري. زياتره پخواني پوهان، عارفان او شاعران په دې لرغوني ولايت کې تېر شوي دي.

د حضرت علي کرم الله وجهه مبارکه روضه هم د مزار شريف په ښار کې موجوده ده. د ښکلي او له شان او شوکته ډکه مقبره د هرات د تيموريانو د وخت له شاهکارونو څخه شمېرل کېږي. دا مبارکه روضه د مزار شريف د ښار د پرمختيا لامل شوه، خو د ام البلاد بلخ له ښار څخه اوس له ځينو کنډوالو او د کلا له خرابيو پرته نور څه نه دي پاتې. د مولانا جلال الدين محمد بلخي، ناصر خسرو بلخي، رابعه بلخي، ابن سينا بلخي او نورو د زېږېدو ټاټوبی د بلخ لرغونی ولايت دی.

د بلخ په ولايت کې معارف پر مختللی دی. په هرې ولسوالۍ کې د هلاکانو او نجونو ښوونځي شته او زيات شمېر زده کونکي ورته ځي. يو پوهنتون هم لري چې د بلخ پوهنتون په نامه يادېږي.

د متن لنډيز:

بلخ د افغانستان لرغونی ښار دی. ډېرې بډایې مدنيت يې درلود. تاريخي مخينه يې له ميلاد څخه دمهڅه تر ۲۸۰۰ کلونو پورې رسېږي. بلخ هغومره ښايسته ښار و چې د ښارونو د مور يا ام البلاد په نامه يې شهرت درلود. د بلخ پخوانی ښار په ځينو ليکنو کې د (باخترېش) په نامه ياد شوی دی. د تاريخ په ډېرو پاڼو کې بلخ د ام البلاد، يعنې د اريانا او افغانستان لومړنۍ ټاټوبی او د ښکلو او لوړو ښارونو د ښار په نوم ياد شوی دی. هغه خرابۍ، چې د بلخ د شاوخوا په څو کيلو مترۍ کې ليدل کېږي، ددغه ځای دېديه او تاريخي عظمت په سترگو کې مجسموي. د بلخ نهه گونډۍ جومات په بلخ کې پروت دی او د ځينو څېرو و نکو په وينا د افغانستان اسلامي ابداتو ډېره پخوانۍ، اېده گڼل کېږي او له اسمې پېړۍ سره تړاو لري.

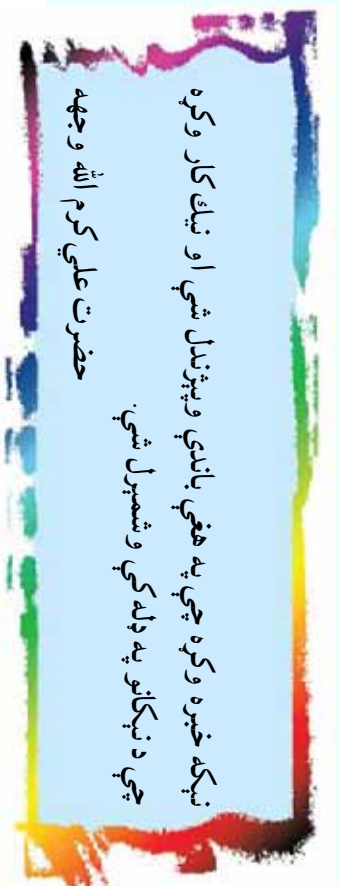
- ۱- زده کونکي دي په پورته لوست کې:
 - ◆ خاص نومونه پيدا کړي.
 - ◆ مترادفي کلمې و لټوي.
 - ◆ د (ی گانو) مختلف ډولونه په نښه کړي.
- ◆ د بلخ د نومونو پوهانو، ليکوالو او شاعرانو نومونه واخلې.

۲- زده کو ونکي دي لاندې پوښتنو ته ځوابونه وړايي:

- ◆ د بلخ يا بخدي کلا په نوم نوم ياده شوي ده ؟
 - ◆ بلخ ته ولې د ښار وړو مو ر يا ام البلاد ويل کېده ؟
 - ◆ د اريانا لومړنۍ ټاټوبۍ کوم ځای دی ؟
 - ◆ د لرغوني بلخ بېلابېل نومونه کوم دي ؟
 - ◆ ستاسو په اند به بلخ څومره تاريخي مخينه ولري ؟
 - ◆ د حضرت علي کرم الله وجهه روضه چېرته واقع ده ؟
- ۳- زده کو ونکي دي د لاندې جملو خالي ځايونه په پښل ډک کړي:
- ◆ د بلخ نهه گونډي جو مات پروت دی.
 - ◆ د افغانستان د اسلامي ابدانو ډېره پخوانۍ اېده د يادېږي.
 - ◆ د بلخ نهه گونډي جو مات په پېړۍ پورې اړه لري.
 - ◆ اوسنی بلخ د هېواد په کې د پروت دی.

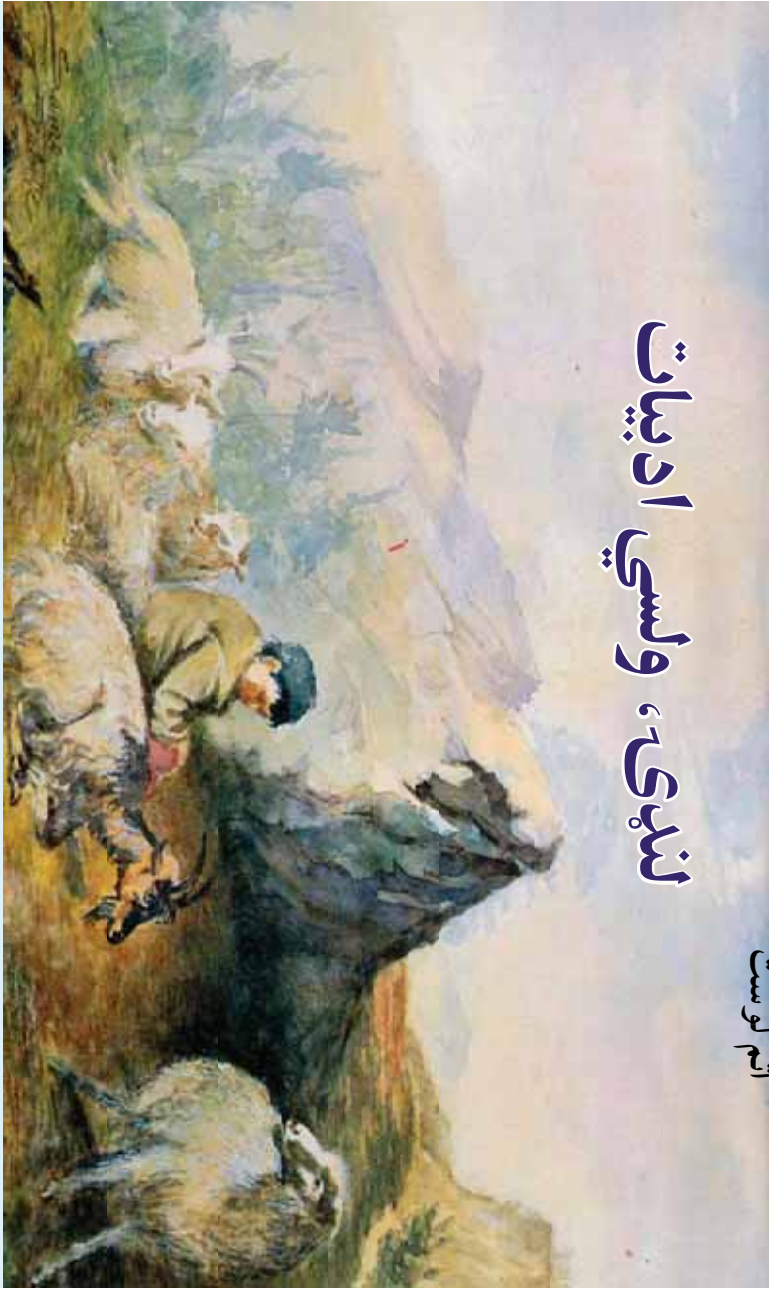
زده کو ونکي دي د بلخ د لرغونتيا او د افغانستان په تاريخ کې د هغه د ارزښت او اهميت په هکله څو لنډې جملې وليکي او بيا دي په دې ليکنه کې نومونه او د (ی گانو) بېلابېل ډولونه وښيي.

اتم لوست

لنډې، ولسي ادبيات

■ ولسي ادبيات يا شفاهي ادبيات څه ته وايي؟

ولسي ادبيات د ولسي پوهې او يا ولسي زده کړې برخه ده. د ولسي پوهې لمن خورا پراخه ده او د يو ولس دودونه، عادتونه، کړنه، پوښاک، خصوصيات، کيسې، سندري او داسې نور شيان پکې شامل دي. ولسي ادب د ټولنې د ادب هغه برخه ده، چې د خلکو په ژبه جاري وي، له يوې خوا نه بلې ته لېږدول شوي او لومړی جوړوونکی يې معلوم نه وي.

■ تاسو تر اوسه د ادم خان او درخانې يا د موسی خان او گل مکې په څېر کومه کيسه اورېدلې ده؟

■ وايي چې ولسي ادبيات د يو ولس د ژوند هينداره ده، څنگه؟

لنډۍ د ولسي ادب يوه برخه ده. جوړوونکي يې معلوم نه وي او د ټول ولس مال گڼل کېږي. په دې ترتيب که لنډۍ واورو، نو بايد د جوړوونکي د نوم فکر يې راسره پيدا نه شي، خو دومره پوهېدای شو چې دا لنډۍ د يو نارينه د زړه اواز دی، که د يوې ښځې.

لنډۍ او متلونه د ټولني گډ مال دی او شعر او شاعري د يو شاعر خپل مال.

د ولسي ادب په څنگ کې ليکلی ادب پروت دی. ليکلی ادب په يو ځانگړي شاعر يا ليکوال پورې اړه لري. مؤلف يې معلوم، نوم يې خوندي او حق يې ساتلی او محفوظ دی. د ولسي اثر ليکوال که څه هم لومړی بوشخص وي، خو وروسته د هغه نوم هېرېږي او اثر يې د ټول ولس د ژبې مال گرځي.

د ولسي ادب او ليکلي ادب تر منځ يو بل مهم توپير دادی چې په ليکلي ادب کې يو ليکوال کونښن کوي په معياري او نسبتاً منل شوي املاء او انشاء يو شی وليکي، خو ولسي ادب له دغه قيد او شرط څخه وتلی دی او خپله لهجوري ځانگړتيا ساتي. په بل عبارت د ولسي ادب ژبه د ليکلي ادب لپاره د خامو موادو حيثيت لري. يو ليکوال له ولسي ژبې او ادب څخه هم خام مواد اخلي او هغه په ليکلي ادب کې پخوي.

پښتو ولسي ادب د څرنگوالي او ډول له مخې زبنت ډېر ډولونه لري. په هره سيمه او هر خپل کې تقريباً خاص ډول سندرې پيداکېدای شي. موږ دلته د هغوی له ډلې څخه يوازې په لنډيو خبرې کوو.

لنډۍ

لنډۍ د پښتو د ولسي ادب يوه بيساري بډايه پاڼه ده. زموږ د ټولني د ژوند او فکر داسې خوا نشته چې په لنډيو کې غبرگه شوې نه وي. مينه، ښکلا، وصال، بېلتون، خوښي، خوشيني، تېری، عدالت، سربښندنه، هېوادپالنه او داسې نور په لنډيو کې ځای شوي دي. لنډۍ چې د ټپې، مسرۍ او ټيکۍ په نومونو هم يادېږي، د پښتنو په هره سيمه، هر کلي او کور کې د ولسي ادب يوه مهمه برخه ده. په هره سيمه کې په خاصو غږونو او

ټاکلي ډول ويل کيږي.

پښتو لنډۍ دومره ستره زېرمه لري چې د نړۍ په بله ژبه کې به ساری ونه لري. که څه هم تر اوسه په زرگونو لنډۍ راټولې شوي دي، خو بشپړ باور دی چې په ولس کې د هغو شمېر په سلگونو زره دی.

لنډۍ د جوړښت له مخې دوه مسرۍ لري. لومړۍ مسرۍ يې نهه او دويمه يې ديارلس سېلابه وي.

د پښتو په ولسي ادب، په تېره بيا په لنډيو کې د ښځو ونډه ډېره زياته ده. همدغه لنډۍ دي چې د وېروانو، ودونو او د غم او خوښيو په وختونو کې يې وايي. د لنډيو جوړونکي هم زياتره ښځې دي. زيات شمېر لنډۍ د هغوی د زړونو د ژورو تاثراتو، خو اشينيو او ځپگانو انعکاس کوي. دا لنډۍ د هغوی د زړونو او ازدي، د هغوی د دردمند زړه ځگېروې دي او د هغوی د غمخېلې سينې اه دي. دلته د لنډيو يو څو بېلگې وگورئ:

د ننګۍ لال به پرې خيرات کړم
که مې اشنا په دښمن مات کړل سنگرونه

زما د زړه صدوف دي مات کړ
ځکه تر سترگو مرغلرې توپيومه

له مانه ولي مرور نې
کم عقله ياره په پردي اختيار کې يمه

گريوان مې ټول په اوبښکو لوند دی
ما د جانان له غمه ډېر ژرلي دينه

سترگي به ولي اوبنکي نه کړي
چې په موسم د خوشحالۍ راغلل غمونډه

تر توريالي مين به جار شم
چې د غليم په وينو سره کاندي لاسونډه

په ناموس ننگ په وطن جنگ دی
د وطن جنگ ته په غورځنگ ورځه مينډه

څپه

پورته مو د لنډۍ په جوړښت کې څپې باهجا او سيلاب ياد کړل، دلته يې په لنډه توگه درېټرڼو.

څپه، هغه ژبنی واحد دی چې يا يو خپلواک (vowel) وي او يا له يو خپلواک او يو پاڅو بېواکو (consonant) څخه جوړه او په يو ځايي ډول له خوږې راوځي، لکه اېا، چې دوه څپې لري. لومړۍ يې يوه څپه او يو خپلواک دی او دويمه څپه يې (پا) ده، چې له يو بېواکو او يو خپلواک څخه جوړه شوې ده او په گډه ډول يوه کلمه جوړوي.

څپه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳
لومړۍ	که	په	می	وند	کې	ش	هېد	نه	شوې				
مسره													
دویمه	خدای	ږو	لا	له	په	بې	نن	گی	ته	تې	سا	تي	نه
مسره													

د متن لنډيز:

پښتو ډېر پراخ ولسي ادبيات لري. دغه ولسي ادب چې له ليکني يا تحريري ادب سره توپير لري، د ولسونو او پرگنو د رښتينو هيلو څرگندوی دی. لنډۍ، زموږ د ولسي ادب يوه ډېره په زړه پورې برخه ده. د لنډيو ځانگړی شاعر يا وينا وال نه دی څرگند او د ټول ولس شريکه پانگه گڼل کېږي. د منځپانگې له پلوه لنډۍ بېلابېلې موضوعگانې په خپله ځولۍ کې رانغاړي.

۱- زده کوونکي دې د لاندې پوښتنو ځوابونه وړايي:

♦ ولسي ادبيات د څه شي برخه ده؟

♦ په ولسي پوهه کې کوم شيان شامل دي؟

♦ ولسي ادب يا شفاهي ادب څنگه له يوه نسل څخه بل نسل ته لېږدول کېږي؟

♦ ايا د ولسي ادب جوړوونکي يا ويونکي څرگند دي؟

♦ د ولسي او ليکلي ادب ترمنځ مهم توپير څه دی؟

♦ د ملالۍ لنډۍ ټول په يادو ياده کړئ او وړايئ چې دغه لنډۍ زموږ په تاريخ کې

څه مقام لري.

۲- زده کوونکي دې د لاندې جملې په پښل بشپړي کړي:

♦ لنډۍ، چاريتي د مال او غزل او شعر د ... مال دی.

♦ د ولسي ادب په څنگ کې ادب پروت دی.

♦ ليکوال خپل خام مواد له اخلي.

♦ څه په ډوله ده، يوه او بله

۳- زده کو ونکي دي په خلو رو دلو و وېشل شي:
لو مړۍ دله دي د لنډۍ جوړښت و وايي او په خو بېلگو کې دي بيان کړي.
دويمه دله دي د لنډۍ برخې بيان او په خو لنډيو کې دي وېښتي.

درېمه دله دي دا لانديې لنډۍ هجا کړي:
د بني غېر راباندي وشو

لکه دوې، په تناره کې ورېته شو مه

خلو رمه دله دي دا لانديې لنډۍ بشپړې کړي:

۱- که په ميو ند کې شهيد نه شوي

.....

۲- جانان مې سر په وطن کينود

.....

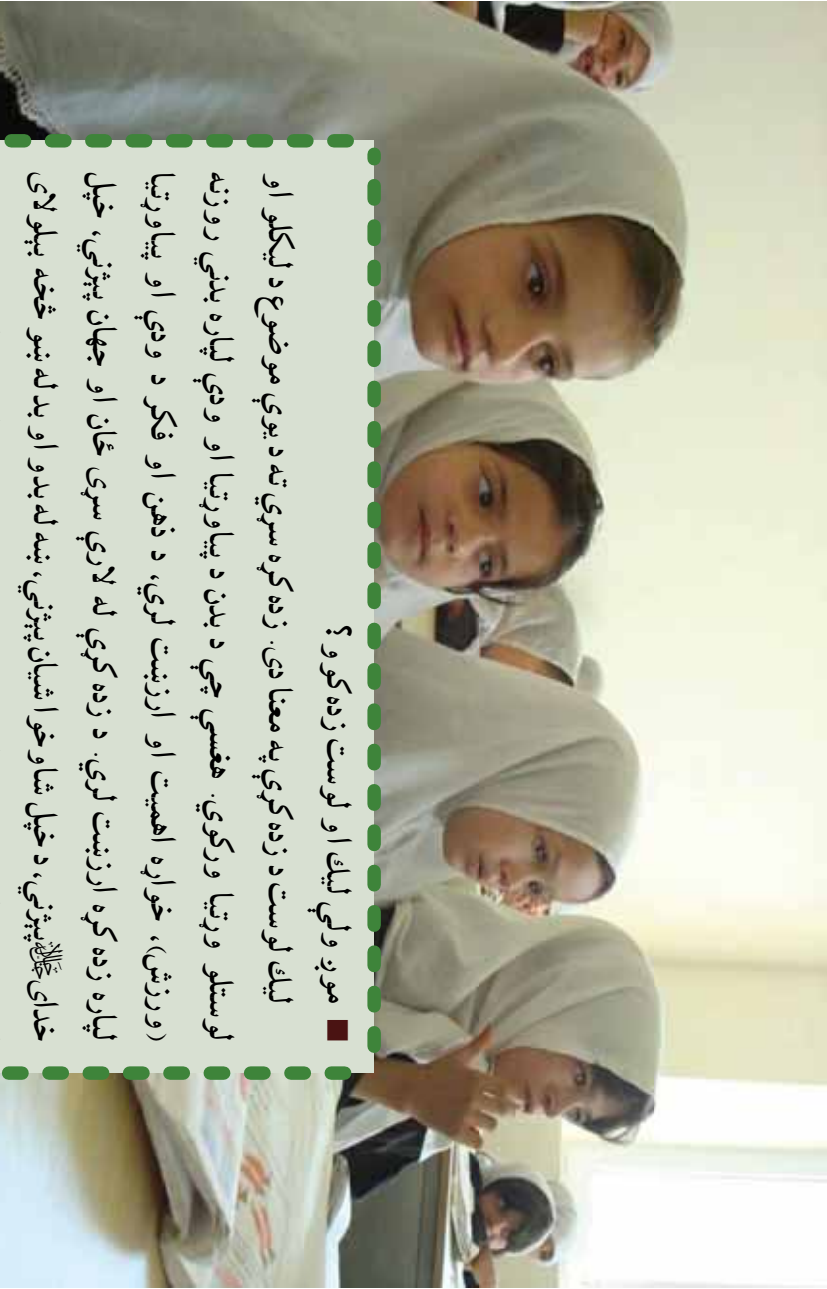
زده کو ونکي دي د خپل کور له خلکو او گاونډيانو څخه لږ تر لږه لس لنډۍ زده کړي،
په کتابچه کې يې وليکي او سبا دي په ټولگي کې و وايي.

نهم لوست

زده كړه: د ژوند اړتيا

■ موبز ولي لليك او لوست زده كو و ؟

ليك لوست د زده كړې په معنا دى. زده كړه سړي ته د يوې موضوع د ليكلو او لوستلو وړتيا ورکوي. هغسې چې د بدن د پياوړتيا او ودې لپاره بدني روزنه (ورزش)، خواړه اهميت او ارزښت لري، ذهن او فكر د ودې او پياوړتيا لپاره زده كړه ارزښت لري. د زده كړې له لارې سړى ځان او جهان پېژني، خپل خدای ﷻ پېژني، د خپل شاوخوا شيان پېژني، ښه له بد او بد له ښو څخه بېلو لای او د دوست او دښمن توپير كو لای شي. د خپل ځان، خپلې كورنۍ او خپلې ټولنې د سوكالۍ او هوساينې لپاره كار كو لای شي، خپل وطن ودانو لای شي او د خپلو خلکو او هېوادوالو لپاره د ښه خدمت جوگه كېدای شي.

■ زده كړه د انسان په ژوند كې څه ارزښت لري ؟

■ لوستي او نالوستي خلك يو له بله څه توپير لري ؟

زموږ په هېواد کې د زده کړې بهير په دوډيز ډول له ډېر پخوا څخه پيل شوی او په بېلابېلو لارو يې وده او پراختيا موندلې ده. پخوا به هلکانو او نجونو په جوړمانو کې ديني زده کړې کولې. قرآن کریم به يې زده کولو، د هغه په معنا او تفسير به يې ځان پوهولو او نورې ديني او مذهبي پوهې به يې تر لاسه کولې، د وخت دوډيز کتابونه به يې لوستل چې ليکل او لوستل زده کړې. دې زده کړو ته غير رسمي زده کړې ويل کېدې.

د وخت په تېرېدو، ددې زده کړو ترڅنگ رسمي زده کړې پيل شوې. د زده کړې منظمې دورې رامنځته شوې. لکه لومړنۍ ښوونځي، منځنۍ ښوونځي او نور. په دې ښوونځيو کې د ټولنې د اړتيا و له مخې د ټاکلو هدفونو او موخو د تر لاسه کولو لپاره ټاکلي درسي کتابونه لوستل کېدل. کله چې به له دې ښوونځيو څخه خړک فارغ شو، نو په ښه ډول به په ليک او لوست پوهېدل او خپلې اړتياوې به يې پوره کولې.

په هېواد کې عصري زده کړې د امير شير علي خان په وخت کې پيل او د امير حبيب الله خان د پاچاهۍ پر مهال په ۱۲۸۲ هـ. ش. کال (۱۹۰۳ م.) په هېواد کې د حبيبې د لېسې په جوړېدو د رسمي او اساسي زده کړو بنسټ کېښودل شو. اوس دا زده کړې ډېرې پراخې شوي. پر لومړنيو او منځنيو زده کړو سربېره ثانوي زده کړې، مسلکي زده کړې، د لويانو زده کړې او لورې زده کړې شته. په مليرونو هلکان او نجونې پکې لوست لولي او د هېواد لپاره ديني عالمان، قاضيان، ښونکي، طببان (ډاکټران)، انجينران، اقتصاد پوهان او نور روزي.

همدا زده کړې د هېواد ودانۍ، پرمختگ او د هغې د اوسيدونکو د هوسا او سوكاله ژوند بنسټ او تهذيب جوړوي.

د متن لنډيز:

زده کړه د انساني ژوند د ښکمرغۍ کونجې ده. هغسې چې ورزش د بدن د ودې لپاره ارزښت لري، همداشان زده کړه د انسان د فکر او ذهن له ودې او پراختيا سره مرسته کوي. زده کړه له انسان سره مرسته کوي چې ښه له بدو څخه توپير کړي. زده کړه انسان لوړو پوړيو (مدارجو) ته رسوي. زده کړه د ژوند يوه ډېره مهمه اړتيا

ده. بي زده کړې ژوند په تورتم کې او سپېدو ته پاتې کېږي. په تورتم کې سړی خپله شاوخوا نه شي ليدلاى. د شيانو د ليدلو لپاره رڼا ته اړتيا ده. ژوند لکه تياره ډگر او زده کړه لکه ډبره ده، چې په برکت يې سړی هرڅه ليدلاى شي. زموږ په هېواد کې د زده کړې بهير په دويم ډول له ډېر پخوا څخه پيل شوى او په بېلا بېلو لارو يې وده او پراختيا موندلې او تر اوسنۍ کچې رارسېدلې دى. لنډه داچې د ژوند ټولې نېکمرغۍ او خوشحالي په زده کړې کې نغښتې دي. موږ ټول بايد هم پخپله او هم د کور او گاونډ نجونې او هلاکان زده کړې ته وهڅوو او د هغې په گټو يې وپوهوو. پرې نه ېږدو چې يو هلاک او نجلۍ هم له زده کړو بې برخې پاتې شي.

۱- زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه وړايي:

- ◆ که د بدن ودې ته ورزش ارزښت لري، د ذهن ودې ته څه شى ارزښت لري؟
- ◆ د انساني ژوند د نېکمرغۍ کونجې څه شى ده؟
- ◆ دو ديني زده کړې څه ته وايي؟
- ◆ موږ ولې زده کړه کوو؟

۲- زده کوونکي دې په څلورو ډلو وېشل شي او هره ډله دې د لاندې پوښتنو يوي ته تشريحي ځواب وړايي:

لومړۍ ډله: د پوهو او ناپوهو خلکو توپير په څه کې دى؟ ايا هغوى يو تر بله برابر دي؟ بيان يې کړئ.

دويمه ډله: زموږ په هېواد کې د زده کړې بهير څنگه وده موندلې ده؟ په خپله ژبه يې بيان کړئ.

درېمه ډله: د اوسنيو زده کړو بهير او د هغې له لارې د ټولنې د اړتياوو د پوره کولو

په اړه خبرې وکړئ.
خلو رمه ډله: ستاسو په اند یو انسان ولې باید تل د زده کړې لوړ ته هڅه وکړي، څه گټه لري؟ په تفصیل پرې خبرې وکړئ.
۳- هر زده کوونکی دې په پورته لوست کې د معنا نومونه ولټوي او وډې یې لیکي.

زده کوونکي دې په خپلو کورنو کې د زده کړې د ارزښت په هکله پنځه کرښې مقاله وليکي او بله ورځ دې د ټولگيو الو په وړاندې ولولي.

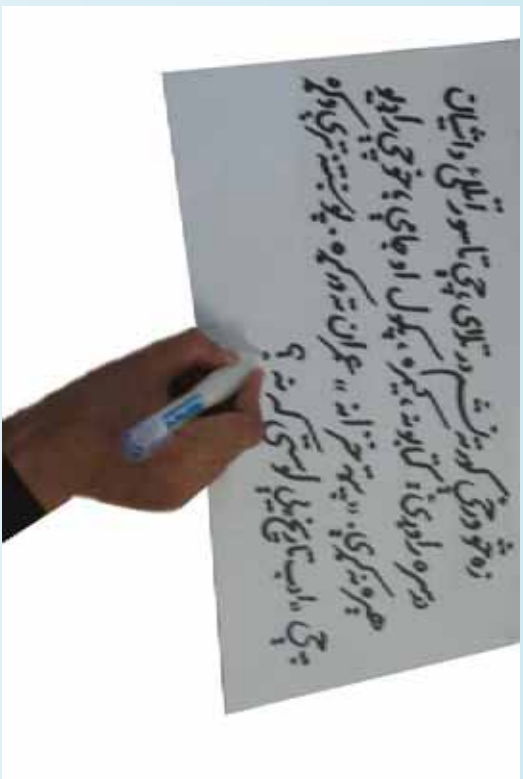
زده کړه له کوره نر کوره

وايي: یو دوست د یو عالم د ناروغۍ پر مهال د پوښتنې لپاره د هغه کور ته ورغی. عالم چې د ځنکدن په حالت کې و، له خپل دوست څخه یې د یوې مسئلې پوښتنه وکړه. دوست یې ورته وویل، ته د ځنکدن په حالت کې یې، په مسئله څه کوي؟ عالم ورته وویل: ((دا به ښه وي، چې پر دې مسئلې باندې پوره شم او بیا مړ شم.))

لسم لوست

ليکدود او اړتيا يې

په تېرو تو لگيو کې مو يو شمېر کلمې او د هغو د کره ليکلو بڼې وليدې. دا هم درته څرگنده شوه چې د زده کړې لپاره بايد په سم او کره ليکلو او لوستلو وپو هېږئ. په هره ژبه کې د وينا او ليک تر منځ توپير شته. هغسې چې خلک خبرې کوي، په ليک کې نه ليکل کېږي. سم ليکل ځانته يو معيار لري او دا معيار د ژبې د قاعدو له مخې رامنځته کېږي. ددې لپاره چې په ليک او لوست کې له گډوډۍ سره مخامخ نشو، نو لا زمه ده چې دغه معيارونه زده او په ليک لوست کې يې په پام کې ونيسو.

■ که مو د کلمو سم ليکل زده نه وي، ايا سمه ليکنه کو لای شو ؟

■ څنگه کو لای شو چې د سم ليکلو او سم لوستلو ژبنۍ وړتيا ولرو ؟

د تورو، کلمو، اشارو او لیک نښو د لیکلو طریقي ته املاء وایي چې په پښتو کې یې لیکدود بولي. په بله معنا په سمه بڼه د خپلو خبرو باندې بل د خبرو لیکلو ته املاء وایي. سم لیکل د سم تلفظ له مخې کیږي. ناسم تلفظ ناسم لیکل رامنځته کوي. په هره ټولنه کې د خلکو وینا او لیکنی تلفظ یو څه توپیر لري.

څرنگه چې لیکلې ژبه د لیکلو د طرز او د هغو د نښو له پېژندنې پرته منځ ته نشي راتلای، له دې امله باید د هغې لارې چارې زده کړو.

کلمې چې د انسان له خولې راوځي، که د تورو په بڼه و لیکل شي، لیکنه بلل کېږي. خروشتي او یوناني لیک چې تر اسلام دمخه په افغانستان کې دود و، د اسلام د سپېڅلي دین په راتگ سره له منځه لاړ او خپل ځای یې عربي لیکدود ته پرېښود.

د عربي لیکونو له ډلې څخه دوه ډوله لیک، یعنې نسخ او نستعلیق د پښتو غبرونو لپاره ومنل شو او د سلطان محمود غزنوي په وخت کې د هغه د وزیر حسن میمندي په لارښوونه د قاضي سیف الله په وسیله د پښتو د ځانگړو تورو لپاره مخصوصې نښې تنظیم شوې. د پښتو د غبرونو د بڼو په لیکلو کې وخت په وخت بدلونونه راغلي دي. کله کله په دې برخه کې ځینې اختلافات هم رامنځته شوي، خو د پښتو ژبپوهانو او عالمانو د هڅو او پاملرنو له امله دغه اختلافات ډېر ژر له منځه تللي او د پښتو د غبرونو او کلمو د لیکنې لپاره یوه کړه او واحد بڼه رامنځته شوې ده.

پښتو الفبې دا لاندې ډېرش توري لري:

ا، ب، پ، ت، ټ، ج، ځ، څ، ډ، ږ، ښ، ښ، څ، ګ، ل، م، ن، ڼ، و، ه، ی، ې، ۍ، ۚ.

د عربي ژبې دا لاندې لس توري هم په پښتو کې په دخپلو کلمو کې کارېږي:

ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق
پښتو داسې اته توري لري، چې هغه په دري او عربي ژبو کې نشته او هغه دا دي:
ټ، څ، ځ، ږ، ښ، ڼ

د متن لنډيز:

املا او ليك د يوې ژبې د سمې ليکنې لارې ته وايي. هره ژبه ځانته ليکدود لري. دا ليکدود د هغې ژبې په ټولو ليکنو کې کارول کېږي. موږ په خپل ګر دود او لهجه کې يو راز خبرې کوو، خو په ليکنو کې بيا هغه ډول نه لیکو، لکه: ((څه کې؟)) سمه او ليکنې بڼه يې ((څه کوي؟)) ده. ((لکه البته ورشه)) سمه او ليکنې بڼه يې ((هلاکه هلته ورشه)) دې ته ليکنې بڼه وايي. په واحد ليکدود کې د ژبې له لهجو او څانګو څخه هغه بڼه را اخلي چې ليکل يې اسانه وي او له بلې کلمې سره يې معنا ګډه نشي.

۱- زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه وړايي:

◆ املا څه ته وايي؟

◆ له اسلام دمخه په پښتو نڅا کې کوم ليک مشهور و؟

◆ په افغانستان کې د اسلام تر راتګ وروسته کوم ليک دود شو؟

◆ ايا د ولس ژبې ته ليکنې ژبه ويلى شو؟

◆ ليکلې ژبه څه شي ته وايي؟

۲- زده کوونکي دې د لاندې جملو تش ځوابونه په مناسبو کلمو په پښل ډک کړي:

◆ پښتو الفبې توري لري.

◆ د پښتو ژبې توري په دري کې نه کارول کېږي.

◆ د عربي ژبې توري په پښتو ليک کې کارول کېږي.

◆ ليک تر ژبې راپيدا شوى؟

۳_ د زده کونکو:

لومړۍ ډله دې په لوست کې بېلا بېلې (ی گانې) په نښه کړي.
دویمه ډله دې په پورته لوست کې خاص نومونه په گوته او د نورو ترمنځه دې بې وړايي او درېمه ډله دې په پورته لوست کې پنځه عام نومونه په نښه او په ټولگي کې دې بې ولولي.

زده کونکي دې هڅه وکړي، د کورنۍ د غړو په مرسته داسې کلمې پیدا کړي چې د تلفظ او لیکلو ترمنځ بې توپیر وي. داکلمې دې یو په بل پسې وليکي او ټولگي ته دې بې راوړي.

له گناهه تل پرهنز کړه	له فساد دېر گرېز کړه
گناه مه گڼه حقیره	که کمکۍ وي که کبیره
استخفاف ^۱ د گناه جانه	سړی باسې له ایمانه

ملا فیض محمد مرحوم (د موسهي اخوندزاده)

((فیض محمد اخوندزاده د لوگر د موسهي او سیدونکي او دیارلسمي هجري پیرۍ له نو میالیو دیني پوهانو، ملي غازیانو، لیکوالو او شاعرانو له ډلې څخه دی. د امیر شیرعلي خان معاصر او د روضه المجاهدین په نوم خپل یو منظوم کتاب بې هغه ته ډالی کړی دی.))

۱_ استخفاف: خفیه او سپکه گڼل

يو و لسم لوست

ورځپاڼه: د معلوماتو چينه

- د رسنيو په اړه څه معلومات لری؟
- ورځپاڼه څه ډول رسنی ده؟
- د کتاب، مجلې او ورځپاڼې توپیر څه دی؟
- نن ورځ رسنی په ټوله نړۍ کې ډېر اهمیت او ارزښت لري. رسنی چې د ټولنیزو اړیکو د وسیلو په نوم هم یادېږي، د ورځپاڼې، جريدې، مجلې، راډیو، تلوېزيون او د نورو په بڼه خپرونې کوي. اوس نړۍ له تخنیکي پلوه ډېره پرمختللي ده او د رسنيو نوې بڼه رامنځته شوې چې برېښنايي رسنۍ ورته وايي او د انټرنېټ، راډیو، تلوېزيون په بڼه دي. ورځپاڼه د رسنيو په لړ کې خپل ځانگړی ځای لري. په دې لوست کې د ورځپاڼې په هکله له تاسو سره خبرې لرو.

ورځپاڼه هغه خبرونې ته وايي چې هره ورځ د سهار يا ماښگر يا په اوونۍ کې درې ځلې خپرېږي. ورځپاڼې بېلا بېل معلومات، ورځني او تازه خبرونه، نړيوالې سياسي، پوځي او اقتصادي موضوعگانې، ورزشي لوبې اعلانونه او نور رنگارنگ معلومات خپروي. ورځپاڼه د سرمقالې لپاره ځانگړې ځای لري چې مسوول چلونکي پکې د روانو چارو په اړه د خپلې ادارې نظريات څرگندوي. په پرمختللو هېوادونو کې د يوې ورځپاڼې د مخونو شمېر کله کله ډېر زيات وي. د هرې موضوع لپاره بېلې بېلې يا ځانگړي ستونزه لري.

په افغانستان کې لومړۍ خبرونه د امير شېرعلي خان د واکمنۍ (۱۲۴۷ - ۱۲۵۸ هـ . ش.) په پېر کې رامنځته شوه. دا خبرونه شمس النهار نومېده چې کله په اوونۍ او کله هم په پنځلسو ورځو کې يو وار خپرېده. ددې خپرونې مسوول مدير او مهمتم ميرزا عبدالعلي نومېد. دې خپرونې د بېلا بېلو موضوعگانو لپاره ځانگړي مخونه او خبريالان درلودل. بهرني خبرونه هم پکې خپرېدل.

له شمس النهار وروسته بيا ((سراج الاخبار افغانستان)) رامنځته شو. دا اخبار هېواد د پياوړي ليکوال مولوي عبدالروف خاكي کندهاري په مديريت د امير حبيب الله خان په واکمنۍ کې پيل شو، خو يو ازي يوه گڼه خپور شو. ورپسې د ((سراج الاخبار افغانيه)) په نامه يوه مهمه جريده د نورنايست او ليکوال محمود طرزي له خوا د ۱۲۹۰ هـ . ش. کال د تلې په مياشت کې تاسيس شوه. لومړۍ په ډيرينه چاپخونه او وروسته په حروفې بڼه په دولسو او څوارلسو مخونو کې مصوره خپرېده.

په ۱۹۱۹م. کال کې له خپلواکۍ اخيستلو وروسته په هېواد کې خپرونې زياتې شوې. د هېواد پر پلازمېنې کابل سربېره د هېواد په نورو ولايتونو کې د خپرونو شمېر تر درويشتو پورې ورسېد.

په افغانستان کې له ۲۰۰۱م. کال راوروسته د نوې ادارې له جوړېدو او د رسنيو (مطبوعاتو) او د بيان د ازادۍ له رامنځته کېدو وروسته د ورځپاڼو او خپرونو په شمېر کې يې کچې زياتوالی راغی او هغه دا چې يو ازي په پلازمېنې کې له درېو سو و

خڅه زياتې ورځپاڼې، او ونيزي، مياشتنۍ او نورې رامنځته شوي. همدا سې د هېواد لوی ښارونه درواخلۍ. د دغو خپرونو په لړ کې له ورځپاڼې، جريدې، مجلې، راډيو او تلويزيون څخه نيولې تر برېښنايي رسنيو پورې ټولې شاملې دي. يو شمېر يې رسمي او دولتي دي، يو شمېر يې په بېلا بېلو ټولنو او سازمانونو پورې تړلې دي او نورې يې ازادې او شخصي بڼه لري.

زموږ په هېواد کې ورځپاڼې له څلورو څخه تر اتو او دولسو پورې مخونه لري. زياتره يې په اخباري کاغذ باندې چاپېږي. د ليک او لوست د کچې د ټېټوالي له امله زموږ په هېواد کې ورځپاڼې لږ شمېر لوستونکي لري. هېواد، انيس او اصلاح نامتو ورځپاڼې دي او کابل ټايلز په انگليسي ژبه خپروي. بايد ووايو چې کتابونه او رسالې په مهالني بڼه نه خپروي، خو رسنۍ يعنې ورځپاڼې، جريدې او مجلې په يوه ځانگړي مهال په پرله پسې توگه خپرونې کوي.

د متن لنډيز:

ورځپاڼې او اخبارونه داسې معلومات او خبرونه خپروي چې سړی ورته په هماغه شېبه او مهال اړتيا لري. ورځپاڼې او رسنۍ موږ د نړۍ له ورځنيو پېښو او د علم او تخنيک له پرمختيا و خبروي. ورځپاڼه د لوستونکي معلومات زياتوي او د نړۍ له روانو او جاري حالتونو څخه يې خبروي. راډيو او تلويزيون هم انسان ته د ورځنيو معلوماتو او نوو څېړنو او پرمختياوو په هکله په زړه پورې پروگرامونه خپروي. بايد د تلويزيون د مثبتو، علمي او معلوماتي پروگرامونو ننداره وکړو او له هغو څخه لازم معلومات تر لاسه کړو. له مطالعې سره عادت او په هغې باندې روږدېدل، د انسان لپاره ډېر ضروري دي. گرانو زده کوونکو ته سپارښتنه کېږي چې له مطالعې سره مينه پيدا کړي او لږ تر لږه په يوې ورځپاڼې کې گډون وکړي او د هغې له موضوعگانو څخه گټه واخلي.

۱- لاندې پوښتنو ته تشرېحي ځوابونه وایاست:

- ◆ د ورځنیو معلوماتو په انتقال کې د ورځپاڼو د ارزښت په اړه خبرې وکړئ.
- ◆ زموږ په هېواد کې لومړۍ څېړنه په کوم وخت کې او د چا له خوا رامنځته شوه؟

◆ کتاب، مجلې او ورځپاڼې توپیر څه دی؟

۲- لاندې پوښتنو ته سم ځوابونه وایاست:

- ◆ له شمس النهار وروسته کومه څېړنه رامنځته شوه؟
- ◆ ورځپاڼه څه راز څېړنه ده؟
- ◆ په ورځپاڼې کې کوم ډول موضوعگانې څېړنې؟
- ◆ د هېواد د څو ورځپاڼو نومونه واخلئ.
- ۳- د لاندې جملو تش ځوابونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:
- ◆ په کال کې له خپلواکۍ اخیستلو وروسته په هېواد کې د څېړنو شمېر زیات شو.

◆ سراج الاخبار افغانستان د له خوا رامنځته شوه.

۴- زده کوونکي دې په درېو ډلو وېشل شي.

لومړۍ ډله دې په پورته لوست کې خاص نومونه په نښه او په یو لست کې دې بې وليکي.

دویمه ډله دې په لوست کې اوږدې (ې) گانې) په نښه او د هغوی اړوندې کلمې دې په یو لست کې ولیکي.

درېمه ډله دې د لاندې کلمې معنا او په جملو کې وکاروي:

ارزښت، مطالعه، ځانگړی، ورځپاڼه، خبريال، پیاوړی، پلازمېنه

الف: زده کو ونکي دي له ورځپاڼو څخه د خپلې خوښې يوه موضوع قبيچي (پرې کړي) بله ورځ دي بې له ځان سره راوړي. هر زده کوونکی دي د خپلې موضوع په اړه نور و نه معلومات ورکړي.

ب : ايا تاسو مينه لري چې کومه مقاله يا مضمون مو په ورځپاڼه کې خپور شي ؟ ايا تاسو غواړئ ليکوال شي ؟ همدا مو وخت دی. لستوني بله وهی، د ښوونکو، مور پلار يا نورو انډيو الاتو په مرسته په ليکنه پيل وکړئ.

کتاب د بشر د روح خواړه دي.
حضرت علي کرم الله وجهه

د شلمې پېړۍ د تمدن ستنه کتاب او رسنۍ دي.
روزولت

• • • • •

• • • • •

لاندې جدول په بله سېټه پاڼه کې وليکئ او په متن کې يې د
 ((پوهنه)) کلمه پيدا او په خپله خوښه يې رنگه کړئ.

س	ر	و	ف	ح	د	ح
چ	ز	ع		ا	ي	س
خ	ر	ا		س	ع	ط
ط	ه	ن	ه	و	پ	ب
ا	ع	ف	ا	ک	م	د
ظ	خ	ر	بن	ز	ح	د

• • • • •

• • • • •

دو لسم لوست

ليکوال او ښوونکی: صالح محمد هوتک

■ د صالح محمد هوتک نوم مو او رېښلی دی؟

- لکه چې دمخه مو لوستي دي، زموږ د هېواد د علم او ادب د ډگر د اټلانو شمېر زيات دی. د دغو پوهانو په ډله کې يو هم مولوي صالح محمد هوتک دی.
- صالح محمد هوتک پر شعر او شاعري، سربېره ښوونکی هم و. د خلکو په درد ښه پوهېده او د خلکو د خوږ او درد د ليرې کولو لارې چارې ورته ښې څرگندې وې. دلته د نوموړي په اړه له تاسو سره خبرې کوو.
- د شاعرانو او ليکوالو له شعري پيغامونو څخه څه انتباه اخيستلی شو؟
- ولې موږ د گران هېواد په پوهانو، شاعرانو او ليکوالانو وياړو او د هغوی له لارښوونو څه گټه اخلو؟

مولوي صالح محمد هوتک کندهاری د فیض محمد زوی په ۱۲۶۹ هـ. ش. کال په کندهار کې زېږېدلی دی. لومړنۍ زده کړې یې د کابل په حبیبې ښوونځي کې ترسره کړې دي. وروسته په همدې ښوونځي کې د ښوونکي په توګه ټاکل شوی دی. د پښتو ژبې د لوړو تدریس یې کاوه او د پښتو ژبې درسي کتابونه یې لیکل.

د هغه زیاتره لیکنو تعلیمي او درسي بڼه درلوده، مشوري یې یو ادبي اثر دی. دا اثر درې زره بیتونه لري او د مولوي جلال الدین محمد بلخي د مشوري له ځینو برخو څخه په ازاده توګه ژباړل شوي دي. مولوي صالح محمد هوتک د پښتو د اوسني ادب د یوې مخکښې څېرې په توګه نه هیرېدونکي خدمتونه کړي دي.

د نوموړي د ((بلبل ژباړا)) یا په ((قفس کې بلبل)) شعر د عبدالهادي داوي د شعر ژباړه ده. دې شعر زیات شهرت وموند، ځکه په ژباړه کې یې له دومره ظرافت څخه کار اخیستی چې ځانګړې ادبي ښکلا لري. د امیرحبيب الله د واکمنۍ په وخت کې په سراج الاخبار کې خپور شوی دی، د خپلواکۍ د وولو په پیداکولو کې یې هم په خپل وخت کې ستره ونډه اخیستې ده. موږ یې د نمونې په توګه څو بیتونه رااخلو:

یو سحر زما تر غوږ شموله بلبله
په قفس کې یې ژړل دا یې ویله
چې بندې شوم د صیاد له سخته دله
ولې نه پوښتي څوک حال زما یو له بله
ولې نشته یې فغانه کاروبار زما
ولې حبس ابدې راځي په وار زما
نه محرم چې د زړه حال ورته بیان کړم
نه مې وس چې خبرداره بلبلان کړم

((په قفس کې بلبل)) د پښتو د معاصر ادب یوه غوره بېلگه ده. یو ملي ارمان په کې په ښکلي عاطفي رنگ کې غبرگ شوی دی.

نوموړي لاندې اثار لیکلي دي:

۱- خود اموز پښتو (دوه ټوکه)، د پښتو لومړی کتاب، پښتو ژبه، (دوه ټوکه)، د پښتو تدریسي کتاب، پښتو صرف و نحو (ژباړه)، اطاعت اولو الامر، پښتو مثنوي، تذکره الشعراء او یو شمېر نور. مولوي صالح محمد هوتک په ۱۳۳۹ هـ. ش. کال په کابل کې وفات شوی دی.

د متن لنډيز:

صالح محمد هوتک د پښتو خوږ ژبي شاعر، لیکوال او ښوونکی و. دی د خپلواکۍ، سخت لېوال و او له همدې کبله د ده شعرونه ټول د وطن له مینې ډک دي. په شعر او لیکوالۍ او همدارنگه د شعر په ژباړه کې یې لوی لاس درلود. د ده د شعر ژبه توښه وه. له دې امله د هېواد غلیمان ترې ډارېدل. لکه چې دمخه مو ولوستل صالح محمد هوتک زیات شمېر لیکنې کړي دي چې هره یوه یې ځانگړی ارزښت لري.

۱- زده کونکي دې لاندې پوښتنو ته ځواب وړايي:

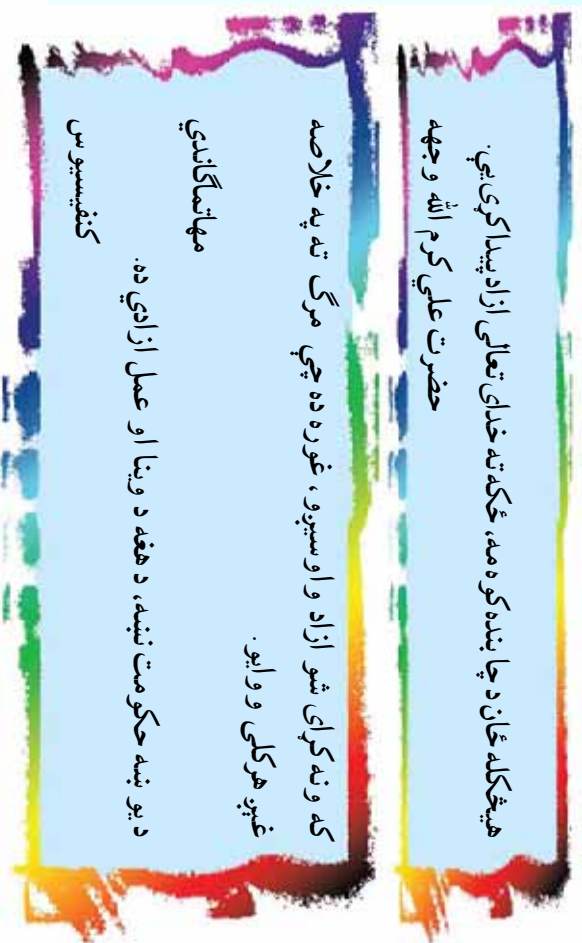
- ◆ د مولوي صالح محمد هوتک د شعرونو موضوعگانې څه دي؟
- ◆ د صالح محمد هوتک د شعر کوم اړخ ډېر غښتلی و؟
- ◆ د صالح محمد هوتک د څو کتابونو نومونه واخلئ.

◆ ستاسې په نظر مو لوي صالح محمد هوتک د پښتو ژبې وهې ته څه خدمت کړی دی؟

- ۲- زده کړونکي دي د لاندې جملو خالي ځایونه په مناسبو کلمو پرېنسل دک کړي:
- ◆ مولوي صالح محمد هوتک خپلې زده کړې په کې ترسره کړي دي.
 - ◆ د صالح محمد هوتک مشنوي بېته لري.
 - ◆ صالح محمد په پښتو ژباړلی دی؟
- ۳- زده کړونکي دي د لاندې پوښتنې تشرېحي ځواب وړايي:
- ◆ په قفس کې د بلبل د ژړا شعر څه شی څرگندوي؟ بیان یې کړئ.

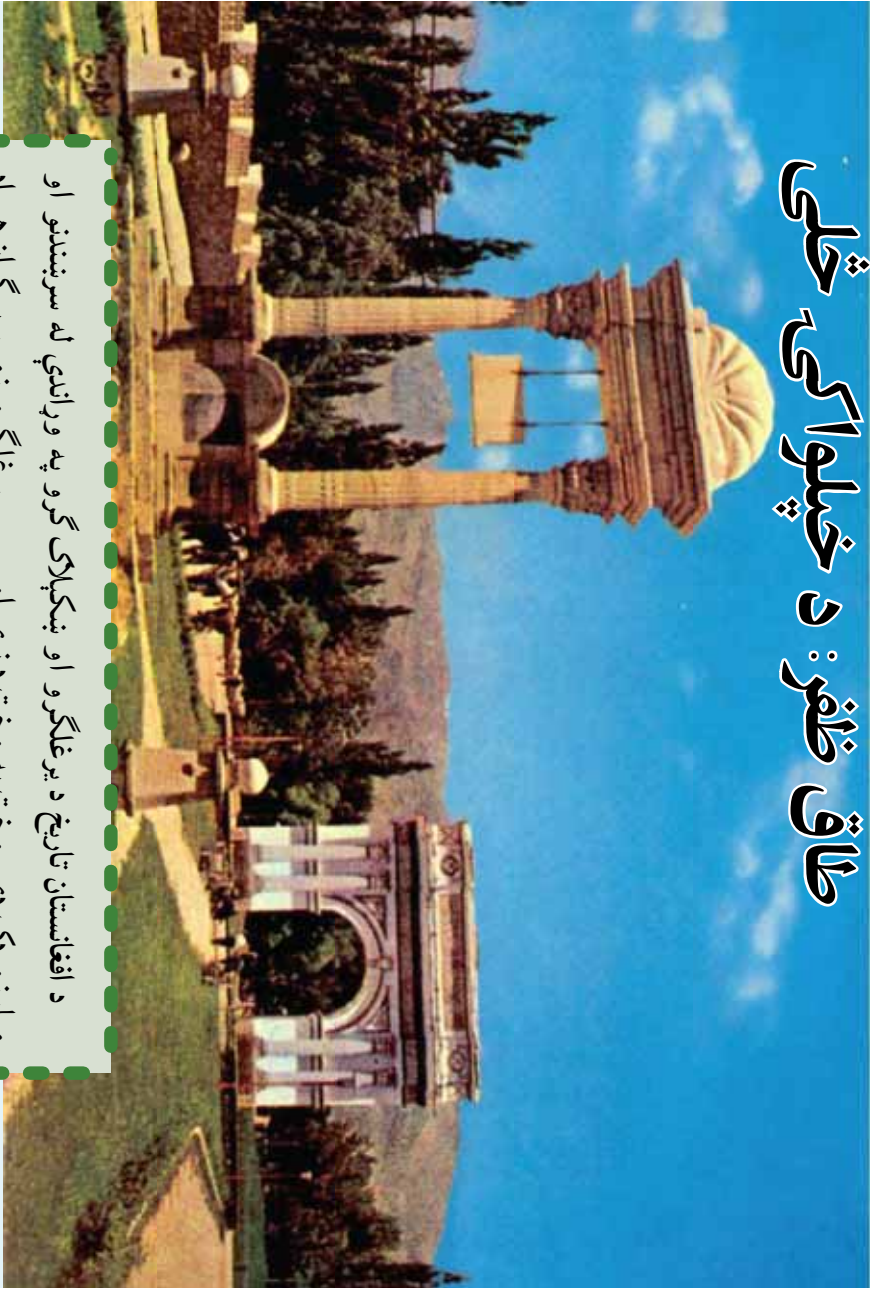
تاسې په ټولنه کې د شاعر او لیکوال په ارزښت څومره پوهېږئ؟ په دې اړه څو کرښې ولیکئ. د لیکلو په وخت کې مو د مولوي صالح محمد هوتک د شعر په هکله خبرې په پام کې وي.

ډيار لسم لوست

طاق ظفر: د خپلواکۍ څلی

د افغانستان تاريخ د يرغلگرو او ښکېلاک گرو په وړاندې له سرښندنو او مبارزو ډک دی. وخت په وخت د نړۍ او سيمې پر خلکو زموږ پر گران هېواد تېری کړی دی، خو زموږ خلکو يې هم په مېړانه مقابله کړې ده.

د پغمان د بري څلي (طاق ظفر) د افغانستان د خپلواکۍ، د بېرته گټلو يو ه ښه نښه ده، دا د هېواد د مېړنيو د ياد څلي دی.

■ تاسو د پغمان د طاق ظفرنوم اورېدلی؟

■ د يادگار څلي او منارونه د څه شي استازيتوب کوي؟

■ د خپلواکۍ، د درسونو زده کړه څه گټه لري؟

د پغمان طاق ظفر يا د بري خلی زموږ د هېواد د تاريخي کارنامو د وياړ نښه او يادگار دی. د پغمان طاق ظفر د هېواد د خپلواکۍ د شهبانو د يادونې په موخه له کابل څخه ۲۷ کيلومتره ليرې په پغمان کې جوړ شوی او ډېر عظمت او ډېښه لري.

نوموړی خلی د افغانستان د خپلواکۍ د ستر اتل غازي امان الله خان د پاچاهۍ په پېر کې جوړ شوی دی. کله چې امير امان الله خان د سلطنت واکي په لاس کې واخيستل، د هېواد د خپلواکۍ اخيستل يې پر ځان لازم وگڼل. په ټينگ هوډ او کلکې ارادې يې د ۱۲۹۸ هـ. ش. کال د زمري مياشتې په اته ويشتمه د افغانستان خپلواکي له انگرېزانو څخه واخيسته. طاق ظفر د نوموړي هېوادپال پاچا د وياړلو کارنامو لپاره په پغمان کې جوړ شوی دی. د هغو ځوانانو نومونه چې د خپلواکۍ په لار کې قرباني شوي او د هېواد د ازادۍ لپاره يې خپلې وينې توبې کړي دي، د نوموړې ابدې په غاړو مورگو کې ليکل شوي دي. دا نومونه د دې زبور او سرتېر ولس لپاره د خپل تېر تاريخ روښانه هنداره ده.

کومې تاريخي ابدې چې د افغانانو د لرغوني تاريخ د حماسو، کارنامو او يادگارونو انځور وړاندې کوي، يو بې هم منارونه دي. منارونه او ابدې د برغلگرو په وړاندې زموږ د نيکونو د مېړانو، اتلوليو، سربښندو، برياليتوبونو او زړورتيا خلاصه نښې دي.

د هېواد په ډېرو ځايونو او ښارونو کې يادگاري منارونه او خلي جوړ شوي دي. په کابل ښار کې د ميوند ډگر د اتلي ملاي په ياد د ميوند خلی، د جمهوري ارگ په وړاندې د خپلواکۍ منار او نور يادولای شو.

د متن لنډيز:

افغانان د تاريخ په اوږدو کې له وياړ او برمه ډکې ورځې لري. د دغو وياړونو د تلپاتې ياد لپاره يې د ځينو په ياد منارونه او خلي جوړ کړي دي. هر خلی موږ ته د خپلو نيکونو او پلرونو د سربښندو يادونه کوي. د خپلواکۍ د اخيستلو د لارې شهبانو اتلولي راپه زړه کوي. له هېواد سره مينه او د وطن د ساتنې او ودانو لو

ليارد د هاند او هغو مينه راسره پيدا کوي. موږ ته د دې درس راکوي چې د خپلو نیکونو او پلرونو ميراث په مېړانه و ساتو او د هغه درناوی وکړو.

فعالیتونه

- ۱- زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته تشرېحي ځوابونه وړايي:
 - ♦ طاق ظفر د څه شې نښه ده؟
 - ♦ منارونه او یادگاري څلي موږ ته څه راپه زړه کوي؟ څرگند یې کړئ.
 - ♦ د نیکونو او پلرونو میراث څنګه ساتلی شو؟ خبرې پرې وکړئ.
- ۲- د لاندې پوښتنو درې ځوابونه لیکل شوي، تاسو یې سم ځواب په نښه کړئ:

خپلواکي څنګه ساتل کېږي؟

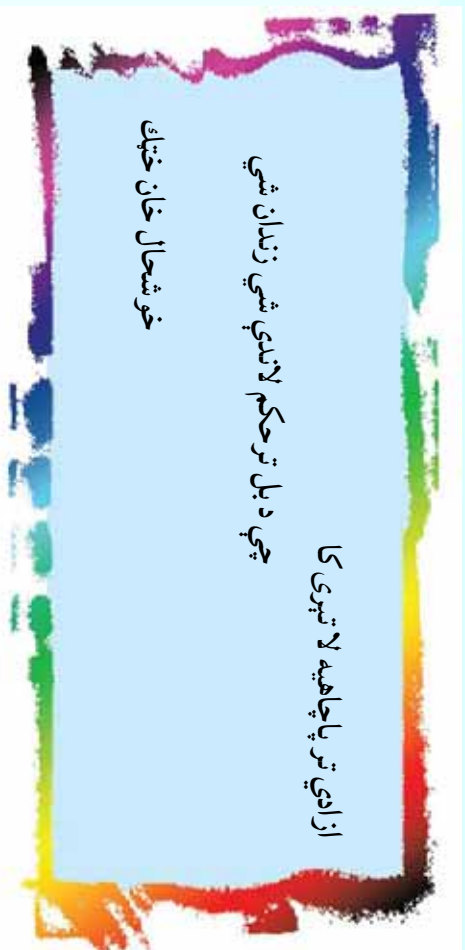
- ♦ خپلواکي د یو ولس په وینو ساتل کېږي.
- ♦ خپلواکي د پخلاینې له لارې ساتل کېږي.

- ◆ خپلو اکي د ولس په اتحاد او يووالي ساتل کېږي.
- ۳_ د خپلو اکي د گټلو يادگاري ځلي ولي جوړېږي ؟
- ◆ چې د هېواد پناړونه بېلایسته شي.
- ◆ چې څرگنده کړي موږ خپلو اکي اخيستي.
- ◆ چې پېرې وديارو او د ساتلو لپاره يې سروته وښندو.

۴_ زده کوونکي دې په دوو ډلو ورېشل شي. د يوې ډلې غړي دې په وار د پورته لوست په اړه پوښتني وکړي او د بلې ډلې غړي دې په خپل وار هغې ته ځوابونه ووايي. ښوونکي دې د بهير څارنده وکړي.

زده کوونکي دې د هېواد د خپلو اکي د گټلو په اړه د موږ او پلار يا نورو لويانو په مرسته خپل معلومات بشپړ او بله ورځ دې يې په توگي کې په خپله ژبه ووايي.

قاضي او نوکر

■ له بېکارانو او بډکارو سره ناسته ولاړه څه زيان لري؟

دا يوه اخلاقي کيسه ده. زده کوونکي ښايي د لوست او زده کړې تر څنگ رو زڼيز او اخلاقي لوستونه هم زده کړي چې په پای کې به ښو او ښکو اخلاقو يو سمبال انسان ترې جوړ او د ټولنې او ولس د ښه خدمت جوگه شي. له نيکانو او ښو خلکو سره ناسته ولاړه سړی سمې او ښکې لارې ته رابولي، خو له بډانو او بېکارانو سره سړی د بدمرغۍ کښې ته لوېږي.

■ ايا تاسې له ښو خلکو سره د ناستې ولاړې په گټه پوهېدلې ياست؟

■ دا څه معنا لري چې د ډيگ تر څنگ ناسته د سړي جامې، لاسونه او پښې توري؟

يو سړی له قاضي سره نوکر و. په ډېر اخلاص او ايماندارۍ يې د قاضي خدمت کاوه. قاضي هم ترې خوښ و او هر ډول مرسته به يې ورسره کو له.

يوه ورځ نوکر د قاضي د ځمکې په اړولو بوخت و. په ځمکه کې يې له سرو زرو يوه ډکه کتبه ومونده او نېغه يې قاضي ته راوړه. ورته وېي ويل: قاضي صاحبۀ! دا د سرو زرو کتبه مې ستا په پټي کې وموندله. قاضي ډېر زيات خوشحاله شو او مزدوري يې ورزياته کړه. هر وخت يې مرستې ورسره کولې.

څه موده وروسته هغه سړي د قاضي مزدوري پرېښوده او بېکاره شو. له يوه او بل سره به گرځېده. د خداى ﷻ کره وو، له غلو او بدکارو سره ملگرى شو. يوه ورځ يې د يوې بېخې غوړوالۍ پټي کړې. خلکو هغه ونيو او د غلا په تور يې محکمې ته راوست. په محکمه کې هغه قاضي ناست و چې دى ورسره څه موده د مخه نوکر و. غل يې قاضي ته وړلدي کړ.

قاضي چې مزدور وليد، نو ډېر خپه شو. له ځان سره يې وويل دا خو ډېر نيك سړى و. د يو بل چا په تور به يې دلته راوستى وي. که هغه غلا کو لائى، نو هغه زما په ځمکه کې موندلي سره زړ به يې پټا کړي وو.

قاضي ترې پرېښته وکړه چې درواغ او رېښتيا څرگند شي. هغه هم ورته رېښتيا وويل او خپل جرم يې ومانه. قاضي ورته وويل: ((زما په ځمکه کې دې ددې غوړواليو سل هومره سره زر وموندل، خو يې خپلته دې راکړل. اوس دې دا ناخيزه غوړوالى پټي کړي دي. ولي؟))

مزدور ورته وويل: ((لومړى مې له ښو خلکو سره ناسته او ولاړه وه. په غلا نه پوهېدم او نه مې بد کارونه کول. اوس له وزگارو او بدکارانو سره مل ېم، ځکه په غلا او بدو کارونو روپړئ شوم.))

له پورته کيسې څخه مو دا نتيجه واخيسته چې هيڅ وخت بايد له بدکارانو او وزگارو خلکو سره ناسته ولاړه ونه کړو. که کله له هغوى سره ناستي ته اړ شو، بايد د هغوى له بدو کارونو څخه پند او عبرت واخلو.

له بدانو سره مه کښېنه هوښياره
بدان تا باسي له ژونده له روزگاره
خو دي توان وي له بدانو لبرې گرځه
چې بد گرځي، بد په پرځي بد کرداره

د متن لنډيز:

په ډېرو ټولنو کې دا وينا موجوده ده چې سړی بايد له بدو خلکو سره له ناستې ولاړې ځان وژغوري. انسان د طبيعت له مخې منونکی خوی لري. ددې لپاره چې سړی له ناوړو او بدو کارونو خوندي پاتې شي، بايد له بدانو سره خپله ناسته ولاړه کمه کړي. له پوهانو او عالمانو سره ناسته ولاړه سړی د ښکمرغۍ او له بدانو سره د بدمرغۍ خوا ته بيايي. اوس نو د هرچا خوښه چې ځان د بدمرغۍ کښې ته غورځوي او که له ځانه غوره او ښک انسان جوړ وي!؟ غوره او ښک انسان خپله هم ښکمرغه دی او ټولنه هم ورسره ښکمرغه کېږي.

- ۱- زده کونکي دي دا لوست په پوره پام ولولي او که داسې کومه ورته کیسه يې په زړه وي، نورو زده کوونکو ته دې يې ووايي.
- ۲- له لوست څخه تر لاسه شوی پند دې په خپله ژبه ووايي.
- ۳- زده کونکي دې په پوره لوست کې د پنځه گونو (۵) گانو لرونکي کلمې بېلې او هره ډله دې په يو لست کې وليکي.

زده کونکي دې پام وکړي چې د لوبو او ساعت تېرۍ پرمهال له چا سره ناسته ولاړه لري.

په خپلو ملگرو او همزو لو کي دې په پام کي ولري او دې ته يوه ورته کيسه دې سباته په تېر لگي کي وړايي.

که خپلو اولادونو ته ادب ورزده کړئ، داکار ترهرې ورځې صدقې ورکو لو غوره دی.

حضرت محمد ﷺ

که سپين او سره بې په کور کي تل وي
چې نه بې علم نه بې عمل وي

بنیاد بې نشته اخر به خوار شي
بخت به ترکومه ورسره مل وي
عبدالقادر خټک

بنو ونه او روزنه يوه لړۍ ده چې پيل بې د پلار او مور په لاسونو
کي دی.

جان ديوي

پنځلسم لوست

عبدالقادري خان خټک: نامتو شاعر

■ د پښتو ژبې د کلاسیکو یا پخوانیو شاعرانو او لیکوالو په اړه څه معلومات لری؟

د پښتو ژبې په ادب کې ډېر نومېالي شاعران تیر شوي دي چې زموږ ژبه او ادب یې غني کړی دی. د شعرونو د پیاوړتیا لپاره او د ادب په نورو برخو کې یې هم په سلگونو کتابونه لیکلي او موزونه یې راپریښي دي. د خوشحال خان خټک کورنۍ په دې لړ کې ډېر خدمتونه کړي دي. د دې لویې کورنۍ یوه څېره عبدالقادر خان خټک ده چې په دې لوست کې د هغه ژوند لیک او شعرونه لوستو.

عبدالقادير خټک د پښتو ژبې د ستر ليکوال او د تورې او قلم خاوند خوشحال خان خټک زوی دی. د زېږېدو نېټه يې ۱۰۶۳ هـ. ق. ده. د ژوند ښايسته ډېره برخه يې د وخت په تيارو کې پټه پاتې ده. له کوچنيوالي څخه يې په دوډيزې زده کړې پيل کړی و. د عبدالقادير خان د وينا له مخې لومړنی استاد يې خپل پلار، خوشحال خان و. د عبدالقادير خان خټک له اثارو داسې جوړتيرې چې هغه لوړ علمي او ادبي صلاحيت درلود. خدای جلّال بنه استعداد ورپرزو کړی و. پر پښتو سربېره په فارسي او عربي ژبو ډېر ښه پوهېده. عبدالقادير خان په ديني او ادبي پوهنو کې لوی لاس درلود او د همدې پوهنو تدریس يې هم کاوه.

عبدالقادير خان خټک د خپل علمي، ادبي او فرهنگي ژوند ترڅنگ سياست ته هم لاس ورغړولی دی. د ملي او سياسي هڅو په لړ کې يې له خپل پلار، خوشحال خان سره په ځينو مشهورو جگړو کې برخه اخيستې وه.

د عبدالقادير خان خټک شعرونه تصوفي او عرفاني اړخ هم لري. زمونږ د دغه شاعر د مړينې کره نېټه څرگنده نه ده، خو د ځينو شواهدو او تاريخي پېښو له مخې يې مړینه د ۱۱۲۵ هـ. ق. کال په شاوخوا کې اټکل شوې ده.

د عبدالقادير خان د اثارو شمېره د ۶۰ په شاوخوا کې ښودل شوې ده چې د اشعارو ديوان، نصيحت نامه، څلوېښت حديثونه، قصيده برده، يوسف زليخا او گلدهسته تر لاسه شوي او د ادم خان درخانۍ او د معاود د رسالې نومونه يې اخيستل شوي دي.

د متن لنډيز:

عبدالقادير خان خټک خپلې زده کړې له خپل پلار خوشحال خټک څخه تر لاسه کړې دي. د هغه له اثارو څخه داسې جوړتيرې چې هغه يو پوه او د ادبي واک او ښه استعداد خاوند و. په فارسي او عربي ژبو ډېر ښه پوهېده. عبدالقادير خان په ديني او ادبي پوهنو کې لوی لاس درلود او د همدې پوهنو تدریس يې هم کاوه. نوموړی زيات شمېر کتابونه ليکلي يا ژباړلي دي.

د عبدالقادر خټک د شعر دغه بېلگه ولولئ:

غزل

مه شه خوښ د پادشاهي په تخت ختلو
همېشه يې غم کوه د پرېوتلو
چې مواوس کړې په مظلومو رڼې رڼې
غافل مه شه ددې سترگو د وتلو
چې پېشه يې همېشه دل ازارې وي
د هغو مسخونه نه دي د کتلو
ځکه تل کړې په زردوزو جامو کبر
چې غافل يې د کفن د اغوستلو
د اجل د سورو تاخت ناگهاني دی
چې هيڅ کور يې نه خلاصېږي له نتلو
هغه زړه عبدالقادره چې سرده وي
په گوگل دننه نه دی د ساتلو

زده کونکي دي:

په خپل واربورته شعر په ډېره بڼه او ادبي ژبه وړاني. (دیکلمه دي بې کړي.)

◆ دوست نوي لغتونه واره په واره په مناسبو او معنا لرونکو جملو کې وکاروي.

◆ داييت په خپله ژبه معنا کړي:

مه شه خوږن د پادشاهۍ په تخت ختلو

همپشه يې غم کوه د پړپړتلو

◆ داييت په نثر وړوي:

چې مو اوس کړې په مظلومو روې روې

خافل مه شه ددې سترگو د وتلو

◆ ووايي چې له گلستان څخه پر پښتو د ژباړل شوي کتاب نوم څه شی دی او چا ژباړلی دی ؟

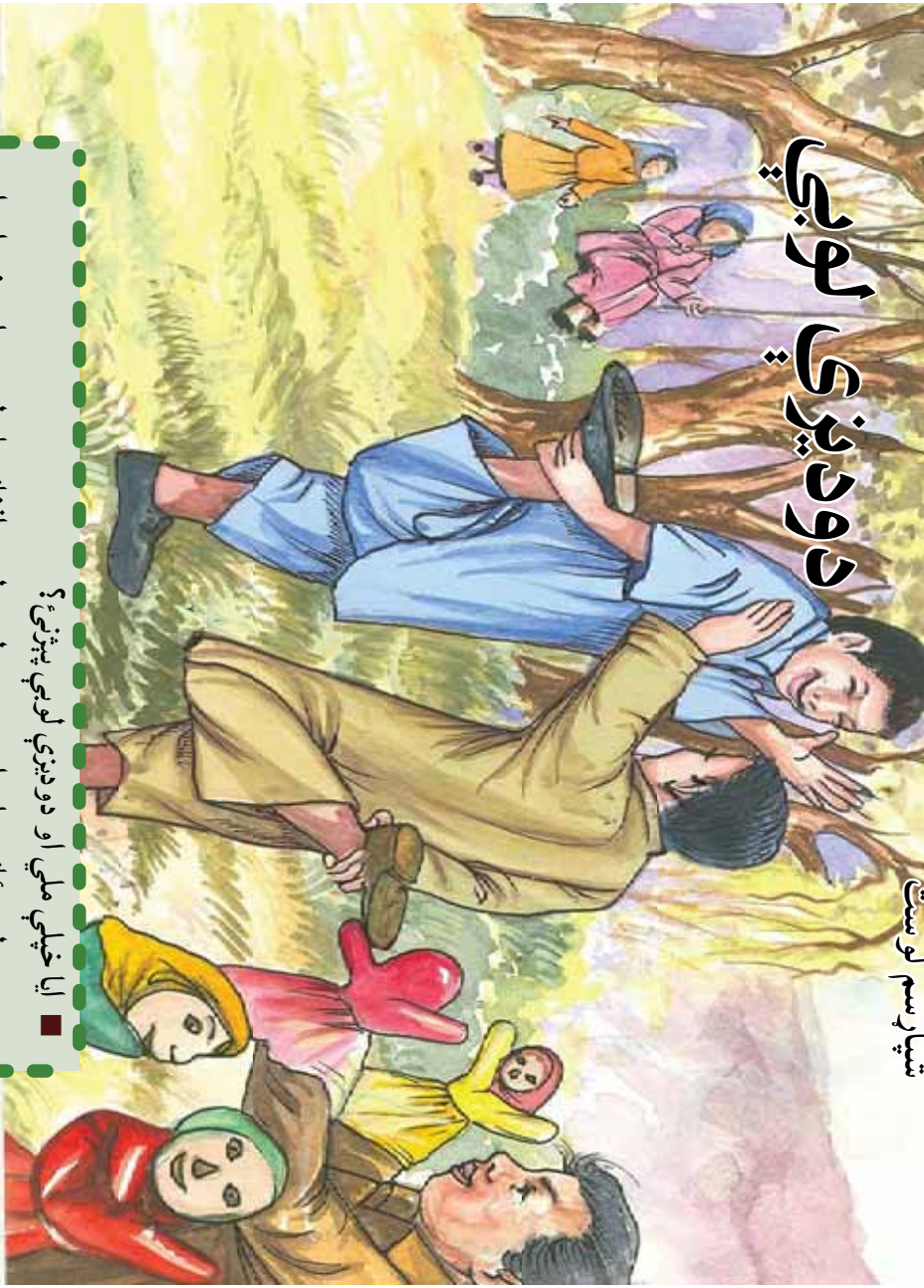

زده کونکي دي په خپله خوښه د پورته شعر درې، درې بیتونه په روانه ژبه په نثر واوروي او سبا دي يې د نورو ترمنځ په ټولگي کې ووايي.

دوديزې لوبې

■ ايا خپلې ملي او دوديزې لوبې پېژنئ؟

هر ولس ځانته ملي او دوديزې لوبې لري. افغانستان له دې پلوه خورا بډای دی. په هېواد کې پرتې سيمې د خپل جغرافياوي او تاريخي مخينې له مخې بېلابېلې لوبې لري. د هېواد په شمال کې وزلوبه خورا مينه وال لري، په داسې حال کې چې سانگې وهل د هېواد په سويلي ولايتونو کې خورا اوږد تاريخ لري. همداسې غېږي نېول، خوسۍ کول او نور بيا د هېواد په ډېرو سيمو کې ترسره کېږي. زياتره دا لوبې د ژمي په موسم کې کېږي.

■ د هېواد په دوديزو لوبو يو هېډل څه گټه لري؟

لوبي او سپورت يا بدني روزنه د يوې ټولنې د عمومي روزنې يوه برخه ده. د بدني روزنې له لارې د ټولنې د غړو روغتيايي حالت ښه کېږي او يوه روغه او سالمه ټولنه رامنځته کېږي. په سالمه ټولنه کې بدن او دماغ وده کوي. له بدني او دماغي يا فکري ودې پرته يوه ټولنه پرمختګ نه شي کولای.

بدني روزنه زموږ په هېواد کې خورا لرغونې تاريخ لري او لکه د نورو لرغونو ارزښتونو او معيارونو په څېر موږ ته راپاتې ده. په دې لوبو کې داسې لوبې هم وي چې نه يوازې د وخت د تېرولو او تفريح لپاره ورڅخه کار اخيستل کېده، بلکې د جگړو پرمهال هم ډېرې گټورې وې. دا لوبې لا تر اوسه د هېواد په بېلا بېلو سيمو او کلو باندې کې دود دي. له عادي ورځو پرته د اخترونو او د نوي کال په رادبره کېدو زياتره دا لوبې په ډېرې مينې او ليوالتيا ترسره کېږي. پر دې برسېره زموږ په هېواد کې داسې لوبې شته چې د ماشومانو له خوا سرته رسېږي، لکه پټ پټانۍ، مشوانۍ يا خطکان، غوز لوبه او داسې نورې سيمه ييزې او کليوالي لوبې.

د لوبانو په لوبو کې د اس ځغلول، تېره اچول، خوسۍ، سانگې وهل، وزلوبه او نور شامل دي.

د اس ځغلول

د اس ځغلول زموږ په هېواد کې لرغونې تاريخ لري. دا لوبه له ميلاد دمخه زموږ د هېواد په ډېرو سيمو کې دود وه. زرگونه کلونه وړاندې د لويو قبيلو مشرانو د اسونو گلې لرلې. په تېرو وختونو کې د اس سپرلۍ او له اس څخه گټه اخيستل په پوځي تشکيلاتو کې هم يو مهم ځای درلود. داکار په بلخ، کندوز، تخار او جوزجان کې اوس هم دود دی او ډېره گټه ترې اخيستل کېږي.

تېره اچول

دا لوبه په ټول افغانستان، په تېره بيا په ختيځو ولايتونو کې ډېره دود ده. په دې لوبه

کې هغه ځوانان ډېره برخه اخلي، چې عمر يې د ۱۵ او ۳۵ کلونو ترمنځ وي. ددې لوبې د لوبغاړو شمېره دوه تنه يا له دوو څخه زياته وي او زياتره د پسرلي په موسم کې تر سره کېږي. په دې لوبه کې يوه داسې تېره ټاکل کېږي چې وزن يې د هغوی د عمر په تناسب وي. بيا يو ارت ميدان ټاکي او په ټاکلي ځای کې يوه کرښه کارې چې له هغې څخه مخکې ولاړ نه شي. له هغې وروسته د تېرې په اچولو پيل کوي. ډاکار په نوبت تر سره کېږي او هر هغه څوک چې تر نورو يې تېره وړاندې اچولې وي، د لوبې گټونکی اعلا تېري.

خوسی

خوسی يوه بده زړه پورې لرغونې لوبه ده. دا لوبه د پښتنو په سيمو، په ځانگړې توگه په ختيځو ولايتونو کې ډېره دود ده. دا لوبه د مازنگر پر مهال او زياتره د پسرلي په وخت کې تر سره کېږي. د لوبې د تر سره کولو لپاره يو لوی او ارت ميدان ټاکل کېږي. لوبه د دوو څلور کسيزو يا پنځه کسيزو ډلو له خوا پرمخ وړل کېږي. د لوبو له ډلې څخه يو، يو تن د لوبې د مير يا مشر په توگه ټاکل کېږي. د ميدان په يوې څنډې کې پنځوس متره وړاندې يو ځای د پتخې يا (پټې) په نوم ټاکي. لوبه داسې تر سره کېږي چې دواړه ډلې يو له بل څخه جلا يو بل مخامخ ودرېږي. يو، يو تن غښتلی هلک د پتخې په ځای کې ولاړ وي. د دواړو ډلو غړي خپلې بڼې پټې شاته کاني او په کين لاس يې گوتې ټينگي نيسي. د لومړۍ ډلې غړي هڅه کوي ځانونه پتخې ته ورسوي، خو د مقابلې ډلې لوبغاړي يې مخه نيسي. لوبه تر هغې پورې روانه وي چې يا ټول غړي وسوځي او يا ځانونه پتخې ته ورسوي.

سانگي وهل يا د نيزي وهل

د هېواد له لرغونو لوبو څخه يوه هم د سانگي وهل دي. د سانگي له وهلو څخه اريالانو د جنگي الې په توگه کار اخيست. د نيزي کښتنۍ برخه د او سپني په تېره سر

پوښل شوي وي. دا لوبه د تکره او غښتلو ځوانانو له خوا په غښتلو او چابکو اسونو تر سره کېږي. ددې لوبې لپاره لوی میدان ټاکل کېږي. وروسته په دې میدان کې د یو، یو متر په واکین درې ځایه د ۳۵ سانتي مترو په اوږدوالي لږگین موري په ځمکه کې ټک وهل کېږي. وروسته تقریبا د دوو سورو مترو په لیرې والي یو ځوان د اس په سپرلی ډېر چابک د مورو په لور راځغلي. کله چې مورو ته نژدې کېږي، خپل ځان د اس پر شا پوي خوا ته کږوي او نیزه په ښی لاس د موري په لور برابر وي، تر هغې چې موری د نېزې په واسطه له ځمکې څخه راوباسي. په دې وخت کې دوه تنه دو لچیان دولونه وهي. کله چې اس د موري په لور ځغلي د دولونو غږ د هرې شېبې په تېرېدو تېزېږي. کله چې موری د نېزې په ځوکه پورته شي د دولونو شور او زوږ لا پسې مست او زیات شي. که موری خطا شي د دولونو غږ کرار او په عادي توګه وهل کېږي. په دې توګه د لوبې ګټونکی او بایلونکی اعلامېږي.

دا لوبه په غزني او کنړ کې ډېر دود ده او زیاتره د جشنونو، ودونو او میلو پر مهال ترسره کېږي. دغه راز دا لوبه په مزار شریف او هزاره جاتو کې ډېر مینه وال لري او کله ناکله دا لوبې جوړوي.

وزلوبه

وزلوبه د افغانستان یوه ډېره لرغونې لوبه ده. ډېر خلک یې مینه وال دي. ددې لوبې تاریخ د مقدوني سکندر د یرغلونو په تاریخ پورې تړي. داسې هم ویل کېږي چې اریایي پهلوانانو به د دښمن پر لښکر باندي یرغلونه کول او د هغوی له عسکري ځایونو څخه به یې ژوندي، ژوندي خلک له ځان سره په اسونو وړل چې بیا وروسته یې د یوې لوبې بڼه غوره کړه. دا لوبه د هیواد په شمالي برخو کې رامنځته شوې، له دې امله د بلخ، سمنګانو، جوزجان، بدخشان، تخار، کندوز، بغلان، فاریاب او پروان په ولایتونو کې ډېره دود ده.

دهي لوبې لوبغاړي ته (چاپ انداز) يا (پهلوان) وايي. لوبه په يو حلال شوي خوښي ترسره کېږي. د خوښي خپته تر حالولو وروسته پاکوي او د ۲۴ ساعتونو لپاره په اوبو کې اچول کېږي چې پوستکي يې ټينګ او ښه کلک شي. د خوښي وزن د ۳۰-۴۵ کيلوگرامو په اندازه وي.

د وزلوبې لپاره د نورو لوبو په څېر يو ارت ميدان ټاکل کېږي. په هغې کې د جگولو دايره، د حلال دايره او بيرغ په څرګند ځای کې په ښه کېږي. لوبغاړي په دوو ډلو يا ټيمونو لوبه کوي. خوښی د جگولو په دايره کې اچول کېږي او بيا ټول چاپ اندازان ترې راتا وېږي. هر يو هڅه کوي، چې خوښی له ځمکې راجګ او د ميدان په بلې برخې کې يې د بيرغ ترڅنګ د حلال په دايره کې واچوي. له بيرغ څخه د خوښي راتاوول يوه نومره لري او د حلال په دايره کې يې اچول دوي نومري لري.

دالوبه کله کله د دوو او کله د زياتو ډلو له خوا ترسره کېږي. که د دوو ډلو ترمنځ وشي، نو د لوبغاړو شمېره لس، لس تنه وي، خو د زياتو ډلو د ګډون پر مهال د هرې ډلې د لوبغاړو شمېر پنځه، پنځه تنه وي. دالوبه ډېره ستونزمنه او د ټپي کېدا او ان کله ناکله د مرګ خطر ورسره ملګری وي.

د متن لنډيز:

زموږ هېواد تاريخي دوديزې لوبې لري. هره يوه يې ځانته خپل ارزښت لري. دالوبې په بېلابېلو سيمو او بېلابېلو مومونو کې ترسره کېږي. وزلوبه، ځانګې وهل، تېره اچول، خوښی او نورې په زړه پورې لوبې دي. په دوديزو لوبو کې زياتې ګټې پرتې دي. د بدني روزنې له لارې بدن پياوړی کېږي، ښه اخلاق په انسان کې وده کوي، انسان د ټولنې ارزښتمن غړی کېږي. همدارنګه په ملي کچه د ملي وحدت، وروړګلوۍ او يووالي د ودې او پراختيا لپاره خورا ارزښت لري.

۱- زده کو ونکي دي پر پنځو ډلو و وېشل شي:

- ◆ لو مړۍ ډله دي د اس خټلو لو،
- ◆ دويمه ډله دي د تيرې اچو لو،
- ◆ درېمه ډله دي د خو سي،
- ◆ خلو رمه ډله دي د خانگي وهلو، او
- ◆ پنځمه ډله دي د وزلو بې په اړه خپل معلومات د تو لگي په وړاندې وړايي.

۲- زده کو ونکي دي د لاندې پوښتنو څو اېونه وړايي:

- ◆ بدني روزنه د نیکو اخلاقو په پراخو لو کې څه گټه لري؟ بیان یې کړئ.
- ◆ د بدني روزنې تو لښيزې گټې کو مې دي؟
- ◆ بدني روزنه زموږ د روغتیا ته څه گټه لري؟

۳- زده کو ونکي دي په متن کې خاص نومونه، عام نومونه، مفرد او جمع نومونه په گوته او په بېلو بېلو لیکو کې دي یې وليکي.

زده کو ونکي دي په کور کې له خپل پلار، تره یا بل خپلو ان څخه پوښتنه وکړي چې د هغوی د ځوانۍ په وخت کې کو مې لوبې په کوم کوم موسم کې لوبې دود وي. زده کو ونکي دي پخپلو کتابچو کې د دغو لوبو په اړه له هغوی څخه معلومات وليکي او سبا ته دي په تو لگي کې پرې خبرې وکړي.

او و لسم لوست

هانس کرسټین انډرسن Hans Christian Anderson

■ له ملي او نړيوالو ادبي څېرو څخه د چا نومونه اخيستلی شئ؟

د ملي او ولسي ادبي څېرو په څنگ کې د نړيوالو ادبي څېرو او د هغوی د ژوند ليک او ادبي اثارو پېژندنه زيات ارزښت لري. زده کوونکي د هغوی له ژوند ليک څخه اغېزمن کېږي او همدارنگه يې له ادبي اثارو څخه خوند اخلي او په ځان کې د استعداد او پياوړتيا فکر او سوچ ورسره پيدا کېږي چې که وکړای شي، يوه ورځ هغوی هم دغه کچې ته ورسېدای شي. موږ دلته په دې لړۍ کې د هانس کرسټين انډرسن لنډ پېژندليک او د کيسو يوه بېلگه راوړي ده. انډرسن کوچنيانو ته د کيسو په ليکلو کې خورا مشهوره نړيواله ادبي څېره ده.

■ ايا د انډرسن نوم مو اوږدلی دی؟

■ ولې موږ د نړيوالو ادبي څېرو ژوند ليک لولو؟

هانس کرسټین اندرسن (۱۸۰۵ – ۱۸۷۵ م.) دنمارکي شاعر او کیسه لیکونکی و. پلار یې موچي و. هانس د ځوانۍ عمر په بېوزلۍ کې تېر او یو متفکر او حساس ځوان ترې جوړ شو. په ۱۴ کلنۍ کې یې پلار مړ شو او مور یې بل مېړه وکړ. نوموړي له ستونزمن ژوند سره سره یوه غندونکې منظومه قطعه ولیکله. دې کار هغه ته زیات بریالیتوب ورپه برخه کړ. اندرسن ډېر داستانونه او کیسې ولیکلې چې زیاتره یې کوچنیانو ته لیکل شوي دي. اندرسن نه یوازې د دنمارک له نو میالیو لیکوالو څخه گڼل کېږي، بلکه د نړۍ له سترو لیکوالانو څخه هم شمېرل کېږي.

دلته د هانس کرسټین اندرسن د ((شهادت او نخود)) او ((بلبل او سورگل)) د کیسو دوه پښتو ژباړې راوړو.

شهادت گي او نخود

په پخوا زمانو کې یو شهزاده و. شهزاده غوښتل په یوې ښې او بدایي کورنۍ کې واده وکړي. ددې کار لپاره یې ډېرو لرو او نژدې سیمو ته سفرونه وکړل.

شهزاده په خپلو سفرونو کې له بېلا بېلو کورنیو سره و لیدل، خو د هغوی په کورنیو کې یې د ځان وړ او مناسبه نجلۍ ونه موندله. په پای کې یې د واده فکر له سر څخه وایسته او خپل هیواد ته راستون شو.

په یوې توپاني شپې کې چې برېښنا ټول هسک روښانو لو او ډېر سخت باران ورېده، د شهزاده د پلار (پاچا) د مائې د دروازي ټکول تر غوړه شول. پاچا وارخطا شو او له ځایه جگ شو. خپل خدمتگار ته یې وویل چې لاړ شي او د مائې دروازه پرانیزي او وگوري چې په دې شپه کې څوک دروازه ټکوي؟ کله چې خدمتگار دروازه پرانیستله، وینې لیدل چې یوه نجلۍ باران لمده کړې او له سر او مخ څخه یې اوبه روانې دي. نجلۍ راننوته. هغه دومره لمده شوې وه چې په هرځای کې به درېده، هغه ځای به لمدېده.

ملکي تري ويو بښتل: ((ته خوځ يې؟))

نجلی، ځواب ورکړ: ((ستاسو د ګاونډي هېواد د حاکم لور.))

ملکي او پادشاه يوبل ته وکتل. ملکي په ورو وويل: ((زه هغه نن شپه ازمايم او

معلوموم يې چې هغه رښتيا وايي او رښتيا هم شهزادګۍ ده او که نه؟))

وروسته نو پرته له دې چې چاته ووايي، خپلې کوتې ته لاړه. خپله بستره يې لرې

کړه او يو نخود يې په بستره کې کېښود. بيا يې د ښکونکو يو توشک په هغې هوډ کړ. خپلو

خدمتګارانو ته يې وويل هغه نجلی، دې کوتې ته راوړي او ورته دې ووايي چې په دې

بسترې کې ويده شي.

سهار د وخته چې شهزادګۍ له خوبه را پاڅېده، نو ملکي ترې وپوښتل: ((ايا بيګا دې

سم خوب وکړ؟))

نجلی، په ځواب کې وويل: ((نه، ښگاه هيڅ خوب رانغی. ځای مې ښه نه و. ډېره خرابه

شپه مې تېره کړه.))

پادشاه او ملکه د نجلی له ځواب څخه ډېر خوشحاله شول. هغوی پوه شول، دا هغه

نجلی ده چې هغوی ورپسې ګرځي. ځکه يوه حساسه او څيرکه نجلی کولای شي تر

توشک لاندې يو نخود وپېژني.

پادشاه او ملکي خپل زوی خبر کړ چې يوه مناسبه نجلی يې ورته موندلې ده. هغه په

خپلو پښو دې مانۍ ته راغلې ده. له هغې وروسته شهزاده له هغې نجلی سره واده وکړ.

هغه نخود يې په مناسب ځای کې د يو ډاګار په توګه کېښود او کله به يې چې هغې ته کتل،

هغه باراني شپه به يې يادېدله.

بېل او سورگل

په تو لو ختيځو اشعارو کې د بېل او د گل د مينې خبرې کېږي، ځکه چې د شپې په توري تياره کې سندر بول بېل د خپل خو شپوه گل لپاره سندرې وايي. ما (ازمير) ته په څېرمه پرتو لوړو سيمو کې، چې خاران پکې خپل اوښان مخکې کړي وو، يو سورگل وليد. وحشي کوترې د اسمانڅکو ونو په څانگو او ښاخونو کې لاندې باندې الوتلې او ښکې يې د سپينو زرو په څېر ځلېدې. کله به چې پرې د لمر وړانگې لگېدې نو د مرغلو په څېر به برېښېدې.

د سورگل د بوتي په منځ کې يو گل و، چې تر نورو گلانو ډېر ښکلی و. يو بېل د هغې تر څنگ ناست و او خپل خوږ او درد يې ورته غږولو. خو سورگل چوپ و. ان يو څاڅکی شبنم يې د خواخوږۍ د اوښکو په توگه له پانو څخه نه څڅېده. گل د يوې تيرې په سينې پروتې و. سورگل وويل: ((هو مر، نړۍ تر تو لو ښه شاعر دلته ويده دی. زه خپل عطر ترې څاروم او که توبان پانې پانې کړم، د هغه پرمخ يې شيندم. نړۍ ستر سندرېو دلته څاروي شوی او ما له دې څاروي څخه سر راپورته کړی دی. زه دهغه د قبر يو سورگل يم. داسې مغورو او ښکلی گل چې تا بېوزلي بېل ته نه غوږېږم)) بېل غمگين شو او د مړه سندرې يې وويلې چې په ځمکې ولوېد او مړ شو. يو سو داگر له اوښانو سره هلته ورسېد. د سو داگر کوچني زوی مړ مرغه وموند او د ستر شاعر د مړي تر څنگ يې ښخ کړ. ياد سورگل وښوراوه. شپه راغله. سورگل خپلې پانې له ځانه راتاوي کړې چې تود شي. يو له ډله بهرنيان هلته راغلل. د هغوی په ډله کې د شمال يو شاعر و. هغه گل وشکولو او د خپل کتاب په پاڼو کې يې کښود او د نړۍ بېلې

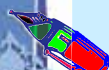
برخي، يعني خپل هېواد ته يې يوړ. سوړ گل له غم او کړاو څخه مراوی شو او د کتاب د پاڼو په منځ کې ویده شو. کله چې هغه شاعر خپل هېواد ته ورسېد، کتاب يې پرانيست او وېي ويل: ((دا گل مې د يو ستر شاعر له قبر څخه شکو لې دی.))

سوړ گل دا ټوله کيسه په خوب کې ليدلې وه. کله چې له خوب څخه پاڅېد، د بېخ باد د لگېدو له امله يې يخني وشوه او له پاڼو څخه يې يو څاڅکي شبنم د شاعر په قبر ولوېد. کله چې لمر سهار خپل سر ځمکې ته راهساک کړ، سوړ گل له پخوا څخه ډېر ښکلی برېښېده. توده وړځ وه او گل په خپل تود هېواد، اسيا کې و. د پښو غرونه واورېدل شول. څو تنه بهرنيان هغې خوا ته راروان وو. د هغوی په منځ کې د شمالي سيمې يو شاعر و. هغه گل وشکولو، مچې يې کړ او خپل هېواد ته يې يوړ.

گل لکه موميایي بدن د شاعر په کتاب کې پروت و. هر کله چې به شاعر خپل کتاب پرانيسته، ويل به يې: ((د ستر شاعر د قبر گل))، بس هغسې چې يې په خوب کې ليدلی و.

د متن لنډيز:

هانس کرسټين انډرسن په يوې بېوزلې کورنۍ کې زېږېدلی دی. پلار يې موچي و. د کوچنيوالي او جوانۍ عمر يې په ډېره تنگسه کې تېر کړی دی. نوموړی د خورا تېز فکر خاوند و. له ستونزو سره سره يې خپله هيله له لاسه ور نه کړه. د غنډلو يوه منظومه يې وليکله. دې منظومې د هغه بخت راوېښ کړ او له دې لارې د خلکو په خولو کې ولوېد. انډرسن ډېرې کيسې او داستانونه وليکل چې زياتره برخه يې کوچنيانو ته ليکل شوي ده. انډرسن نه يوازې په ډنمارک کې چې د هغه اصلي ټاټوبی دی، مشهور دی، بلکې په نړۍ کې له سترو ليکوالو څخه گڼل کېږي.

۱- زده کو ونکي دي لاندې پوښتنو ته ځوابونه وړايي:

◆ ايا تاسو تر دې دمخه د اندرسن کومه کيسه لوستې؟ که هو نو نوم يې واخلئ.

◆ د اندرسن د ماشومتوب او ځواني عمر څنگه تېر شوی دی؟

◆ ايا د ژوند له ټولو ستونزو او تنگسو سره سره يې خپله هيله له لاسه ورکړې وه؟

◆ ايا د اندرسن د ((شهزادگي او نڅو د)) کيسې درته خوند درکړ؟

۲- زده کوونکي دي په پورته لوست کې خاص نومونه په يو لست او عام نومونه په بل لست کې وليکي او يو له بل سره دې مقابله کړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دي هڅه وکړي، د خپلې تجربې له مخې او يا هم د مور او پلار په مرسته يوه کيسه وليکي او په بله ورځ دي په ټولگي کې د نورو ترمخه ولولي.

هم شرط دی.

هانس کرسټين اندرسن

اتلسم لوست

د مطالعې ارزښت

■ تاسو له مطالعې خوند اخلي؟

په تېرو لوستونو کې مو د زده کړې په اړه یو څه ولوستل. دلته د مطالعې په اړه غږېږو. مطالعه لوستلو ته وايي. کېدای شي دا لوست د یو کتاب، یوې ورځپاڼې یا یوې مجلې متن وي، یوه کیسه وي یا بل کوم یو روزنیز مطلب. مطالعه نور ډولونه هم لري. لیدل او مشاهده کول هم د مطالعې برخه ده. انسان لکه څنګه چې د خپل بدن د ودې لپاره خوړو او ورزش ته اړتیا لري، همداسې د فکر او ذهن د ودې لپاره مطالعې ته اړتیا لري. دا مطالعه یوازې د ښوونځي او درسي کتابونو له لارې لاس ته نه راځي، بلکې انسان باید د ذهن د لا ودې لپاره په موضوع پورې اړوند نور کتابونه او لیکنې هم ولولي.

■ د مطالعې له لارې څه شي ترلاسه کولای شو؟

■ مطالعه زموږ د ژوند لپاره څه ارزښت لري؟

مطالعه یو ازي په کتاب پوري محدود نه ده. د کتابونو او ليکل شوو متنونو د لوستلو تر څنگ د خپل چاپېريال او په هغې کې د پرتو شيانو په هکله سوچ کول هم د مطالعې يوه برخه ده. د بېلگې په توگه، غرونه، سيندون، سمندرونه، ځنگلونه، طبيعي منظرې، لمر، سپوږمۍ او ستوري او داسې نور شيان زموږ شاوخوا ته پراته دي. په دې هکله سوچ کول چې دا ټول د انسان د گټې او خدايي نظام د ټينگښت په موخه رامنځته شوي او هر يو زموږ په ژوند مستقيمي او يا غير مستقيمي اغېزې لري. که په دوی کې يو يا ټول نه وای، څه به پېښ شوي وای او زموږ پر ژوند به بې څه ډول اغېزه کړې وای.

مطالعه يو مهارت او وړتيا ده او د مينې له لارې په انسانانو کې پيدا کېږي. د نړۍ ټول پوهانو او ليکوالو، نوښتگرانو (مخترعين) او نورو د خپلې ژورې مطالعې له لارې ناپېژندل شوي او تر ځمکې لاندې پټې خزاني او سرچينې د بشر د خدمت لپاره چمتو کړي دي.

په ورځپاڼو، مجلو او نورو مهالنيو خپرونو کې گډون او د هغو لوستل سړی په هېواد کې دنده او له هېواده بهر له ورځنيو پېښو څخه خبر وي. د ناولونو، کيسو او داستانونو لوستل د انسان فکري ځواک غښتلی کوي. د ديني او مذهبي کتابونو لوستل او مطالعه سړی له ديني موضوعاتو سره اشنا کوي. د راډيو او تلويزون د روزنيزو او علمي خپرونو او رېډل او ليډل سړی په فکري لحاظ بډايوي. د تفريحي فلمونو ننداره د سړي دماغ پياوړی کوي او سترې بې له منځه وړي.

د مطالعې د هر اړخيزو گټو په پام کې نيولو سره بايد موږ خپل وخت ورگار تېر نه کړو. تل مو کتاب په لاس کې وي. هرځای چې وي، ددې وخت لرو چې کتاب ولولو، د خپل شاوخوا په هکله فکر وکړو او د هر څيز په باره کې له ځان څخه پوښتنې وکړو. وخت لکه سړه زردی او هيڅوک سړه زړه وربا له لاسه نه ورکوي. مطالعه ټاکلی ځای او وخت نه لري. په هر وخت او هرځای کې کولی شو، يو څه شی ولولو. که سړيس ته

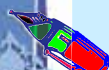
سترگي په لار واوسو، که په موټر کې واوسو، که په کور کې واوسو یا بل هر ځای، د مطالعې لپاره وخت او فرصت لرو، باید له لاسه یې ور نه کړو. یوازې هغه مهال چې له انسان سره پاتې کېږي، هغه د مطالعې مهال دی او بس.

مطالعه او لوست هم د ژوند د مهمو موضوعگانو په څېر ټینګ هوډ او عزم ته اړتیا لري. د دې کار لپاره باید خپل کار ونه ښه پلان کړو او مطالعې ته زیات وخت ورکړو. دا یو حقیقت دی، موږ هغه کار ونه ښه سرتې رسو لای شو چې مینه ورسره ولرو.

په لوست او مطالعې کې باید خپل حواس په کار واچوو. په تیره بیا غوږ او سترګې د موضوعگانو په درک کې ځانګړی ارزښت لري. د اوږدو له لارې کولای شو د لوست مفهوم پیدا کړو. ښه به دا وي چې د فورمولونو او لغاتو د یادولو پر ځای د هغوی شکل او ښې حافظې ته وسپارو او محتوا یې په یاد کړو.

د متن لندیز:

مطالعه د انسان ذهن پیاوړی کوي. هغسې چې ورزش بدن پیاوړی کوي، هغه شان مطالعه د انسان ذهن او فکر پیاوړی کوي. هر کتاب، مجله یا د لوستلو بل کوم څیز چې په هر ځای او هر وخت کې په لاس راغلل، باید ونیې لو لو. ولې، هر کتاب په یو وار لوستلو ارزې. د ژوند ټولې علمي اړتیاوې په درسي کتابونو کې نشته. د کتابونو تاسو ته د زده کړې لارې چارې درښيي او همدغه لارې دي چې تاسې پرې خپله پوهه له نورو کتابونو څخه تر لاسه کوئ. باید تل مطالعه وکړو او یو ه شېبه هم بېکاره تېره نه کړو. درسي کتابونه لکه د خراغ په څېر دي او موږ ته نور ګټور کتابونه ښيي.

- ۱- زده کو ونکي دي د لاندې پوښتنو تشرېحي ځوابونه وایي:
 - ♦ ایا د مطالعې لپاره ټاکلی وخت او ځای شته؟ بیان یې کړئ
 - ♦ ایا له مطالعې پرته انسان خپله پوره پراخو لی شي؟ څنگه؟ بیان یې کړئ.
- ۲- د لاندې جملو خالي ځایونه په مناسبو کلمو پرېنسل ډک کړئ:
 - ♦ مطالعه یو مهارت او ده.
 - ♦ د انسان فکر او ذهن پیاوړی کړي.
 - ♦ هر کتاب یو وار په ارزې.
- ۳- پنځه تنه زده کوونکي دي د مطالعې په اړه دوي، دوي دقیقې خبرې وکړي او نور زده کوونکي دي ترینه د موضوع په اړه پوښتني وکړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دي په خپل کور کې د مطالعې لپاره د کور د غړو په مرسته یو کتاب یا مجله پاکومه ورځپاڼه وټاکي او په بله ورځ دې نورو زده کوونکو ته د هغه د مطالعې د گټو په اړه خبرې وکړي.

نوسم لوست

د يووالي گټه

■ تاسې د يووالي په خوند پوهېږئ؟

د يووالي او اتفاق په اړه مو په تېرو ټولگيو کې يادونه کړې ده. دلته په لنډ ډول يوه کيسه چې پکې په عملي ډول د يووالي خوند نغښتی دی، لولئ. يووالي له کورنۍ نه نيولې تر يو هېواده پور ضروي دی. څنگه چې يوه وړه کورنۍ د بې اتفاقي له کبله خرابېږي همدارنگه يو هېواد هم د خپلو وگړو له بې اتفاقي څخه پور زيان مومي.

■ تاسو د يووالي د ارزښت په اړه څه معلومات لرئ؟

■ د يووالي گټه څه ده؟

ولاي، يوه وړخ د کونړو يو سېل راغی او په يوې کروندې کې کښېناستې. هلته د غنمو دانې پرته وې. يوې کونړې ولېدلې، وروالوته، دانو ته کښېناسته او په ټولو بې پيل وکړ. نورې کونړې هم ورپسې ورغلې او په دانو ټولو لگيا شوي. کله چې په دانو مړې شوې، د الوتلو تکل يې وکړ. خو کونړې په دام کې نښتې وې، وانه الوتلاى شوې. هرې يوې شتکې وهلې چې ځان خلاص کړي، خو څه يې لاس ته راغلل.

په دوى کې يوه هوښياره کونړه وه، وېي ويل: ((هغه وخت چې موږ دا خوندورې دانې لېدلې وې، بايد فکر مو کړى وای چې دا دانې چا او د څه لپاره اچولې دي. که مو فکر کړى وای په دې کړاو به اخته شوي نه وو. او س هم بايد يو فکر وکړو، کېدای شي ځانونه خلاص کړو. لږه دمه وکړئ، کله چې ما ويل نو ټولې په يو دم له ځايه پورته شئ.))

ښکاري چې لږ څه وړاندې ناست و، وېي ليدل چې کونړې په دام کې نښتې دي، ورمېده يې کړه. په دې وخت کې هغې هوښيارې کونړې د پورته کېدو امر وکړ. ټولې يو دم له ځمکې پورته شوې. دام يې له ځان سره په هو اکړ او لاړې.

ښکاري چې دا حال وليد د کونړو په لور يې ورمېده کړه. لږه شپېه وروسته يې کونړې له سترگو پنا شوې. د ښکاري تمه پرې شوه او سترى ستومانه راستون شو.

د متن لنډيز:

کونړې وېي وې. د دانو خوړلو لپاره په يوې کروندې کې کښېناستې. په دانو خوړلو يې پيل وکړ. خبرې نه وې چې ښکاري ورته دام ايښى و. دانې يې ټولې کړې، مړې شوې، غوښتل يې چې والوزي. يو څو کونړې والوتې، خو نورې په دام کې نښتې وې. په پاتې شوو کونړو کې يوه هوښياره کونړه وه. يوه لاره يې وسنجوله. ټولو ورسره ومنله. په يو غږ. والوتې. دام يې له ځان سره په هوا او ځانونه يې د ښکاري له منگو لو څخه وژغورل. دا د يووالي او اتفاق برکت و.

سپل: د مرغیو، کوټرو یا نورو الوتنکو لویې ډلې ته سپل وایي چې په هو اکې له یو ځای څخه بل ځای ته ځي.

شتمنکي: د لاس او پښو وهلو حالت ته شتمنکي ویل کیږي.

۱- زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه وړایي:

- ◆ کوټري ولې کړوندي ته راکښته شوي؟
- ◆ هلته یې اینمو دل شوی دام ولې نه ولیدلی؟
- ◆ له دانو خوړلو وروسته یې څه وکړل؟
- ◆ ستاسو په اند له اسارت څخه د یو راوتلي ازاد ولس د بري راز په څه شي کې نغښتی دی؟

◆ څنگه کولای شو یو موتي او پرمختللی هېواد ولرو؟

۲- د لاندې هرې پوښتنې لپاره درې، درې ځوابونه درکړل شوي. تاسو یې تر ټولو سم ځواب په نښه کړئ:

◆ کوټري چېرته کښېناستي؟

الف: په باغ کې

ب: د ونو په ځنګل کې

ج: په کړوندي کې

♦ کوترې ولې وانه الوتلې؟

الف: ټولې ترلې وې.

ب: په دام کې نښتې وې.

ج: ښکاري ښولې وې.

♦ کوترې د څه شي په برکت د ښکاري له لاسه ووتې؟

الف: د ډېر مړښت په برکت

ب: د الوتلو په برکت

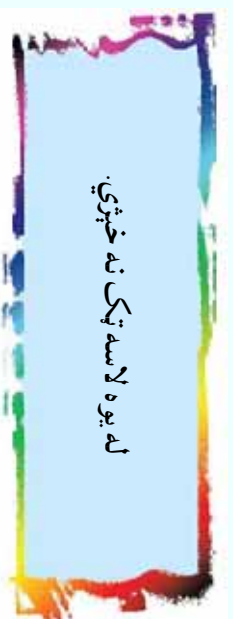
ج: د یووالي او اتفاق په برکت

۳_ د زده کونکو یوه ډله دې په پورته متن کې عام نومونه پیدا او ودې لیکي. بله

ډله دې په پورته متن کې د (ی) ډولونه په گوته کړي. دواړه ډلې دې له ټولو زده کونکو سره په خپلو لاس ته راوړنو خبرې وکړي.

زده کونکي دې په خپل کلي، کور او ښار کې د اتفاق او یووالي کومه کیسه سېا ته په ټولګي کې واوروي. ښه به وي که په دې اړه په خپل کور کې له مور او پلار او خپلانو څخه پوښتنې وکړي.

شلم لوست

د سبو گټې: ورځنۍ اړتيا

■ تاسو کوم ډول سابه زيات خورئ؟

سابه د انسان د بدن د پياوړتيا لپاره ډېر ارزښت لري. په سبو کې داسې وېټامينونه او معدني مالګې شته چې په نورو خوړو او ان په ميوو کې نشته. ددې لپاره چې بدن مو له هر راز موادو څخه برخمن شي، بايد په خپلو ورځنيو خوړو کې هرومرو سابه ولرو. هغه کورنۍ چې له سبو څخه ډېره گټه اخلي، د هغو کورنيو په پرتله د بڼې روغتيا خاوندې وي چې له سبو څخه هغومره گټه نه اخلي.

■ تاسو د سبو گټې پېژنئ؟

■ له سبو خوړلو پرته د انسان بدن په بشپړ ډول وده کولای شي؟

انسانان، څاروي، الوتونکي او په پای کې ټول ژوندي موجودات د خپل پايښت او ودې لپاره اوبو او خوړو ته اړتيا لري. څاروي او الوتونکي هغه شی خوري چې وينې مو مي. انسانان بيا هغه شيان خوري چې د بدن د ودې او سلامتيا لپاره يې گټور وي. د انسان بدن د وينې، هډوکو، غړو، غوښې، پوستکي او نورو د ودې او لويېدو لپاره ځانگړو موادو او خوړو ته اړ دی. د بېلگې په توگه پروتين، کاربوهايډريت، شحم، منرالونه، ويتامينونه او نور هر يو په خپل وار د انسان د بدن په ودې، غښتلتوب، ذهني پراختيا، د هډوکو په جوړښت او نورو کې ستره برخه لري. دامواد ټول د خوړو په يو جزء کې نشته. بايد د هغوی د ترلاسه کولو لپاره بېلا بېل خواړه وخورل شي. د بېلگې په توگه پروتين په غوښه، شېدو او هگيو او غلو دانو، لکه لوييا او نورو کې شته. په خوړو کې د کاربوهايډريت شتون د بدن د تودوخې او ځواک د راپيدا کېدو لامل کېږي. ټول خواړه بدن ته طاقت ورکوي، خو د ځينو شیانو خوړل د بدن طاقت ډېر زياتوي. کاربوهايډريت لوړه ډېر ژر پای ته رسوي. کاربوهايډريت په جوارو، وربجو، دال، کچالو، چوغندرو، گنيو، کپلو، منو او نورو کې په زياته اندازه پيدا کېږي. هغه خواړه چې کلسيم لري، د هډوکو په جوړولو کې مرسته کوي. دې ډول توکو ته معدني توکي وايي. همدا راز ويتامينونه د بدن د غړو په ودې او د بدن د عصومي موازنې په ساتلو کې زيات ارزښت لري. ويتامينونه په مېوو او سبو کې پيدا کېږي.

سابه زياتره داسې توکي لري چې د بدن د ودې او پراختيا لپاره تر ټولو نورو خوړو گټور او بډای دی. د بېلگې په توگه په سبو کې ډېر معدني مواد شته. همدا راز هغه مواد چې په ټيټرو، کاهو، کدو او گازرو کې شته، د خوړو په نورو توکو کې نه موندل کېږي. له دې امله هر راز خواړه بايد هرومرو په خپل وخت او موسم کې وخورل شي. که پام مو کړی وي، د کلو او بانډو او سیدونکي تر ښاري او سيدونکو زيات روغمن او په پرتليز ډول د اوږده عمر خاوندان وي. ددې لامل دادی چې هغوی زياتره سابه خوري. ځيني سابه او مه خوړل کېږي، خو ځيني نور يې بيا پخولو ته اړتيا لري. د سبو او به بايد د پخولو پر مهال تعيې نه شي، ځکه کېدای شي ټول گټور توکي يې له منځه لاړ شي.

خام سابه بايد تر خوړلو د مخه ښه پاك شي، د پتاسو په محلول كې پرېمېنځل شي او يا لږ تر لږه د لس، پنځلسو دقيقو لپاره په مالگينو پاكو اوبو كې واچول شي. گندنه، دنيا، پياز او نور چې خام خوړل كېږي، بايد هيڅكله ناپاكه ونه خوړل شي. د امكان تر حده پوري بايد پر دسترخوان د نورو خوړو ترڅنگ د سبو يو ډول موجود وي چې په نورو خوړو كې له شتو توكو سره يوځای د بدن د اړتيا وړتوكي پوره كړي.

ځينې سابه د خپل ارزښت له مخې په خپل موسم كې وچېږي او بيا په هغه موسم كې خوړل كېږي چې نه پيداكېږي. په دې سبو كې شوتل، شيشته، پينډی، د بادنګو پوستكي، پياز او رومي بانجان (بايننگ) راځي.

د متن لنډيز:

په سبو كې ډېرې گټې پرتې دي. سابه بېلابېل ډولونه لري. د معدني موادو له مخې سابه تر نورو خوړو ډېر ښاي وي. په هر موسم كې بېلابېل سابه پيداكېږي. له دې امله هر راز خواړه بايد هرو مرو په خپل وخت او موسم كې و خوړل شي. همدا راز هغه مواد چې په ټيټرو، كاهو، كدو او گازرو كې شته، د خوړو په نورو توكو كې نه موندل كېږي. هغه سابه چې پخېږي، بايد د پخولو پر مهال يې اوبه توبې نه شي. همدا راز هغه سابه بايد ښه پرېمېنځل شي چې خام خوړل كېږي. په خپلو ورځنيو خوړو كې بايد د شونډيا تر كچې پورې هرو مرو سابه وركېږو.

۱- زده کونکي دې د لاندې پوښتنو ځواب ووايي:

♦ موږ ولې سابه خوړو؟

- ◆ د سبو نه خوراك د څه شي لامل كېږي؟
- ◆ هغه سابه چې خام خوړل كېږي، ولي ډېر وېرېمنځلو ته اړتيا لري؟
- ۲- زده كړونكي دې ځواب ووايي:
- ◆ دا سمه ده چې ووايو، دا سابه مې خوښېږي او هغه نه؟
- ◆ كه يو څوك په يو موسم كې د هغه موسم سابه ونه خوري، څه تاوان به يې كړی

وي؟

- ◆ د سبو څو ډولونه پېژنئ؟
- ۳- زده كړونكي دې په درېو ډلو وېشل شي:
- ◆ لومړۍ ډله دې په پورته لوست كې خاص نومونه پيدا او ودي لیکي.
- ◆ دويمه ډله دې په پورته لوست كې كارول شوي عام نومونه پيدا او هغه دې وليكي.

◆ درېمه ډله دې په كلمو كې بېلا بېلې (ی گانې) پيدا او د هري ډلې كلمې دې په ترتيب سره بېلې بېلې وليكي.

۴- زده كړونكي دې د لاندې جملو خالي ځايونه په مناسبو كلمو پرېنسل ډك كړي:

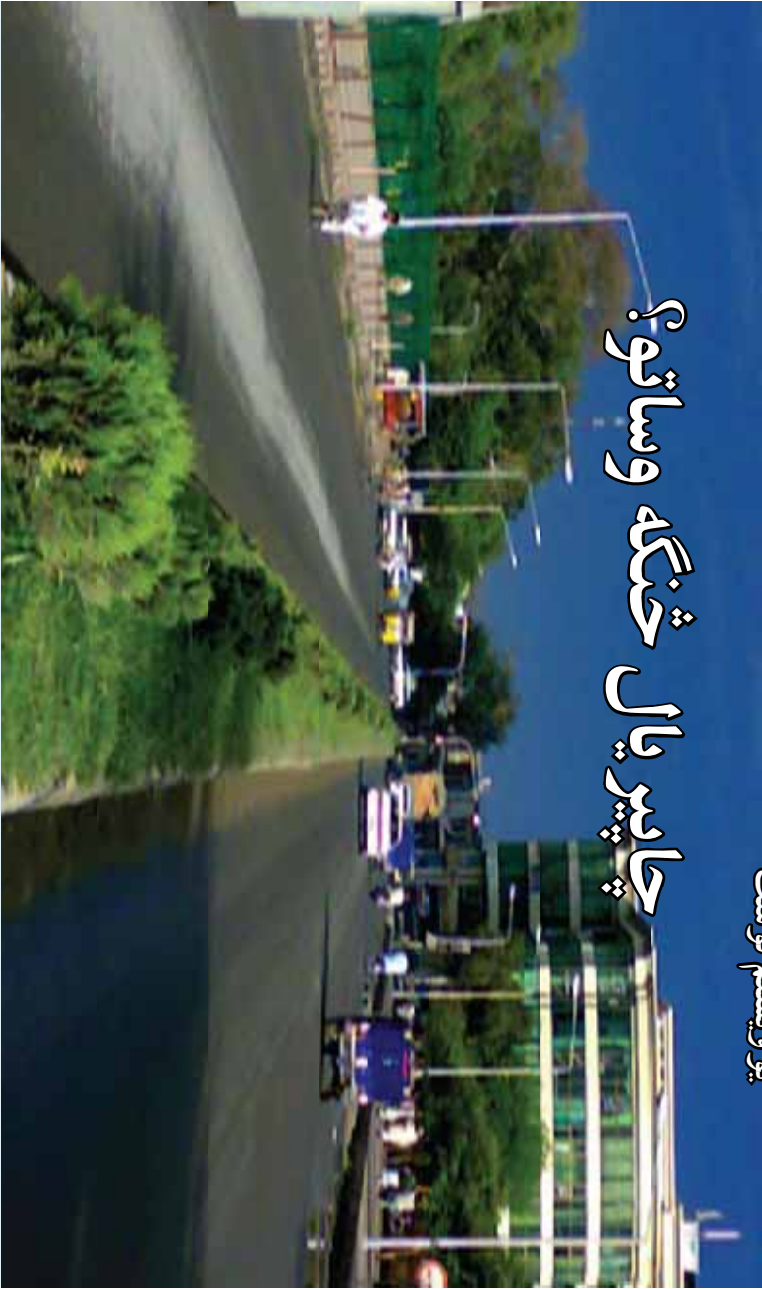
- ◆ او په بايد د پخولو پر مهال توبې نه شي.
- ◆ خام سابه بايد لږ تر لږه د شلو دقيقو لپاره په پاكو اوبو كې واچول شي.
- ◆ په سبو كې ډېر مواد شته.

زده كړونكي دې د خپلو ميندو په مرسته د سبو د گټو په اړه معلومات راټول او په يو څو كړنې كې دې وليكي. همدا شان پام دې وكړي چې هغوی زياتره كوم سابه پخوي. خپل معلومات دې سباته په ټولگي كې ولولي.

چاپېر يال څنگه وساتو؟

■ تاسو چاپېريال پېژنئ؟

زده کوونکي بايد خپل چاپېريال د خپل ټاټوبي په توگه وپېژني. د رغنده او سمبال ژوند لپاره دې هغه ته پوره پام وکړي. خپله روغتيا، بدني وده او ښکلا دې په هغه کې وگوري. د هغه په ساتنه کې دې له زړه نه هڅه وکړي. هرڅوک بايد د چاپېريال په پاک ساتنه کې خپله ونډه سرته ورسوي. دا ونه وايي چې په مایې څه. دا په مایې پورې اړه نه لري.

■ که چاپېريال پاک ونه ساتل شي، څه به پېښ شي؟

■ د چاپېريال د پاک ساتلو دنده د چاپر غاړه ده؟

■ چاپېريال څنگه ښکلی کيږي؟

ټول هغه شیان چې زموږ شاوخوا ته پراته دي او یا یې زموږ شاوخوا نښلې ده، چاپېریال بلل کېږي. په ځانګړې معنا چاپېریال د انسان د استوګنې وړ توکي، شیان او شاوخوا ځمکه او په هغې کې پراته ټول شیان دي. په عمومي معنا، چاپېریال ټوله هغه سیمه ده چې انسانان پکې اوسېږي. په دې توګه غرونه، سیندونه، ځنګلونه، کرنیزې ځمکې، دښتې د طبیعت او د بشر په لاس راغلي بدلونونه په چاپېریال کې راځي.

په دې ډول یو ته د ژوند یا استوګنې چاپېریال او بل ته عمومي چاپېریال ویل کېږي. د استوګنې په چاپېریال کې بیا یوه کورنۍ، د هغې ګاونډ او په هغې پورې اړوند شیان شامل دي. موږ په چاپېریال کې ژوند کوو، ساپکې اخلو، د ژوند اړتیاوې ترې برابرې و او د هغه پاکي او ناپاکي مو پر روغتیا باندې نېغ په نېغه اغېزه لري. له دې امله زموږ د ټولو دنده او ټینګ مسوولیت دی چې خپل چاپېریال ښکلی کړو، پاک یې وساتو او د یوه ښه او خواږه ژوند لپاره یې چمتو کړو. که د کورونو تر څنګ مو د اوبو ویالې بهیرې، باید له اوبو څخه یې د څښلو او کارولو لپاره سمه ګټه واخلو. خخلې او ناپاکي پکې ونه غورځوو که مېوه لرونکې یا سیوري لرونکې ونې مو شاوخوا ولاړې وي، باید پالنه یې وکړو او ښاخونه یې پرې نه کړو. د کور خخلې او د خوږو پلنې شونې هرځای ونه غورځوو او په یوه سم ځای کې یې ځای پر ځای او یا یې ترخاړو لاندې کړو. د خپلو کورونو د ټیټو مخې بندې کړو او پرې نه ېږدو چې انساني فضله مو اډکوڅو او لارو ته راوړي. د کورونو تر څنګ داسې شیان ونه سوځو چې هوا یې خرابه شي. د ولاړو اوبو ډنډونه له منځه یوسو، چې د ډول ډول ناروغیو، په تېره د ملاریا او کالډاني د ماشو د راپیدا کېدو او ډېروالي لامل کېږي. په همدې توګه د سیمې د سمسورتیا لپاره د نیالګیو په کرلو او د باغونو، تفريح ځایونو او چمنونو په جوړولو، خپله سیمه لاسنیسته او ښکلې کړو.

ځنګلونه، خرځایونه، کرنیزې ځمکې او سیندونه زموږ د ژوند د پاینست لپاره ډېر ارزښت لري. باید په ساتنه او څارنه کې یې هر راز هلې ځلې وکړو. د ځمکې د ښوېدو د مخنیوي او ورنېست لپاره ځنګلونه ډېر ارزښت لري. د بادونو د مخنیوي او له یوه ځایه

بل خای ته د شگو د لیږدوني د مخنیوي لپاره د ونو او ځنگلونو جوړول ډېر اړین دي.

د متن لنډیز:

زمونږ د استوګنې شاوخوا ته چاپېریال وایي. کور، کوڅه، سړک، باغ، ويايي، ونې، ځنگلونه او داسې ډېر نور د چاپېریال برخې دي. په چاپېریال کې موجود شیان د یو نسل مال نه دی، بلکې له هغو څخه باید راتلونکي نسلونه هم ګټه واخلي. له دې امله باید د چاپېریال په ساتلو کې ډېرې هلې ځلې وکړو. د سیمې د سمسور تیا لپاره د نېالګیو په کولو او د باغونو، تفریح ځایونو او چمنونو په جوړولو خپله سیمه لا ښایسته او ښکلې کړو.

فعالیتونه

۱- زده کونکي دې لاندې جملې سمې کړي:

◆ د چاپېریال استوګنې زموږ شاوخوا ته وایي.

◆ ښکلې لا ښایسته خپله او سیمه کړو.

◆ ښکلې څنگه چاپېریال کېږي؟

۲- زده کونکي دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايي:

◆ چاپېریال څه شي ته وایي؟

◆ په چاپېریال کې کوم شیان راځي؟

◆ چاپېریال د یو نسل مال دی، که د ډېرو؟ څرګنده یې کړئ.

۳- زده کونکي دې یو په یو په متن کې راځلي نوي لغتونه د کتاب د پای له پاڼو څخه

معنا او په جملو کې دې یې وکاروي.

۴- د لاندې عبارتونو په مرسته نوي جملې جوړې کړئ.

د کلو او بانډو طبيعيت

پاکۍ او رڼې اوبه

شنې او سمسورې ونې

۵- دوه شعرونه يا داسې ښکلې ادبي جملې وليکئ چې په يو کې د لمر او په بل کې بې د اوبو په هکله خبرې شوي وي.

زده کوونکي دې د خپل استوگنې د چاپېريال د لاسنيست لپاره د خپلې خوښې يوه طرحه جوړه او په بله ورځ دې پرې د نورو زده کوونکو په وړاندې خبرې وکړي.

زده کوونکي دې لاندې جدول په کتايجه کې وليکي، د چاپېريال کلمه پيدا او په خپله خوښه دې رنگه کړي.

ر	د	k	k	ج	ا
ل	و	k	k	ب	چ
ا	ي	ر	ی	پ	ا
ط	ن	ل	ب	ع	ط
ع	و	م	س	ا	خ

ژبه او گرامر

■ ژبه څه شی ده؟

انسانان د ژوند له هماغه لومړي پیل څخه د یو بل د پوهولو راپوهولو لپاره ژبې ته اړ و. هغوی اړ و چې خپل فکر یو بل ته انتقال کړي او د بل په فکر باندې ځانونه وپوهوي. ځکه یوازې د لاس او سر په اشارو د انسان فکر په بشپړ ډول بل چاته نه رسېږي. له دې امله ژبه د خپل ارزښت له مخې د انسان په ژوند کې خورا مهم رول لري. ژبه ده چې انسان پرې خپل فکر او نظر بیانوي. خپل مطلب او غوښتنې یو بل ته وايي او همدا شان د نورو په غوښتنو پوهېږي. ژبه انسانان له څارویو څخه بېلوي.

■ که ژبه نه وای څه به پېښ شوي وای؟

■ له ژبې پرته انسان اوسني پرمختګ ته رسېدای شو؟

د هغو کلمو او خبرو ټولګې ته ژبه ویل کیږي چې یو څو ټکي یې بل چاته د خپل فکر د بیان لپاره کاروي. په دې کې ټولې نښې او اشارې هم راځي چې د یو مطلب د افادې لپاره کارول کیږي.

ژبپوهان ژبه د خبرو او اشارو داسې یوه لړۍ بولي چې د یوې ټولنې وګړي یې یو له بله د پوهولو او راپوهولو لپاره کاروي او یو بل ته یې اوروې. په دې توګه ژبه د انسانانو ترمنځ د پوهولو راپوهولو یوه اله او وسیله ګرځي. وینا او خبرې کول د افکارو د څرګندولو ډېره ښه وسیله ده او له دې امله انسانان پر نورو حیواناتو امتیاز لري. ټولې قاعدې او قوانین چې د یوې ژبې د سم ویلو او سم لیکلو په اړه خبرې کوي، د ژبې ګرامر ورته ویل کیږي.

ګرامر د یوې ژبې جوړښت د ژبې د خپلو ځانګړنو په رڼا کې خپري. هره ژبه ځانته ګرامري قوانین او لارې چارې لري، نو ځکه د ژبې د ګرامر په لیکنه کې خپله د هماغه ژبې قواعد او اساسات غوره ګڼل کیږي.

معرفه الافغاني یو درسي ګرامر دی. پیر محمد کاکړ دغه ګرامر په احمد شاهي دور کې لیکلی دی. پیر محمد کاکړ د پښتو له لومړنیو لیکوالانو څخه دی چې د پښتو ژبې د لغاتو او کلمو د ټولولو فکر یې وکړ او د ژبې ابتدايي ګرامري بڼې یې سره راغونډې کړې او د یوې کوچنۍ رسالې په ډول یې ولیکلې چې د ((معرفه الافغاني)) په نامه یادېږي. پیر محمد کاکړ د احمد شاه بابا د زوی شهزاده سلېمان او د کورنۍ د نورو غړو استاد و. د معرفه الافغاني په نامه د پښتو ژبې دغه لومړنی ګرامر یې د هغه لپاره ولیکه. پیر محمد کاکړ د خپل وخت لوی عالم او د پښتو ژبې مشهور شاعر و چې د پښتو اشعارو دیوان یې چاپ شوی دی.

د متن لندیز

ژبه د انسانانو ترمنځ د پوهو لو راپوهو لو وسیله ده. انسانان خپل فکر د ژبې په واسطه بیانوي. ژبه چې د انسان فکر بیانوي، له یو لږ غږونو، نښو او اشارو څخه جوړه شوې. د بېلګې په توګه د مېز نوم درواخلی، کله چې د مېز کلمه واورېدل شي، سمدستي ستاسو ذهن ته د مېز انځور ودرېږي. د مېز کلمه د مېز له جوړېدو دمخه نه وه، بلکې کله چې مېز جوړ شو، خلکو ورته د مېز نوم ورکړ او تېو لو ومانه.

۱- زده کونکي دې ځوابونه وایي:

◆ ستاسو په اند ژبه د انسانانو تر منځ په پوهو لو راپوهو لو کې څومره ارزښت

لري؟

- که ژبه نه وای انسانان به له کومو ستونزو سره مخامخ و و؟

۲- د لاندې جملو په خالي ځایونو کې اړوندې کلمې پرېنسل وليکئ:

◆ هره ځانته ګرامري قوانین او لارې چارې لري.

◆ یو درسي ګرامر دی.

◆ وینا او خبرې کول د د څرګندولو ډېره ښه وسیله ده.

۳- لاندې هډې پوښتنې ته درې ځوابونه ورکړل شوي، تاسو ترېو لو سم ځواب په ښه کړئ:

انسانان له هماغه لومړي پیل څخه څه شي ته اړ و و؟
◆ له ختیو جوړو شو و کورونو ته؟

◆ لاس گادو او څارويو ته ؟
◆ پوهو لو راپوهو لو ته ؟

گرامر د يوې ژبې څه شی تر کتنې لاندې نيسي ؟

◆ د يوې ژبې د جوړښت سيستم،

◆ د يوې ژبې د ويلو او اورولو څرنگوالی،

◆ د يوې ژبې د نوو کلمو شمېره.

انسان خپل ذهني انځور په څه شی بيانوي ؟

◆ دگوتو په اشارو،

◆ په ژبې او بيان،

◆ په سمو او رېډلو.

۴_ زده کونکي دې په درېو ډلو وېشل شي:

◆ لومړۍ ډله دې په پورته لوست کې خاص نومونه پيدا او ودي يې ليکي.
◆ دويمه ډله دې په پورته لوست کې کارول شوي عام نومونه پيدا او ودي يې

ليکي.

◆ دريمه ډله دې په کلمو کې بېلا بېلې (د گانې) پيدا او د هرې ډلې کلمې دې په ترتيب سره بېلې بېلې وليکي.

که د چاپوه ژبه زده او د چالديوې ژبې څخه ډېرې زده وي، ددوی ترمنځ توپير څه دی. زده کونکي دې په خپلو کتابچو کې په دې اړه څو کرښې په کور کې وليکي.

دروېشتم لوست

د نشې زيانونه

■ نشه پر ژوند څه اغېز کوي؟

نشه يو تېاه کوونکې عمل دی. نشه چې په هر نامه وي او هرڅومره لږه او ساده وي، خو پای يې خورا ناوړه دی. که يو ځلې څوک په نشه اخته شو، بيا نو په ډېر کړاو ترې سړی خلاصېدای شي. زياتره ځوانان په بېلابېلو پلمو په نشې روږدي کېږي. کله ورته په پيل کې نشه يو عادي او د لوبو کار بر يښي. کله د ميندو او پلرونو ترمنځ چال چلن سم نه وي او په دې توگه يو ځوان نشې ته مخه کوي. کله هم د يوې کورنۍ اقتصادي کچه کمزورې وي. داسې ډېر نور لاملونه شته چې په نشې باندې د روږدي کېدو سبب کېږي.

■ ستاسو په اند به د يو نشه يي ځوان ژوند څنگه وي؟

■ څنگه کولای شئ په خپل چم او گاونډي په نشې باندې د ځوانانو د اخته کېدو

مخه ونيسئ؟

ننشه يې توکي هغه دي چې کارونه يې د مرکزي اعصابو د نظام د گډوډۍ او د روږديو الي، لتی او گنگستيا لامل کېږي.

ننشه يې توکي هم په طبيعي او هم په مصنوعي توگه پيدا کېږي، لکه اپين چې د کوکنارو له بوټي څخه لاس ته راځي او هم په مصنوعي او کيمياوي توگه په لابراتوارونو کې جوړېږي، لکه هيروين، مورفين، کوکايين، کوډين او داسې نور. په نشه يې توکو کې ځينې يې طبي ارزښت لري او د ځينو درملو په جوړونه کې په لږه کچه ترې کار اخيستل کېږي. هغه درمل چې په جوړښت کې يې نشه يې توکي کارول کېږي، که په لوړه کچه استعمال شي او يا د ډاکتر له اجازې پرته ترې گټه واخيستل شي خورا زيات زيانونه رامنځ ته کوي.

د نشه يې توکو استعمال او کارول خصوصاً د پېچکاري له لارې د انسان روغتيا ته ډير زيانمن او خطرناک دي. پر ځينو روغتيايي زيانونو سربېره په بېلا بېلو سرطانونو، زږي او ځينو نورو ناروغيو انسان اخته کوي. د يو شمېر اقتصادي او ټولنيزو ستونزو لکه قتل، غلا، بېوزلي، ناوړه اخلاقو او د بشري پانگو د تباهي لامل هم گرځي.

د اسلام پاک دين نشه يې توکي ناروا گڼي ځکه چې د انسان روغتيا ته خورا زيات زيانونه لري او انساني ټولنه له تباهي سره مخامخ کوي. هغه کسان چې د دغو توکو په قاچاق لاس پورې کوي د انسانيت دښمنان بلل کېږي.

هغه کسان چې نشه يې توکي کاروي او ددغو توکو استعمال يې ورځنۍ عادت گرځيدلی دی، د معناد په نامه يادېږي. زموږ په گران هيواد افغانستان کې هم له بده مرغه د ۱۸ - ۳۰ کلو نو ترمنځ يو شمېر ډېر روږدي ځوانان شته، چې عام وگړي يې د پوډري (هيرويني) په نامه يادوي.

روږدي کسان په کورنۍ او ټولنه کې هيڅ قدر او ارزښت نه لري او له ټولنې څخه جلا شوي وي. خلک ورته د يو مجرم په سترگه گوري. ځکه دوی هغه کسان دي

چې د خپل ځان دښمنان او د ټولنې د اوږو بار دي. که چېرې ښه څېر شو، نو جوته به شي، روږدي کسان هغه ناروغان دي چې له روږديو الې څخه وړاندې په يو ډول رواني ناروغۍ اخته وو او يا د ژوندانه په اوږدو کې له کورنيو، ټولنيزو يا اقتصادي ستونزو سره لاس وگړيان وو. دغه ستونزې ددې لامل گرځېدلې، چې دغه کسان د روږديو الې په لومو کې راښکيل شي. دا د ټولنې د وگړو، دولتي او نادولتي موسساتو دنده ده چې ددغو ستونزو په هکله فکر او عملي گامونه اوچت کړي. له معتادانو سره هغه مرستې ترسره کړي چې د يو معتاد په درملنه کې اغېزمنې وي. د يو معتاد په درملنه کې مهم او غوره ټاکنې دادي چې نوموړي ته د يو ناروغ شخص په سترگه وکتل شي، نه د يو مجرم او گناهگار سړي په سترگه. که چېرې معتاد سړی ونه هڅول شي او ښه سلوک ورسره ونه شي، بې له شکه به هيڅکله هم خپل دغه ناوړه عمل پرې نږدې.

د نشه يي توکو زيانونه:

د نشه يي توکو استعمال خورا زيات ځاني، روحي، ټولنيز، اقتصادي او اخروي زيانونه لري چې موږ يې ځينو زيانونو ته په لاندې ډول گوته نيسو:

- ۱) د بدن دفاعي سيستم کمزوری کوي.
- ۲) د مرکزي اعصابو د سيستم فعاليتونه کمزوري کوي.
- ۳) د زړه ټکان زياتوي.
- ۴) د ستوني او سپړو سرطان پيدا کوي.
- ۵) د پاصري، شامې او ډاښتي حسونه کمزوري کوي.
- ۶) د وينې فشار زياتوي.
- ۷) د وينې کلسترول زياتوي.
- ۸) د زړه د ناڅاپي درېدلو (سکټي) لامل کېږي.
- ۹) په معتاد سړي کې لټې او کمزورتيا رامنځته کوي.
- ۱۰) په تنفسي سيستم کې گډوډي رامنځته کوي.

١١) روحی گډوډي، (سترپا، پرېشاني، گوښه توب، په ځان باندې نه اعتماد، نهېلي...) راوړي.

د متن لنډيز:

نشه يي توکي هغه خطرناک توکي دي چې د ځاني ناروغيو لکه: سرطان، نري رنځ، د زړه درېدل، زېري او د اقتصادي او ټولنيزو ستونزو، لکه غلا، ورثې، بېوزلۍ او د بېکارۍ لامل کېږي. په هغې باندې اموخته کېدل ډېر اسانه دي، خو بيا ترې ځان خلاصول ډېر ستونزمن کار دی. ځوانان او تنکي ځوانان د ټوکو او ساعت تېرۍ په بهانه په نشه يي توکو باندې پيل کوي، خو کله چې د هغې په لومړه کې ونښلي بيا نو پېنځماني هيڅ گټه نه لري. موږ بايد خپل روځ، سالم او خوښ ژوند په نشو تېاه نه کړو.

څرگندونه

باصره: د ليدلو حس

شامه: د بوږيو لو حس

ډايقه: د څکلو (خوند حس)

کلستروټل: په وينه کې د غوړو شتون

فعاليتونه

١- زده کوونکي دي د لاندې پوښتنو څو اېونه ووايي:

♦ د نشه يي توکو کارونه څه ډول زیانونه منځته راوړي؟

- ◆ د نشه يي توکو روحي او ځاني زيانونه کوم دي؟
- ◆ په نشه روږدو کسانو ته په تو لڼه کې په کومه سترگه کتل کېږي؟
- ◆ قاچاق وړونکي چاته ويل کېږي؟

۲- زده کوونکي دي:
متن په پټه و لولي.

◆ متن ټوټې ټوټې په لور غږ و لولي.
◆ د لوست مفهوم په ساده ژبه و رايي.

۳- زده کوونکي دي لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي:
لاامل، توکي، له بده مرغه، لومې، دنده، سربيره

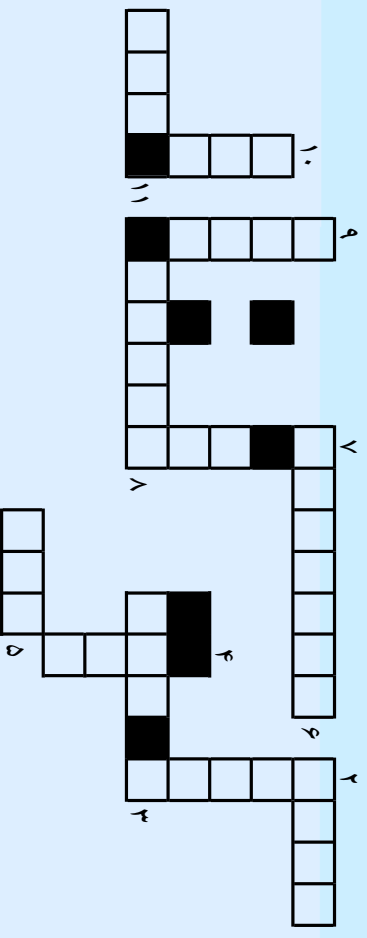
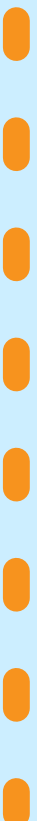
۴- ستاسو په اند په نشه يي توکو باندې د روږدي کيدو لاملونه څه شی دي؟

زده کوونکي دي د (نسوارو او چلم په گډون) د بېلا بېلو نشه يي توکو نومونه او د هغوی زيانونه وليکي او سباته دي په ټولگي کې و رايي.

لطفاً لاندې جدول په کتابچې کې رسم او د اړوندو گڼو په کلمو بې ډک کړئ.

۱- د جرم سړته رسوونکې.

۲- هغه خړک چې په نشې روبردی شوی وي.

۳- نشه کوونکي ته کارول کېږي.

۴- د بدن یو غړی چې د نشه بې توکو په ډېرې کارونې له کاره لږېږي.

۵- د نشه بې توکو په کارونې بې ژوندې کچې ته رسېږي.

۶- هغه ناروغي چې د نشه بې توکو د کارونې له امله په انسان کې رامنځته کېږي.

۷- د نشه بې توکو د ډېرې کارونې له امله رامنځته کېږي.

۸- د نشه بې توکو د ډېرې کارونې له امله سړی داسې کېږي.

۹- د نشه بې توکو د کارونې له امله سړی دې کار ته لاس اچوي.

۱۰- د نشه بې توکو د کارونې موخه ده.

۱۱- کله چې په نشې روبردی سړی پیسې ونه لري، دې کار ته لاس اچوي.

څلر وېشتم لوست

د ماین خطر و نه

د جگړې بدغونډي پاتې شوني

■ تاسو ماینونه پېژنئ؟

د افغانستان د ډېرش کلنې جگړې په اوږدو کې بېلا بېلې پوځي وسلې کارول شوي، هوایي بمبارۍ شوي، راکټونه وېشل شوي، ماینونه ایښودل شوي او د ډېنېمن د کمزوري کولو او ماتولو لپاره له هر راز وسیلو څخه کار اخیستل شوی دی. د ۱۳۵۷ کال له پیل څخه تر اوسه پورې د ځمکنیو ماینونو بېلابېل ډولونه کرل شوي او په افغاني خاوره کې ازمايل شوي دي. سره له دې چې یو زیات شمېر یې پاک شوي، خو لا ډېر نور یې پاتې دي. که چیرته خلک پام ونه کړي، نو د معیوبیت او مرګ ژوبلې لامل کېږي.

■ ستاسو په سیمې کې ماینونه شته؟

■ د ماینونو له خطر څخه څنګه ځانونه ژغورلای شئ؟

افغانستان هغه هېواد دی چې زیات شمېر مایونږه او ناچاودې توکي پکې موجود دي. د اوږدو جگړو په بهیر کې د مایونږو پرمخه کارونه د افغانستان د جگړو یوه ډېره ناوړه بېلگه ده. نن (۱۳۸۷ ل) د مایونږو او ناچاودو توکو له کبله هره میاشت د قربانیانو شمېر تر پنځوسو زیاته وي.

مایونږه په عمومي توګه دوه ډوله دي:

- پرسونل ضد مایونږه
- د وسایطو ضد مایونږه

مایونږه هغه ځانګړې چاودېدونکې توکي دي چې له لرګیو، اوسپنې او پلاستیک څخه جوړ او دننه یې چاودېدونکې توکي اېښودل شوي دي. دا وسله د پښې یا د لاس په فشار چوري چې د انسان د ژوندېدو او یا مرګ سبب کېږي. مایونږه بېلابېلې بڼې او اندازې لري، د بېلګې په توګه د لوبو د شیانو په بڼه، د کوچنیو راډیوګانو، د قلم، ساعت او نورو شیانو په بڼه جوړ شوي دي.

زیاتره مایونږه د انسان د ټپي کولو او شل شوټولو په موخه جوړ شوي دي. دا یوه معموله پوځي وسله ده چې په پراخه کچه له لومړۍ نړیوالې جګړې راهیسې د ټولې نړۍ په ټولو جګړو کې کارول شوې ده.

مایونږه دکابل ښار په شاوخوا، ولایتي ښارونو او دهواد په کلیوالو سیمو او کروندو، خرڅایونو، غرونو، غونډیو او پوځي چونیو ته څېرمه ځایونو کې ښخ شوي دي.

ناچاودې توکي

هغه مهمات چې د جګړې پر مهال چاودلي نه دي، د ناچاودو توکو په نامه یادېږي. په ناچاودو توکو کې راکټونه، هوایي بمونه، لاسي بمونه، د ټانک او بېلابېلو توپکو ګولۍ او نور ناچاودې شیان راځي. د ناچاودو توکو مخنیوی اسان دی، ځکه هغه زیاتره د ځمکې پر سر پراته وي، خو د مایونږو مخنیوی ډېر سخت دی، ځکه سړی نه پوهیږي چې مایونږه پټه دی. مایونږه د جګړې له پای ته رسېدو وروسته تر ډېرې پورې پاتې کیږي. داسې هم کېدای شي چې دا مایونږه د هغه چا او لادونه، لمسیان او کروسیان وژني، چې ښخ کړي نې وي.

د هغې ورځې په هیله چې په ګران هېواد افغانستان کې هیڅ ماین او ناچاودې توکي

پالنې نه شي او خلک په خوندي او داومن زړه خپل کار ته دوام ورکوي.

دمتن لنډيز:

په افغانستان کې د اوږدې جگړې له امله ځمکنۍ مایونډه او ناچاوي توکي په پرمخه توگه پراخه دي. غرونه، دښتې، کروندې، څرخابونه، د استوگنې ځایونه، پوځي قشلو ته څېرمه ځایونه او داسې نور له مایونو او ناچاودو توکو ډک دي. مایونډه او ناچاوي توکي ډېر خطرناک وژونکي او ټپي کونکي شیان دي. هغوی ته لاس مه وروړئ. موږ باید نورو ته لارښوونه وکړو چې هغوی هم ناپېژندل شوو شیانو ته لاس ورنه وړي.

۱- زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځواب وړايي:

- ◆ مایونډه څه ډول شیان دي؟
- ◆ مایونډه او ناچاوي توکي چېرته اېښودل شوي دي؟
- ◆ ناچاوي توکي کو مو شیانو ته ویل کېږي؟
- ◆ مایونډه څو ډول دي؟ د هر یو نوم واخلئ او د کارونې موخه یې بیان کړئ.
- ◆ ۲- زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته تشرېحي ځوابونه وړايي:
- ◆ د مایونو له خطر څخه څنګه ځان ژغورلای شو؟
- ◆ که په یو ځای کې مو کوم ماین، ناچاوي توکي یا یونانشناشي ولید، باید څه وکړئ؟
- ◆ که چېرته د ماین سیمې ته ورننوتئ، څنګه بېرته راستنېږئ؟
- ◆ ایا کله مو هم د ماین له خطر ونوځخه د خبرتیا په غونډه کې برخه اخیستې ده؟

که هو، نو څه مو زده کړي دي؟

۳- زده کو ونکې دې په بېلا بېلو جملو کې د ماین، ځمکنۍ ماین، د وسایطو ضد ماین، بم، راکټ، سرگلوله، گولۍ او نورو غنډمنه وکړي.

۴- د جگړې زیانونه او د سولې گټې ولیکۍ.

۵- د لاندې کلمو ضد ولیکۍ:

سوکالي، سوله، خوښي، روغتیا، بندي

۶- له لاندې درېو درکړ شویو څو اېو نو څخه سم څو اب په نښه کړۍ:

◆ ماینونه کله کارول کېږي؟

الف: د سولې پر مهال

ب: د تبلیغاتو پر مهال

ج: د جگړې پر مهال

◆ که ماین یا یو نا اشنا شی مو ولید، څه کوئ؟

الف: له ځمکې ښې پورته کوئ

ب: په لغته ښې وهي

ج: گوټي نه وروړئ

◆ که د ماین سیمې ته ورننوئ څنگه بېرته راگرځئ؟

الف: د خپلو پښو په پلونو پل ېږدو او راستنېږو

ب: بېرته را منډه کوو

ج: هملته پاتې کېږو

زده کوونکې دې د کور د غړو په مرسته د ماینونو او ناچاودو توکو په اړه نور معلومات هم ترلاسه کړي. د هغوی د زیانونو په اړه دې پنځه کرښې ولیکي او سهار ته دې په ټولگي کې د نورو ترمنځه وایي.

پنځه ویشتم لوست

شاعر او سپورټس

عبدالروف بېنوا د افغانستان له نومياليو ليکوالو او شاعرانو څخه دی. په ۱۲۹۲ هـ. ش. کال په کندهار کې زېږېدلی دی او په ۱۳۶۳ هـ. ش. کال کې يې په پردېسۍ کې له نړۍ سترگې پټې کړي دي.

بېنوا په ۱۳۱۸ هـ. ش. کال کې د پښتو ټولنې د علمي غړي په توگه په کار پيل او بيا يې تر مړينې پورې د مدير، رئيس، د ولسي جرگې د غړي، وزير او سفير دندې تر سره کړي دي. زيات شمېر منظوم او منثور او څېړنيز اثار يې ليکلي دي. د پښتو په معاصر شعر کې د استاد بېنوا نوم د پوره خلا وړ دی. دلته يې د شاعر او سپورټس په نوم يو شعر راوړو:

سپږڼه

د آسمان لويه دڼيا كې
ته سپږڼۍ ښكلې زيبا بې
رنگ الوتې گونډه زرده
ته ويشتلې په زړه چاپې
جوړه ماغونډې غمجنه
خوك دې نشته پك تنها بې
خپل ښايست در پورې اور شو
كه له ياره بڼوا بې
راڼه ورايه له مڼي
څه در شوي نازښي؟
لا لږانده سره ښوري
په شپه هر ځاى كې ولاړه
محبت يو په زړه سوي
راشه كښنو سره دواړه
زه به تاته زړگى تش كړم
ته و ماته لاس تر څاړه
غم د مڼي به نيمى كړو
په يوازې سر مه ژاړه
ښايسته بې گلالۍ بې
د آسمان پيغله نجلۍ بې
لكه اوس چې بې پخواهم
د مڼو هر ځاى مله وي

خوار معجون که پر سارا و
ته هم سمه ورسره وي
د شیریني حال دي وليد
د فرهاد په غم کې ته وي
چې به راز د ميني خپور و
د هغه مجلس ډيوه وي
مقتولان د عشق ليدل تا
په ورو ورو به پرې ژول تا
په اوبو کې سره رېږدي
ښايسته دي په تا غرونه
ستا رڼا ته هوسېري
د رېدي ښکلي گلونه
د زلمو زړه ته ورتېره
خوښ په تا د نجونو زړونه
ستا په ښو شغلو کې خواږي
مېنان خپل اميدونه
وفاداره معشوقه يې
د عاشق د زړه توتېه يې
د معجروح مين زړگي يې
سپړېږي ښکاري و جهان ته
د همزولو له توتېه
بينوا تللي آسمان ته
چې الفت دي پکې نه ليد
شوي په قهر و انسان ته

يو مخلص دې بيا ونه موند
چې هر څو دې کښ کره ځان ته
ټول بې درده، دردمن نشته
ټول بې واکه، واکمن نشته

سپوږمۍ په پښتو شاعري کې ځانگړی ځای لري. په ټولو لرغونو او معاصرو اشعارو په تېره بيا په ولسي ادبياتو کې، له غزل څخه نيولې بيا تر لنډۍ پورې سپوږمۍ د يوې سمبولیکې وسيلې په توگه خپل خاص ځای او مقام ساتلی دی. شاعر له سپوږمۍ سره خپل غم شريک کړی، د زړه خواله يې ورسره کړې ده، له خپل بوزبوالي يې ورته گڼلې او شکايتونه کړي، خپل زړه يې ورته تش کړی او هغه يې د خپل راز ملگري گڼلې ده. يو شمېر شاعرانو سپوږمۍ له خپل يار او معشوقې سره د دین او حال شریکو لو و سیله گرځولې ده. په بل ځای کې سپوږمۍ د هجران او بېلتون د شپو ورځو بار او ملگري شوي او شاعر له هغې سره بندار کړی دی.

په يو شمېر شعرونو کې سپوږمۍ د تاريخ زړه بلل شوی او خطاب يې ورته کړی، چې تا د دور او زمان هر څه په خپلو سترگو ليدلي او هر څه ستا په لمن کې پرله دي، وگورئ، ارواښاد گل پاچا الفت څه ښه و ابي:

ارمانونه، افسوسونه، حسرتونه
د مينو، د غمجنو د خو اړانو
غفلتونه، لغزشونه، مکيزونه
د مشرانو، د مستانو، د خوبانو
چپا و ونه، يرغلونه، شورشونه
د چنگيز، د سکندر، د پرنګيانو
دې هېواد کې تا ليدلي دغه واره
ته د هر چا په سر باندي يې و لاړه

بل حای وایی:

ستا ریا کي پیدا کیږي نور فکر ونه
شاعران اخلي له تا خني الهام
په کتو کې درته وایی پټ راز ونه
یا اشنا ته لیږي ستا په لاس سلام
تا سره وینمه بل راز تاثیر ونه
ته په هره شپه راوړي نوی پیغام
په تا باندې د اشنا مینه ماتېږي
د دردمنو تسلي در باندې کیږي

سپوږمۍ د پښتو په ولسي ادبیاتو کې ډېر پراخ ځای لري. بې شمېره لنډۍ، موجودې دي چې د سپوږمۍ نوم پکې راغلی دی. مینانو او عاشقانو خپل د زړه راز ورته ویلي او له هغې سره بې خبرې کړي دي. لاندې څو لنډۍ د بېلګې په توګه وګورئ چې د سپوږمۍ په اړه ویلي شوي دي:

سپوږمۍ په ما دي څه احسان دی

زما اشنا د دیواله سپوږي ته ځینه

سینې سپوږمۍ حال راته وایه

زما اشنا مجلس له چا سره کوښه

که دي زما دیدن یادېږي

سپوږمۍ ته ګوره زه په بام ولاړه یمه

سپوږمۍ په منځ د اسمان راغله

بې یاره خوب نشته که ماته نه راځینه

د متن لنډيز:

شاعر په خپل خيال کې له سپوږمۍ سره د زړه خواله کوي. د سپوږمۍ يو ازبټوب له خپل ځان سره پرتله کوي. بلنه وړکوي چې راځه کينو او زړونه يو بل ته تش کړو. بيا د سپوږمۍ هغه ځانگړنه څرگندوي چې تا ډېر څه ليدلې او د هر چا له رازونو خبره يې. په پايله کې وايي چې ستا زړه له دنيا تنگ شو ځکه اسمان ته لاړې. په دنيا کې دې مينه او الفت نه لیده او په انسانانو کې دې اخلاص نه لیده، ځکه خپه شوي او اسمان ته لاړې.

۱- زده کوونکي دې په وړاند شعر ونو برخه په لور او از ولولي او هره برخه دې معنا کړي.

۲- زده کوونکي دې شعر يو ځل په چوپه خوله ولولي او بيا دې لنډ مفهوم وليکي او پخپلو خبرو کې دې ووايي.

۳- زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.

۱- گوته ۲- لالهاند ۳- غری ۴- ځلا ۵- سپوږمۍ ۶- مل

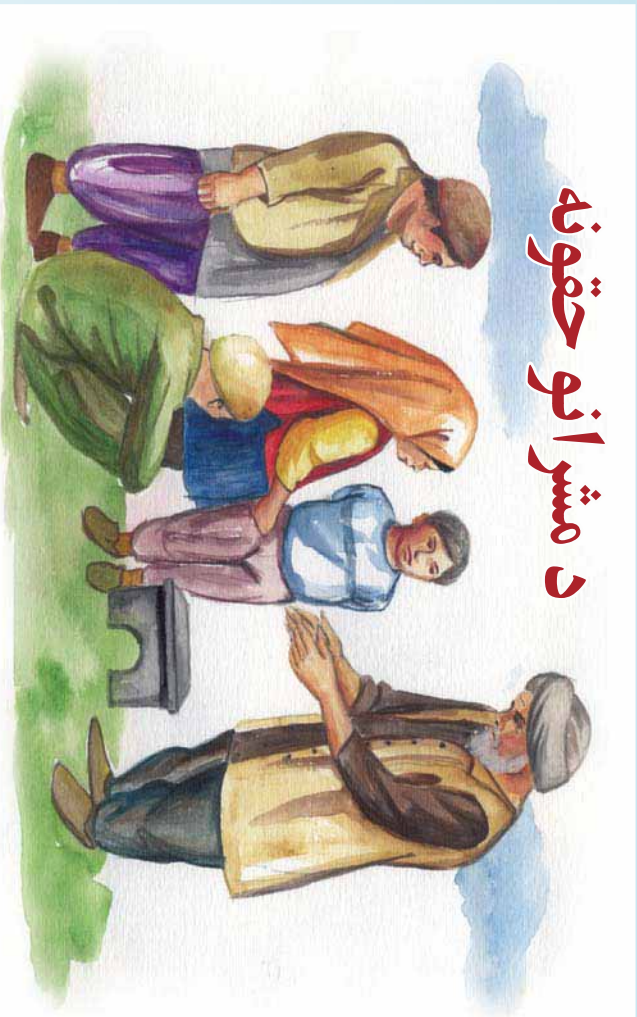
۴- زده کوونکي دې وگوري چې په شعر کې کومو کيسو ته اشاره شوې وي، نو د کيسې په اړه دې خبرې وکړي.

زده کوونکي دې د سپوږمۍ په اړه يو شعر وليکي او يا دې د سپوږمۍ په اړه پتځه لنډۍ وليکي او بله ورځ دې په توکي کې واوروي.

د مشرانو حقونه

■ ستاسو مشران څو ك دي؟

هره ټولنه ځانته ارزښتونه لري. افغاني ټولنه په دې اړه خورا بډايه ده. كشر او مشر، ځوان او سپين پيرى، ښځه او نارينه ټول په خپلو منځونو كې د راشه درشې او چال چلن لارې او اصول لري. كشران د مشرانو درناوى كوي. په وړاندې يې بې ادبه خبره نه كوي. خبرې او لارښوونې يې مني. مشران هم په خپل وار په كشرانو مينه كوي. ځوانه يې رانژدې كوي او لورينه پرې كوي. ښځې په ټولو ټولنو، په تېره بيا په افغاني ټولنې كې د زيات درناوي وړ دي. ان په جنگ جگړو كې هغوى د درناوى وړ گڼل كېږي او څوك كار پرې نه لري.

■ د مشرانو په وړاندې تاسې څرنگه چلن كوى؟

■ د مشرانو چلن ستاسو په وړاندې څنگه دى؟

پر مور، پلار، ورونو، ترونو، ماماگانو سربېره د نورو مشرانو درناوی او عزت هم پر مور، لازم دی. مشران دوه ډوله دي: یو هغه چې په عمر کې له یو چا څخه زیات وي. بل هغه خلک دي، چې د زیاتې پوهې او علم خاوندان وي. (لویوالی په عقل دی نه په کال - شتمني په زړه ده نه په مال) ددې دواړو ډلو احترام او درناوی پر کسانو باندې لازم دی.

د یوې خوشحاله کورنۍ بنسټ یو بل ته پر درناوي او په خپلمنځي پوهاوي ایښی وي. لویان پر کسانو مینه او شفقت کوي او کشران د لویانو او مشرانو درناوی کوي. خبرو ته یې غوږ نیسي او که کومه ښه لارښوونه ورته وکړي، هغه مني. زموږ کشران باید د خپلې ټولنې له دود دستور او فرهنگ سره سم د مشرانو درناوی وکړي، په وړاندې یې په یې ادبۍ او لوړغږ خبرې ونه کړي. په سپکه سترګه ورته ونه گوري. که سرویس یا بل داسې ځای وي چې یو مشر یا سپین بڼري ته پکې د ناستې ځای نه وي او کشران ناست وي، باید کشران خپل ځای په ډېر ادب مشرانو ته پرېږدي. کله چې په مخه ورشي، باید سلام ورکړي او عزت یې وکړي. هغسې چلن ورسره ونه کړی چې د مشرانو له شان او حیثیت سره سمون ونه لري.

مشران د ژوند ډېرې تجربې لري او هغه د چا خبره تر کشرانو یې ډېر کمیسوونه زاره کړي او د ژوند ترڅې خوږې یې ځنګلي دي، له دې امله یې باید خبرې او لارښوونې په ډېره مینه واورېدل شي او عمل پرې وشي.

هغه خلک چې تر تاسې کشران وي، خو د پوهې او علم له مخې پر تاسې زیات وي، نو لازمه ده، چې د پوهې او علم له مخې یې درناوی وکړئ. کو لای شئ، په ډېر ادب ورڅخه د هغو مسایلو پوښتنه وکړئ، چې پرې نه پوهېږئ.

له بلې خوا پر کشرانو باندې لورینه او مهرباني د لویانو دنده ده. مشران باید پر کشرانو لاس تېر کړي، پېرزوینه پرې وکړي، وېې نازوي او که چېرې کومه تېروتنه او غلطې

ترې وشي، بايد ويې بښي او سمه لارښوونه ورته وکړي. د همخو لږ او نورو ملگرو تر مخه يې سپاک نه کړي. تل يې وهڅوي او شخصيت ته يې وده ورکړي.

د مشرانو درناوی او په کشرانو مهرباني او شفقت زموږ اسلامي دنده هم ده. د تو لني د بڼې ودي، پراختيا او د چارو د ښه سمون لپاره پر دې کار زيات ټينگار شوی دی.

که موږ وغواړو چې په سپين پېرتوب کې مو درناوی وشي، بايد له اوسه د لويانو درناوی وکړو. بې ادبه انسان د وچې ونې په څېر دی. وچه ونه، نه سيوری لري او نه مېوه کوي، يوازې د وهلو او سيځلو کار ترې اخيستل کېږي.

د متن لنډيز:

تولنه له افرادو څخه جوړه شوې ده. دا افراد پر يو بل حقونه لري. مشر په کشر، کشر په مشر، ځوان په زور او زوړ په ځوان. همدا رنگه ښځې په نارينه و زيات حقونه لري. کشران بايد تل د مشرانو عزت او درناوی وکړي. مشران بايد پر کشرانو باندي پيرزوينه او مهرباني وکړي. ويې روزي، ويې پالي او ذهني او بدني ودي ته يې پاملرنه وکړي. دا د تو لني نظام دی. نظام په همدغو ستونزو لار دی. بايد ټينگ يې وساتو.

۱ زده کونکي دي لاندې پوښتنو ته ځواب ووايي:

- ◆ کشران پر مشرانو څه حقونه لري؟
- ◆ ولې بايد پر کشرانو مينه او شفقت ولرو؟
- ◆ داسمه ده چې وايي: ((درناوی بايد له کور څخه پيل، په ښوونځي کې تمرين او

په ټولنې کې عملي شي)) وښې خبرئ.

◆ ستاسو په اند د یوې ښې او خوشحاله کورنۍ ځانګړتیا وي کومې دي ؟

۲_ د لاندې جملو خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

◆ هره ټولنه ځانته لري.

◆ مشران باید ځوانه نږدې او لورینه پرې وکړي.

◆ د احترام او درناوی پر کشرانو باندې لازم دی.

۳_ زده کوونکي دي په څلورو ډلو وېشل شي:

◆ لومړۍ ډله دي په پورته لوست کې خاص نومونه پیدا او ودي لیکي.

◆ دویمه ډله دي په پورته لوست کې کارول شوي عام نومونه پیدا او ودي لیکي.

◆ درېمه ډله دي په کلمو کې بېلا بېلې (ی ګانې) پیدا او د هرې ډلې کلمې دې په

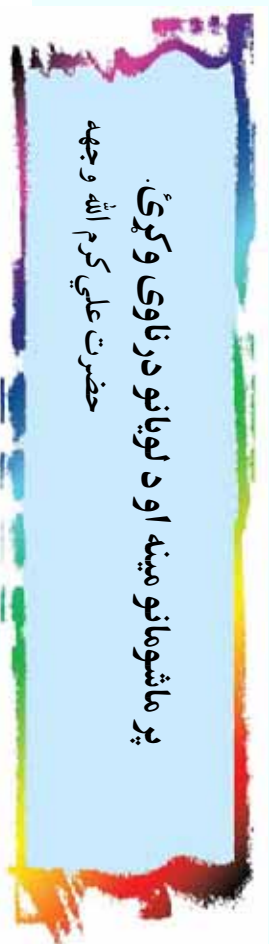
ترتیب سره بېلې بېلې و لیکي.

◆ څلورمه ډله دي په متن کې متضادې کلمې و لټوي او ودي لیکي.

◆ زده کوونکي دي په خپلو کورونو کې د مشرانو د حقونو په هکله له خپلو میندو او پلرونو سره خبرې وکړي. د هغوی نظریات دي و لیکي او سبا ته دي په ټولګي کې و وایي.

◆ زده کوونکي دي مور، پلار یا بل کوم مشر ته لیک و لیکي.

او ویشتم لوست

ستاينوم (صفت) او چولونه يې

- ستاسو په اند ښه هلك او سره مڼه خړنگه عبارتونه دي؟
په تېرو لوستونو كې مو د (ي) بېلابېلې بڼې او د كلمو ډولونه ولوستل. دلته د صفت او د هغه د ځانگړتياوو په اړه خبرې كوو.
- ايا پخوا مو د صفت په اړه څه اورېدلي دي؟
- ستاسو په اند صفت څه معنا لري؟

لاندې جملې ولولئ او هغو کلمو ته پام وکړئ چې کرښه ور لاندې ایستل شوې ده:

- ◆ زه روغ رمت یم.
- ◆ زموږ ملي پوځ خورا غښتلی دی.
- ◆ زه خوشحال کمزوری نه یم چې به دار کوم.
- ◆ خدايه څه شول هغه ښکلي، ښکلي خلك؟
- ◆ تور تېل په توره تېره ټول توری شول.

په پورته جملو کې روغ، غښتلی، کمزوری، ښکلي، تور او توره هغه کلمې دي چې د یو چا، یو شي او یا یو نوم څرنگوالی نښي.

ویلې شو ستاینوم هغه کلمه ده چې په خپلواک ډول نوم نه وي، خو د یو نوم حالت، څرنگوالی، څومره والی او اندازه نښي.

اصلي ستاینوم:

لاندې جملو ته وگورئ او هغو کلمو ته پام وکړئ چې کرښه ور لاندې ایستل شوې ده:

- ◆ ښه سړی د هر چا خو ښېږي.
- ◆ توره تخته د تدریس جزء دی.
- ◆ په اړي کې سپین کالي اغونډی.

وگورئ، ښه، توره او سپین کلمې چې اصلي ستاینومونه دي، د سړي، تختې او کاليو حالت څرگندوي. په دې توګه اصلي ستاینوم هغه ستاینوم ته وايي چې د یو نوم اړوند حالت څرګند کړي.

اصلي ستاينوم دوه ډوله دی. يو ته يې ساده او بل ته مرکب وايي. ددې ډولونو بېلگې په لاندې جملو کې وگورئ:

- ◆ لوڅ له اوبو نه ډارېږي.
 - ◆ ولس په خپله ژبه ژوندی دی.
 - ◆ تیت مې مه بو له غورځنگ راباندې مه کړه.
 - ◆ اټل په ونه لنډ او په تنه پلن دی.
- او
- ◆ توريالی په خپلې توري وياړي.
 - ◆ تر ناپوه دوست هوښيار دښمن ښه دی.
 - ◆ پوهيالی د پوهنتون د استادانو علمي رتبه ده.

که پورته جملو ته پام وکړئ، نو څرگنده به شي چې لوڅ، ژوندی، تیت، پلن ساده کلمې دي چې د ولس، انسان او اټل څرنگوالی نښتي. په دې ډول ويلاى شو چې ساده ستاينوم يوه کلمه وي، يعنې مفرده کلمه وي.

توريالی، ناپوه او پوهيالی مرکبې کلمې دي، يعنې توريالی له (توري) او (يالی)، ناپوه له (نا) او (پوه) او پوهيالی له (پوه) او (يالی) څخه جوړې شوې دي. په دې ډول مرکب هغه صفت دی، چې له دوو او يا زياتو توکو څخه جوړ شوی وي.

زده کونکي دې د ساده او مرکبو صفتونو بېلگې وړاندې کړي.

پرته یز یا مقایسې ستاینو م:

پرته یز ستاینو م په دوو ډولونو ترسره کېږي.

الف: د (ډېر) په ملګرتیا، لکه:

۱_ دا قلم ترهغه قلم ډېر ښکلی دی.

۲_ احمد تر ما ډېر هوښیار دی.

ب: د (خوړا یا لا) په ملګرتیا، لکه:

۳_ دا قلم ترهغه خوړا ښکلی دی.

۴_ زما ورو تر ما لا هوښیار دی.

د صفت او موصوف گرداني سمون (مطابقت)

په پښتو ژبه کې صفت له موصوف سره د جنس (نارینه، ښځینه)، شمېر او حالت له پلوه گردانېږي.

صفت له موصوف سره په عمومي توګه په لاندې ډربړو وېشل کېږي:

الف: هغه صفتونه چې له خپل موصوف سره د نارینه جنس د شمېر له مخې سمون نه لري، خو د ښځینه جنس له موصوف سره پوره سمون لري، لکه په لاندې بېلګو کې:

نارینه		ښځینه	
مفرد	جمع	مفرد	جمع
شین خټکی	شنه خټکي	شنه هندوانه	شنې هندوانې
ښکلی کتاب	ښکلي کتابونه	ښکلې کتابچه	ښکلې کتابچې
ښه هلاک	ښه هلاکان	ښه نجلی	ښې نجونې

ب: هغه ډله ستاینو مونه چې د نارینه جنس او ښځینه جنس د شمېر له مخې له خپل موصوف سره پوره سمون نښي، لکه په لاندې بېلګو کې:

نېحینه		نارینه	
مفرد	جمع	مفرد	جمع
شمه لمنه	شمې لمنې	شمه پڼو نه	شمېن بڼ
خوږه مڼه	خوږې مڼې	ترو ه انار	تړېو انار
او مه هندوانه	او مې هندوانې	پاخه خټکي	پوخ خټکی

د متن لنډيز:

په پښتو کې ستاینوم د یو نوم یا شي څرنگوالي او څومره والی څرگندوي. ساده ستاینوم او مرکب ستاینوم مو وپېژندل. د هغو نمونې مو په کلمو او جملو کې ولېدې. اوس له یو لړ تمرینونو څخه وروسته تاسو کو لای شئ، صفت او ډولونه یې لایسه وپېژنئ.

فعالیتونه

- زده کوونکي دې په لاندې جملو کې صفتونه په گوته کړي:
 - ◆ تده اوس څنگه یې، روغ شوی یې؟
 - ◆ زلمی خورا غښتلی ځوان دی.
 - ◆ تده لا څومره کمزوری یې!
 - ◆ دا څنگه ښایسته او ښکلې ځای دی!
 - ◆ تور توتان له تا قریان.

۲- زده کو ونکي دي په دوو ډلو وېشل شي.

♦ لومړۍ ډله دي داسې کلمې وړايي چې ساده ستاينو مو نه پکې راغلي وي.

♦ دويمه ډله دي د مرکب ستاينو مونو بېلگې راوړي.

۳- زده کوونکي دي په لاندي متن کې په خپل وار د صفتونو بېلا بېلې بېلگې وليکي:

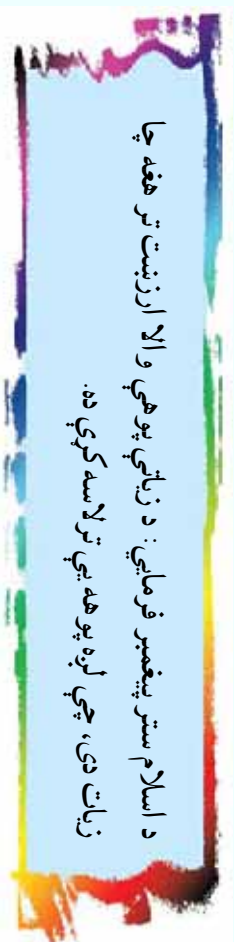
((گالۍ له کورنۍ سره گلباغ ته تللي وه. د پسرلي موسم و. ډېره نرمه او ښکلې

هوا چلېده. گالۍ خپل وروړننگيالي ته وويل، خومره توتان چې خورۍ شي، خوره بې، خو گوره چې ناروغه نه شي. پلار يې گالۍ ته وويل: زه تلونکۍ يم، هغه زما توره

کورته راوړه. گالۍ ورته وويل، پلاره، هغه خبره ده. هغه بله کړيې کورته مې دې راوړې ده. پلار يې په غوسه ورته وويل، گالۍ دا دې خويم حل دی، چې خبرې ته ښه غوږ نه نيسي. گالۍ له پلار څخه ښښه وغوښته.))

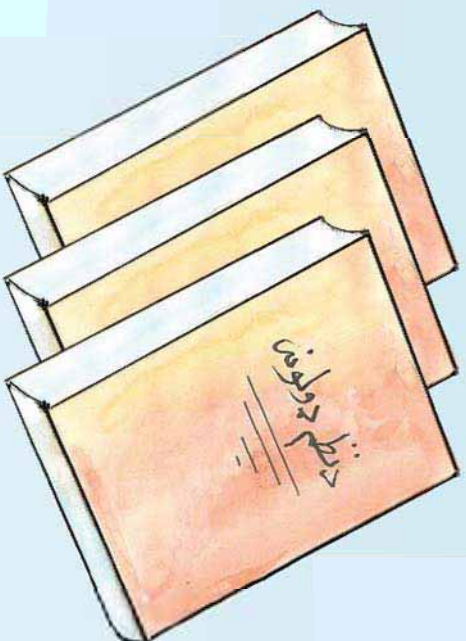
زده کوونکي دي په لوست کې د کارول شوو صفتونو د ټولو ډولونو بېلگې بېلې، بېلې وليکي او ټولگي ته دي راوړي.

اته ويشتم لوست

نظم او ډولونه يې

■ تاسو تر اوسه نظم لوستی دی؟

موږ هره ورځ په کور کې خبرې کوو، په ښوونځي کې خبرې کوو، لوست لولو، له چانه پوښتنه کوو، د چاپوښتنې ته ځواب وایو. دې عادي خبرو ته نثر وايي، خو که داسې یوه لیکنه ولولو چې وزن ولري او یا له موسیقۍ سره وریل شي، نو دا ډول وینا له خبرو سره توپیر لري. دې ډول وینا ته نظم وايي. تر اوسه مو په درسي کتابونو کې نثر هم لوستی او د ژبو په کتابونو کې مو نظم هم. دلته ستاسو د زیاتو معلوماتو لپاره په نظم خبرې کوو.

■ ستاسو په اند نظم څه شی ته وايي؟

لیکنې دوه ډوله دي. یو ته نثر وایي او بل ته نظم. نثر به په راتلونکو ټولگيو کې په مفصل ډول و لوستلی شئ. دلته په نظم باندې ځغلنده نظر اچو و.

وايي، شعر يا نظم هغه وينا ده چې وزن او قافیه ولري. د نظم معنا عموماً د شعر مترادفه ده او له هغې سره په یوه معنا کارول کېږي. خو د شعر او نظم ترمنځ توپیر شته. شعر موزونه او تخیل لرونکې وينا ده او نظم موزوني قافیه لرونکې وينا ته وايي.

نظم د بڼې له مخې دا ډولونه لري:

۱- مثنوي: هغه نظم دی چې د هریټ دوو اړه مسرۍ يې يو ډول قافیه ولري. اوږده، اوږده مطالب، تاریخي، رزمي، اخلاقي، عرفاني او داسې نور موضوعات پکې ډېر ښه بیانېدای شي. بېلگه يې په لاندې ډول ده:

ای د پاک وطن فرزنده ای د قام خوږه دلبنده
ای د نوي ژوند پیغامه ای ارزو د وطن قامه
د افغان د باغ سنبه د پښتون د بڼ بلبله
سپاته مسئول د کار یې که ته مور او که ته پلار یې
ښه اخلاق او علم زده کړه هلله هلله تلوسه کړه
علم هرچا له په کار دی نه چې تش د نرو کار دی
ښځه نر دواړه مسئول دي خو په ښه عمل مقبول دي ...

۲- بولله (قصیده): هغه نظم ته وايي چې تر یوې مطلع لاندې ویل کېږي. اوږده او ډول ډول مضامین پکې راوړل کېږي. د بیتونو شمېر يې له شپاړسو څخه ښو لي بیا تر دوو سوو پورې رسېږي. یوه بېلگه يې لاندې وگورئ:

شگفته په باغ و راغ شول د بهار گل
هم په باغ هم په کوڅه هم په دیوار گل
نه یوازې گل د گلو بوقو ونيو
بادام گل، شفتالو گل، ونيو انار گل
کاني، بوتي، خار و خس په گلو پت شول
د همه وارو عیبونو شو ستار گل
چې د سترگو نظر لگي واړه گل دی
وړاندې گل د وروسته گل یمن یسار گل....

۳- غزل: هغه ډول نظم دی چې د لومړي بیت دواړه مسرې یې سره هم قافیه وي.

د بیتونو شمېر یې تر ۱۶ او کله ناکله تر ۲۰ پورې رسېږي. ټولې دویمې مسرې یې د
لومړي بیت قافیه تعقیبوي. جوړښت یې د قصیدې په څېر دی. له یوې مطلع نه پیلوي
کوي او وروستی بیت ته یې مقطع وايي. په مقطع کې معمولاً د شاعر نوم یا تخلص

راځي. دا هم دغزل یوه بېلگه:

چې دې وگوري و مخ ته وطن پرېږدي
وطن څه دی چې روح والوزي تن پرېږدي
بلبلان که دې له حسنه خبردار شي
ستا د مخ په ننداره به چمن پرېږدي
څه خوښخ و بتخاني وته جارباسه
چې د بتو پرستش برهمن پرېږدي
ښه چې زړه مې مسافر شو ستا په لوري
عقیق لا شي قیمتي چې یمن پرېږدي
د جفا د سرو ژوند څه دی حسینه
که د جور خوی زما گلبدن پرېږدي

۴- رباعي: هغه نظم دی، چې څلور مسرې لري. لومړۍ، دويمه او څلورمه مسره يې سره هم قافيه او دريمه يې اختياري وي. بېلگه يې لاندې وگورئ:

خزان چې راشي وطن تالا کړي
د بن بېلې په واويلا کړي
نن که وصال دی سبا هجران دی
نيازمنده به واړه ځله جلا کړي

۵- قطعه: هغه نظم دی، چې مطلع او مقطع نه لري. شمېر يې له دوو بيتونو څخه نيولې تر زياتو بيتونو پورې وي. لاندې يوه بېلگه يې وگورئ:

اندرېښمنه که په غره کښېږدي
غر به هم لکه وېښته کا
خوار سړی ملامت نه دی
که په غم کې ځان اوبه کا

د متن لنډيز:

پښتو ادبيات خورا بډايه لمن لري. رنگارنگ بېلگې لري. ولسي ادبيات يې خپل ښکلي رنگونه لري او ليکلي ادبيات يې خپل. ليکلي ادبيات يې ډېرې زياتې بڼې لري. موږ ترې دلته د بېلگې په توگه د مثنوي، قصېدې، غزل، رباعي او قطعي نومونه واخيستل. داسې نور ډېر ډولونه شته چې د عربي عروضو په پيروي ويل شوي دي، کېدای شي په راوروسته ټولگيو کې ولوستل شي.

۱- زده کونکي دي په درېو ډلو و وېشل شي:
لومړۍ ډله دي نشر راويښني او بېلگې دي و وايي.

- ♦ دوېمه ډله دي د نظم معناڅرگنده کوي.
- ♦ درېمه ډله دي د نظم ډولونه بيان کوي.

۲- زده کونکي دي په پورته متن کې د (ی) ډولونه په نېټه او اړونده کلمې دي په خپل خپل کتار کې يو تر بل لاندې وليکي او نورو زده کونکو ته دي بيان کړي.

۳- زده کونکي دي وگوري چې په پورته متن کې کوم صفتونه پيدا کولی شي. هغه دي په گوته کړي او ودي ليکي.

۴- لاندې متن ولولئ. د نومونو ډولونه، بېلابېلې (ی) گانې او صفتونه پکې په گوته کړئ. هر يو يې بېلابېل وليکئ او د زده کونکو په وړاندې يې ولولئ:

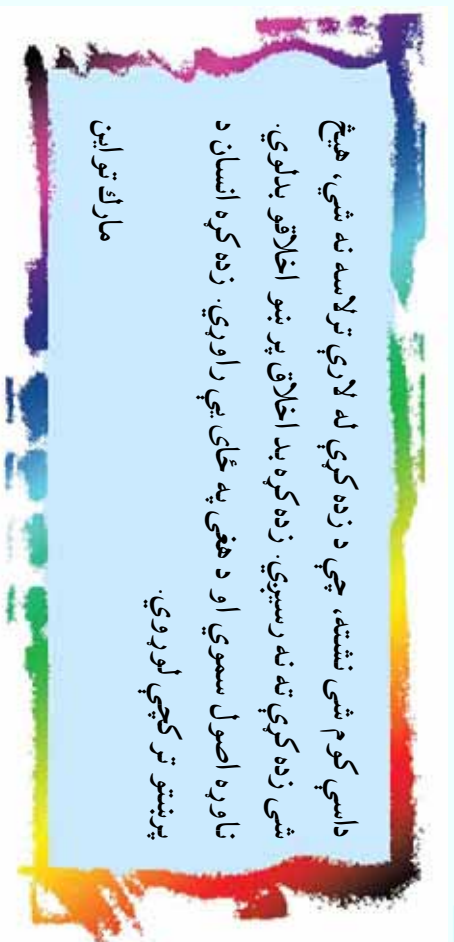
احمد ناروغ و. ښوونځي ته لاړ. هلته يې ناروغي زياته شوه. د ښوونځي مدير هغه روغتون ته واستاوه. په روغتون کې يو ډاکټر له احمد څخه پوښتنه وکړه: ((احمد، په کوم ښوونځي کې يې؟)) احمد ځواب ورکړ: ((د سيد جمال الدين افغان په منځني ښوونځي کې)) بيا يې ترې پوښتل: ((پرون دې څه کاږکړي و؟)) احمد ځواب ورکړ: ((پرون د جمعې ورځ وه. ډوډۍ مې وخوړه او د لمبا لپاره يو ډنډ ته لاړم، هلته نور هملکان هم وو. اوبه خبرې وې. له لمبا وروسته لمر ته څملاستم. کله چې کور ته لاړم ټوله شپه مې ځان خوږېده.)) ډاکټر ورته ويل: ((ته هو ښار هلاک يې. په ولاړو او ناپاکو اوبو کې لمبل زيان لري. له لمبا څخه وروسته تود لمر ته څملاستل ښه نه دي. په مړه گېډه لمبا ښه نه ده. لږ تر لږه د ډوډۍ او لمبا تر منځ بايد يو نيم، دوه ساعته وخت وي. بايد خپلې روغتيا ته پام وکړې. هر شې بايد ونه خوړي. خوړه دي هرو مرو بايد پاک وي.

ځان دي هم بايد پاك وي... او س څه، درمل مې دركړل، په خپل وخت يې و خوره، ډېر ژر
به ښه شي. پام كوه، چې د مېوې خوراك دي هېر نه شي))
احمد له ډاكټر څخه مننه وكړه او د هغه لارښوونې يې په غوږ كې ونيولې. كور ته
د تگ پر مهال يې په بازار كې سړې، سړې منځې وليدلې. ډېرې يې خوښې شوې. منځې يې
واخيستي او كور ته لاړ.

زده كوونكي دي هڅه وكړي چې د خپلو كورنيو د غرو په مرسته له پورته نظمونو
څخه د يو نظم نمونه پيدا كړي، رڼې ليكي او سبا ته يې د نورو ټولگيوالو په مخكې
ولولي.

همدا شان زده كوونكي دي هڅه وكړي د پورته نظمونو په پيروي له ځانه كوم نظم
جوړ كړي او د زده كوونكو په وړاندې دي ولولي.

داسې كوم شى نشته، چې د زده كړې له لارې تر لاسه نه شي، هيڅ
شى زده كړې ته نه رسېږي. زده كړه بد اخلاق پر بنو اخلاقو بدلوي.
ناوړه اصول سموي او د هغې په ځاى يې راوړي. زده كړه انسان د
پرينستو تر كچې لوړوي.

مارك توين

وېشپانگه

استوگنځي: د اوسېدو ځای، کور، ټاټوبی

افاده: ښودل، وېل، څرگندول

افاقي: د یو شي په باره کي اضافي معلومات

ام البلاد: د ښارونو موږ

امتياز: د نورو په پرتله غوره والی

انتباه: وینتیا، له غفلت نه راوتل، خبریدل

انتقال: لېږدول

اندېښنه: تشوېش

اند: فکر

اورښت: د باران، بڼی، یا واورې اورېدل

اتکل: تخمین، قیاس

اېځ: خوا، لوری

اړین: ضروري

اله: یو شی، یوه وسیله

((ب))

((الف))

ابده: لرغونی، تاریخي اثر، ودانۍ، څلي

اتفاق: یو والی، اتحاد

اثر: نښې، لیکې، تألیفات

اخر وي: د هغې نړۍ، د اخرت

اراده: د انسان داخلي او ذهني ځواک چې یو

کار ته انسان هڅوي، په عو اطفو لاسبری

ارزښت: اهمیت، مهموالی، ارزش

ازمایل: ازمېښت، امتحان، د یو شي یا یو

کار معلومول

استوا: د ځمکې ملاوستنۍ، د استوا کرښه (هغه

فرضي کرښه چې له دوو قطبونو څخه په مساوي

اندازه له ځمکې څخه راجاېړه شوي او ځمکه یې په

دو و برخو وېشلي ده. یوې ته یې شمالي او بلې ته

یې جنوبي نیمه کره وايي.)

طبیعت
پنلډ: بار
په ځان اعتماد: په ځان باور او ویا

پولي: سرحدونه

پوهاند: د پوهنتون د استادۍ تر ټولو لوړه او

وروستۍ علمي رتبه

پوهندوی: د پوهنتون د استادۍ د پیل څلورمه

علمي رتبه، خپلواک استاد

پوهنمصل: د پوهنتون د استادۍ د پیل درېمه علمي

رتبه، اسیستانت

پوهنوال: د پوهنتون د استادۍ د پیل پنځمه علمي

رتبه، خپلواک استاد

پوهنپار: د پوهنتون د استادۍ د پیل دویمه علمي

رتبه، اسیستانت

پوهیالي: د پوهنتون د استادۍ لومړۍ علمي

رتبه، اسیستانت

پیاوړتیا: قوت، ځواک

پیروینه: لورینه، پیرزو کول

پیروي: متابعت، د چاپه لاره تلل

پېر: پړاو

پېښ: واقع

((ت))

باصره: د لېدلو حس، سترګې
بلانده: کلی، څو کورونه چې یو ځای پرله وي
بخت: طالع، هغه شی چې له پېښینې پرته د

انسان په ژوند کې رامنځته کېږي

برکت: پرېځاني، ښکمرغي، مبارک

برهمن: د برهمنی (بودایي) دین لارښود

بریا: کامیابي، لاسته راوړنه

بریروي: د بریا جمع حالت

ښار: د هموړلو انډیو لاندو مجلس

ښلگه: مثال، نمونه

ښوړلی: غریب، له مال او شتو بې برخې

((پ))

پاتې شوني: باسي، کوم شی چې پاتې شي،

باسي خواره

پالل: روزل، عبادت کول

پایښت: پلېدونکی، بقا

پاخون: قیام، د یو عمل پر وړاندې درېدل

پرتله: مقایسه، یو شی له بل شي سره پرتله کول

پرتلیز: مقایسوي

پرځي: لوېدل، سقوط کول، له منځه تلل

پرې: قطع، غوڅ شوی

پریشاني: خپګان، اندېښنه

ټټی: کتاراب، د مدفوع ځای

((ج))

جمال: بڼاست، ښکلا

جوت: څرگند، ښکاره

جوړ: ظلم، زباني

((ح))

خانگړتيا: يو شی چې له بل شي څخه بېلوي

ځلانده: روښان

((چ))

چپاو: يرغل، حمله

چم: شاوخواکلی، گاوند

چو غنډر: لېلو (د ملی او گازري په څېر په

ځمکې کې کرل کېږي او لويښي او د بورې د

جوړولو لپاره تړي گڼه اخلي.)

چو نځی: پوځي ځای (د عسکرو د اوسېدو ځای)

تاراك: چور وچپاول

تديير: دکارونو يا ستونزو د سم سرته رسولو

لپاره د حل په لاري فکر کول

ترجيع: په يو شي باندې د بل شي غوره گڼل

تري: له هغه (هغې) څخه

تس و نس: بيخي له منځه وړل، پوښا

تصوف: په مسلمانانو کې د معرفت، خدای

پېژندلو او روزني لاره چې زياتره په کې له نړۍ سره

اړيکې شلبيږي

تعليق: ځنډول، د سرتېر رسونې د وخت له ټاکلو

پرته د يو کار ځنډول

تلوسه: ژر ژر، هيله، ارزو

تنفسي سيستم: د هغه غړو مجموعه چې د

ساکينلو (تنفس) سيستم جوړوي:

تنگسه: د ژوند د مالي شونتيا و نه لرل، سختي

توپاني: له باد او باران ډکه هوا

توحيد: د خدای ﷻ يو گڼل، د خدای ﷻ په

يووالي خوله خوځول (اقران)

تور: تور رنگ، تهمت (تور بورې کول)

توکي: ماده، شی

تراو: اړيکې (تړښت)

تيز: چابک، ښه، چټک

((ټ))

شيان
خروبا: موړ، سېراب،

((۵))

د وينې فشار: هغه فشار چې زړه ته د ورتلونکو رگونو پر دېوالونو واردېږي.

د وينې کلسټرول: هغه غوړه ماده چې په عصبي جوړښت کې موجوده ده او په وينه کې يې ډېروالۍ د شريانونو د تنګېدو او قلبي ناراحتۍ لامل کېږي. په وينه کې د غوړو زياتوالی.
دام: د الوتونکو د نيو لو وسيله، چل، فريب

دېديه: لوبوالی، عظمت

دردمن: زړه سو اېد، درېدونکی
دستور: لارښوونه، دود

دلېند: په زړه پورې

دولتي موسسې: وزارتخاني او رياستونه، په يوه دولت پورې اړوندې ادارې
دفيا: شين بوټی دی، خام خوړل کېږي(گشپښ)

((۵))

ذائقه: خوند

((خ))

خارنه: تر سترگو لاندې ساتل (مراقبت)
خاروي: خلوړولی، حيوانات
خرخای: د خارويو د پوړولو شين او له وينو ډک
خای، وينبانه

((ح))

حساس: ژر پوهېدونکی، هغه څوک چې د چا له معمولي خبرو يا چلن څخه خپه کېږي، ارزښت لرونکی، ډېرام وړ، د چټکو او ډېر ژر موندلو ځواک
حيثيت: ټولنيز ارزښت او اعتبار چې د يو چا د

سرلوری او نيکنامې لامل کېږي.

((خ))

خار و خس: خاورې، خځلي، هغه شی چې د يو کار د سرته رسولو مخه نيسي، اغزی، مزاحم
خبريال: د خبرونو ټولونکی او ليکونکی
ختن: په چين کې يوه سيمه ده
خلفت: زوکړه
خځلي: ناپاکي، دکور پاتې شوني، جارو شوي

زوکره: پیدایشت، زوپېښه

زوړ: شور، غالمغال

زېړی: یو ډول ناروغي ده، چې د څيگر د نیمګړتیا

له امله په وینه کې د (بېلي روښن) په نوم ماده

زباتېږي او د انسان د څېرې او د سترګو د سپین د

زېړېدو لامل کېږي.

زېړمه: سپما، پاسره، ساتل شوی

((ژ))

ژوړل: ټپي، زخمي

((س))

ساتنه: حفاظت

سارا: دښته

ستار: پوښو ونکی، دګناه پوښو ونکی

ستایل: ستاینه کول

ستاینو م: صفت

ستون: راګرځېدلی

ستونزي: مشکلات

سرطان: د جینتیکي مادي له امله د بدن د

سلو لوړو له واکه د وتلې ودې له امله پېښه شوې

ناروغي چې د بدن د سلو لوړو طبیعي غذا او

((و))

راغ: د غرو لمنې

راغبرګېدنه: بېرته راتګ

رب: د ټولو ژوندیو موجوداتو پالونکی

رزمي: جنگي، پوځي

رسنۍ: مطبوعات (ورځپاڼه، اخبار، راډیو،

تلویزیون، اطلاعات)

رغنده: سم، جوړ

روان، رواني: په هوښ، حافظې او عاطفې

پورې د اړوندې قوي مجموعه چې د یو چا د

استعداد او د چال چلن څرنګوالی ټاکي.

روحاني: په روح پورې اړوند. مذهبي

شخصیت، ډینې پوه

روحمن: روغ، جوړ

روړدۍ: اموخته

روډې (سترګې): برګې، په قهر

رڼه: پاک او شفاف

((ز))

زړده: ژېړه (ښه)

زالال: صاف او شفاف، رڼې او خوږې (اوبه)

په وړاندي د يو چا د اعتبار او درناوی لامل کيږي.	اکسيجن خوري او د توکو په نوم يوه غده رامنځته
شغلي: رڼا، د لمر وړانگې، د اور لمبې	کوي. د لمریز کال د څلورمې مياشتې نوم دی.
شفقت: مهرباني، زړه سوی	سرښندنه: له سړه تېرېدل، فداکاري
شل و شويټ: بې لاس او بې پښو	سفیر: په بهرني هېواد کې د يو هېواد رسمي
شوکت: دښه	استازی
شونتيا: امکان	سلا متيا: روغوالی
شگفته: غوړېدلی	سلوک: چال چلن، روش
	سمبال: په هر شي پوره
	سمسور: اباد، ودان، خړوبه، ښيرازه
((ښ))	مطابقت
ښاد: خوښ، خوشحال	سورو — سواره (د سور مغیره حالت):
ښيراز: سمسور	سويل: جنوب
((ص))	سويلي: جنوبي
صدقہ: خيرات	سيال: سارې، ورته سړی، رقيب، مانند
	((ش))
((ط))	شاهه: د بویو لو حس، پوزه
	شبنم: پرخه، هغه اوبه چې د شپې له خوا په بوټو
طرز: دول	او گاتو باندې اوري
((ظ))	شتګي: لاس او پښې وهل
	شخصیت: د نسبتا مداومو او ثابتو ځانګړتیاوو
	یوه واحد او منسجمه توګه چې يو شخص له بل
طرافت: نازکي، د يو شي او يا يو چا په سلوک،	څخه بېلوي، د يو شخص غوره صفتونه چې د نورو

غرو او يا خبري کي ښکلا او تناسب

((ع))

عاطفه: زړه سوي، مهرباني
عرفان: پوهه، پېژندنه
عظمت: لويي، دښه
عقيق: يو قيمتي غصی دی. رنگ يې سور و زمه
او ځيگري وي او په گانو کې ترې گټه اخلي.
بهرنگه: ډول يې ډېر قيمتي دی.

((غ))

غندنه: د يو شي بد ويل
غندونکی: بد ويونکی
غورځنگ: حرکت
غښتلوب: پياوړتيا، قوت

((ف))

فيوضات: برکونه

((ق))

قاجاق: د يو شي ناقانونه ورل راوړل
قدر: برخ ليک، تقدير، سرنوشت، قضا: د خلقت
او پيداکېدو لپاره د خداي ځلاله لومړنۍ اراده او
قدر (دق او دال په زور): د خداي ځلاله د لومړنۍ
ارادې له مخې خلقت ته قدر و ايي.
قشله: پوځي چوڼۍ
قيل وقال: خبرې اترې

((ک))

کاريو هلاکيت: د بورې، نشايستې، سلو لوز
او داسې نورو ترکيبونو ډله ده. له کاربن، اکسيجن
څخه جوړه شوې او د ژوو مهمه غذايي سرچينه ده.
کالداڼه: يو ډول ډاڼه ده چې د ماشي د چپچلو له
امله د انسان پر مخ يا ځان راڅيړي
کاينات: لمر، سپوږمۍ، ځمکه، اسمان، ...
کتنې: په يو شي څه ويل يا زياتول
کروړ: سخت
کمال: د يو شي وروستۍ حد، په ښو صفتونو کې
ترټولو مخکږوالی، بې عيبه، بشپړ، پوهه
کنډواله: ويجاړ شوی، خراب شوی
کو دښمن: له اېښو څخه تر لاسه شوي سببونه يا بې
رنگه کيمياوي ماده چې د خوړد (درد)، نشي يا توخي
لپاره کارېږي.

حيوان طبي معانات کيږي.

لا لهاندۀ: سرگردان

لا امل: علت

لرغونۍ: پخوانۍ

لو سستی: چا چې زده کړه کړې وي

لږ: جریان، سلسله

لبوالتيا: علاقه مندي

((م))

مادي: له مادي څخه جوړ شوی، په پيسو او

شتمنۍ پورې اړوند

ماين: يوه چا وښودلې، الله، چې په جگړې کې د

دښمن د ملاتړ لپاره پر ځمکې ايښودل کېږي. يا په

ځمکې کې ښخېږي.

مترادفه: يو شان، هم معنا

متفکر: فکر کوونکی

مجاهد: جهاد کوونکی

مجرورح: تبتي

محسوس: حس کېدونکی

محفوظ: ساتلی، خوندي

مخینه: سابقه

مرگ ژوبله: د سر او مال زیان

مشال: ډوبه

کوکاين: ديو بوتي (کوکا) له پاڼې څخه تر لاسه

شوري شفافه ماده ده چې په طب کې د بې حسۍ او

نښې په توګه کارېږي.

کوړه طور: ديو غره نوم دی

((گ))

ګال: زغمل

ګاونډ: ډکړاو کلي شاوخوا

ګلبډن: ښايسته

ګنۍ: يو ډول بوټی دی، په تودو سيمو کې شين

کېږي، او په بې خوږې وي او عموما د ګوړې او

بورې جوړولو او خوراک لپاره کارېږي.

ګنگستيا: د مافي نارامي، د بې لښې مودې

لپاره په څه شي نه پوهېدل

ګوړنه: څېره، ښه

ګوړښه توب: يوازېوالی

ګوګال: سينه

ګټور: ارزښتمن، مفيد

ګردو د: لهجه

((ل))

لاپراتوار: (ارمېښتون) چپرته چې د انسان يا

ورځ
مرېښت: په يو شي موبدل
مېشت: استوگن

((ن))

ناچاودي: ناچاودلي
نادولتي موسسې NGOs: هغه موسسې

چې په دولت پورې اړه ونه لري.

نازل: ناز وړکول، لاس راکنيل

ناوړه: خراب، نامناسب

ناخايي: نابره

نتلو – نتلی: خوار، خچلی

نری رنځ: يو ډول ناروغي ده، چې له میکروب

څخه پيدا کېږي او په سږي حمله کوي، سيل

نسخ: په اسلامي هېوادونو کې د ليک يو مشهور

ډول چې زياتره د قرآنکریم په ليکلو کې ترې ګټه

اخيستل کېږي. د پښتو ليکلو لپاره هم دا ليک کارول

کېږي

نظام: د قوانينو، قاعدو، دودونو يا نورو مجموعه

چې د يو شي ټينګښت او انتظام پرې اېښی وي. لکه

د طبيعت نظام

نغښتی: تاو راتاو، پېچلي

ننداره: سيل، تماشه

مصوړ: تصوير لرونکی

مطلع: د شعر يا غزل لومړی بيت مصراع، د يو شعر

دوه مسري

معتاد: روږدی

معنوي: پټ، تر پردې لاندې

معياري: په اندازه، مستند د

مقبول: منلی، قبول شوی

ملاريا: يو ډول ناروغي ده، چې د ملاريا د ماشي

د چپچلو له لارې رامنځته کېږي. ډېره سخته تبه او د

ځان خوږ ورسره ملګری وي.

منرال: معنوي توکي، په اوبو او د خوږو په ځينو

منابعو کې پيدا کېږي.

منلی: قبول، ښايسته

منګول: پنجه

مهالني: په وخت پورې مربوط، موقت(خپرونه)

مهتم: يو شي ته سر او سامان ورکونکی،

غمخوړ

مورفين: له اېښو څخه د نشي ډېر مهم لاس ته

راغلی توکی چې په طبابت کې له هغې څخه د خوب

راوستلو لپاره د يو مسکن په توګه کار اخيستل

کېږي.

مورګې: غاړې، څنډې

ميراث: پلسمري، پاتې شوي شته

ميلاذ: زېږېدل، د حضرت عیسی (ع) د زېږېدو

((ي))

يسلار: چپ لوری
يھين: ټی لوری

ننگ: غيرت، پټ، عزت
نھيلي: نا اميدي
نو ټينگر: مبتکر، د لومړي ځل لپاره د يو شي يا
يوې مفکورې رامنځته کوونکی

((ه))

هر و مرو: حتا، خامخا
هسك: پورته، اسمان
هلي ځلي: کوبښن، زيار
هم مثل: ورته، غولنډي، په شان
هو سا: ارام، کړا، سو کاله
هو سېدل: د يو شي هوس کول، تياک
هو ډ: پرېکړه، تصميم، اراده
هيروين: سپين رنگه، بې بوږه، ترخه او ډېره
زهري او روږدي کېدونکې ماده چې له مورفينو
څخه لاس ته راځي.

((و))

وتلی: نوميالی، مشهور
واسيط: واسطې، د يو کار د سرته رسولو لپاره
پکارېږي، زياترو موټرو ته تقليه وسايط وايي.

اخځليکونه

- ۱- اديپوهنه، سيد محي الدين هاشمي
- ۲- اوسني ليکوال (لومړی ټوک) عبدالروف بېنوا
- ۳- برگزیده سخنان بزرگان، مرضيه يعقوبي
- ۴- پټه خزانه، محمد هوتک
- ۵- پښتو پښويه، پوهاند دوکتور مجاور احمد زيار
- ۶- پښتو گرامر، پوهاند صديق الله رښتين
- ۷- خوارزه نعتونه، مولانا عباس قادريه
- ۸- د افغانستان تاريخي ودانۍ، نانسي دويري
- ۹- د افغانستان د ولايتونو جغرافيه، پوهاند غلام جيلاني عارض
- ۱۰- د افغانستان مشاهير، سيد محي الدين هاشمي
- ۱۱- د الفت مرغلري، (شعري کليات) د شهرت ننگيال په زيار
- ۱۲- د بېنوا شعري کليات
- ۱۳- د پښتو ژبې لنډ گرامر، سيد محي الدين هاشمي
- ۱۴- د شمس الدين کاکړ دېوان
- ۱۵- د عبدالقادر خان خټک گلسته، درېم چاپ، د سيد محي الدين هاشمي په زيار
- ۱۶- فرهنگ ادبيات جهان، زهراي خانلري
- ۱۷- فرهنگ فشرده سخن، دوکتور حسن انوري (دوه ټوکه)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library